

Doç. Dr. Sadık YAZAR

*Istanbul Medeniyet Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
İstanbul/TÜRKİYE
zyazar@gmail.com*

ORCID ID: 0000-0001-8029-5723

CEZÂYİR MİLLİ KÜTÜPHANESİ'NDEKİ TÜRKÇE YAZMALARIN KATALOĞU*

THE CATALOGUE OF THE TURKISH
MANUSCRIPTS IN THE NATIONAL LIBRARY
OF ALGERIA

DOI Number: 10.28981/hikmet.502810

ÖZ

Endülüs'teki müslümanlara karşı giriştikleri "yeniden fetih"i (reconquista) tamamlayarak bu siyaseti Kuzey Afrika'ya yaymak isteyen İspanyollar, 1505'te Mersâ el-Kebîr, 1509'da Vehran (Oran), 1510'da Bicâye ve kısa bir süre sonra da Tilimsân'ı ele geçirdiler. Bu sırada Ege ve Akdeniz'de korsanlık faaliyetlerinde bulunan Oruç ve Hızır kardeşler, Cezâyir'e gelip İspanyollar'a karşı mücadeleye girişmeye başladılar. Bu, Cezâyir'deki Osmanlı nüfuzunun yerleşmesinin ilk adımını teşkil eder. Barbaros Hayreddîn Paşa'nın liderliğinde, 1546 yılında neredeyse Cezâyir'in tümü Osmanlı'nın hâkimiyetine geçti. 1830 yılına kadar devam eden bu hâkimiyet sırasında, burada görevlendirilen yönetici ve asker sınıfının katkılarıyla olsa gerek birçok Türkçe yazma ya da Osmanlı âlimleri tarafından yazılan Arapça eser, bu bölgeye taşındı. Böylece Cezâyir'de birçok şahsî koleksiyon ile bazı vakıf kütüphaneler teşekkül etti. Ancak başta Fransız işgali olmak üzere muhtelif sebeplerden ötürü bu yazmaların çok az bir kısmı günümüze ulaşmıştır. Bugün Cezâyir Milli Kütüphanesi'nde toplanan bu yazma eserlerin yaklaşık 4000 ciltten oluştuğu görülmektedir. Fransız işgalinden hemen sonra burada bulunan yazmalar Edmond Fagnan tarafından kataloglanmışsa da bu katalogta Türkçe yazmaların tavsifi yetersiz ve kimi yazmaların tavsifinde de ciddi hatalar bulunduğu görülmüştür. Bu makalede; 1-15 Mayıs 2015 tarihleri arasında gerçekleştirilmiş bulunan bir araştırma projesi kapsamında bahsi geçen kütüphanede tespit edilen Türkçe yazmaların kataloğu yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkçe Yazmalar, Osmanlı hâkimiyetindeki Cezâyir, Kataloglama

ABSTRACT

The Spaniards, who completed the "reconquista" against Muslims in Andalusia, intended to spread this policy to North Africa. For this purpose they captured Marsâ al-Kabîr in 1505, Vahran in 1509, Bicâya in 1510 and soon after Tilimsân. In the meantime, Oruç and Hızır brothers came to Algeria and began to fight against the Spaniards. This is the first step in the establishment of the Ottoman dominance in Algeria. Under the leadership of Barbaros Hayreddîn Pasha, in 1546 almost all of Algeria was dominated by the Ottoman Empire. During this reign continued until 1830, thanks to the contributions of the deputy and military class assigned here, many Turkish manuscripts or Arabic ones written by Ottoman scholars were moved to this region. Thus, many personal collections and some foundation libraries were formed. However, due to various reasons, especially French occupation, only a few of these manuscripts have survived. These manuscripts gathered in the National Library of Algeria today are composed of approximately 4000 volumes. Although the manuscripts found here were cataloged by Edmond Fagnan immediately after the French occupation, the catalog of Turkish manuscripts was inadequate and there were serious errors in the catalogue of some Turkish manuscripts. In this article; A catalog of Turkish manuscripts in the mentioned library was made in the scope of a research project conducted between 1-15 May 2015.

Keywords: Turkish manuscripts, Algeria in Ottoman Reign, catalogue

* Bu makaleyi baştan sona okuyup tashihler yapan öğrencim Rumeysa Bayram'a ve GEBİP kapsamında çalışmalarına destek veren Türkiye Bilimler Akademisi'ne teşekkür ederim.

Giriş

Bin yıllık bir geçmişe sahip olan İslamî Türkçe yazma eserlerin kahir ekseriyeti günümüzde Türkiye'deki yazma eser kütüphanelerinde korunmaktadır. Bununla birlikte başta Osmanlılar olmak üzere Türklerin çok farklı coğrafyalarda hüküm sürmüş olmaları Türkçe yazma eserlerin geniş bir İslam coğrafyasına yayılmasına sebep olmuştur. Öte taraftan daha XVI. yüzyıldan itibaren başlayıp günümüze kadar devam eden Batı'daki şarkiyat çalışmalarının bir sonucu olarak meşrû ya da gayr-ı meşrû yollarla İslamî yazmalar Batı ülkelerine de taşınmıştır. XIX. yüzyılın başında hız kazanarak geniş Osmanlı coğrafyasından muhtelif yazma eser koleksiyonları satın alma ya da bağış yoluyla Avrupa'daki kütüphanelere nakledilmiştir. Bu ve benzeri başka sebeplerden ötürü başta Avrupa ülkeleri olmak üzere İslam coğrafyası dışındaki Batı ülkelerinde de oldukça önemli İslamî yazma koleksiyonları ve bu koleksiyonlarda yer alan Türkçe yazma eserler bulunmaktadır.¹

Batı'daki Türkçe yazma eserlerin katalogları daha XIX. yüzyıldan başlayarak hazırlanmaya başlanmış, özellikle Avrupa ülkelerinde kataloğu hazırlanmayan Türkçe yazma koleksiyonu neredeyse kalmamıştır. Buna karşın Türkiye ve İslam coğrafyasındaki Türkçe yazmaların kataloglama faaliyetleri henüz tamamlanamamıştır. Cezayir Milli Kütüphanesi²'nde toplanmış olan Türkçe yazmalar da ayrıntılı bir kataloğu hazırlanmayan yazmalar arasında bulunmaktadır.³

İstanbul Medeniyet Üniversitesi BAP Birimi'nin desteklediği "Cezayir Milli Kütüphanesi'ndeki Türkçe Yazma Eserlerin Kataloğu" başlıklı bağımsız araştırma projesi dâhilinde 1-15 Mayıs 2015 tarihleri arasında CMK'daki Türkçe yazmaların kataloğu hazırlanmıştır.

CMK yazma eser koleksiyonu 1835 yılında başkent Cezayir'de kurulmuş olup Fransız ihtilali sırasında muhtelif şehirlerde yok olmaktan kurtarılan yazmalar koleksiyonunun ilk eserlerini oluşturmuştur. İhtilalden sonra Arapça yazmalar bakımından zenginleştirilen koleksiyonda halen 3868 cilt yazma bulunmaktadır. Bunların oldukça büyük bir bölümü Arapça olup çok az bir kısmı Türkçe ve Farsçadır.⁴

Kütüphane görevlilerinden alınan bilgiye göre kütüphanede bulunan yazmaların büyük bir bölümün dijital ortama aktarılmış, çok az kısmı henüz dijitalize edilmemiştir. Bundan dolayı da yazma eserlerin kendileri araştırmacılara gösterilmemekte bunun yerine görüntüleri sunulmaktadır. Görüntüleri olmayan eserler için de başvuru neticesinde görüntüler hazırlanıp araştırmacının istifadesine sunulmaktadır.

¹ Eleazar Birnbaum'un 7 makaleden oluşan bir dizi çalışması, dünyanın farklı coğrafyalarına yayılan Türkçe yazma eser koleksiyonları hakkında önemli bilgiler vermektedir. Bk. (Birnbaum, 1983a, 1983b, 1983c, 1984a, 1984b, 1999, 2000, 2005)

² Bundan sonra CMK diye kısaltılacaktır.

³ Cezayir Milli Kütüphanesi'ndeki yazmalar 1893 gibi oldukça erken bir dönemde, Kuzey Afrika İslam geleneği ile ilgili çalışmalar yapmış Fransız şarkiyatçısı Edmond Fagnan (1846-1931) [hayatı için bk. DİA. XII. 72-73] tarafından hazırlanmıştır. "Catalogue général des manuscrits des bibliothèques publiques de France, Départements, tome XVIII. Alger" başlıklı bu katalog çalışması Fransız devlet kütüphanelerinde bulunan el yazmaları toplu kataloğunun Cezayir bölümü olarak hazırlanmıştır. Hazırlanan katalogda Türkçe yazmalar da yer almaktadır; ancak Türkçe yazmalar hakkında verilen bilgiler oldukça yetersiz olup bir kısmında ise önemli tespit hataları bulunmaktadır.

⁴ http://www.bibliostat.dz/index.php?option=com_content&view=category&id=70&Itemid=76

Araştırmamızın ilk aşamasında söz konusu koleksiyondaki yazmaların Edmond Fagnan tarafından hazırlanan kataloğu ile kütüphane kayıt defterleri taranıp Türkçe eserler ile Osmanlı âlimleri tarafından yazıldığı düşünülen eserler tespit edilmiştir. Ayrıca Arapça yazıldığı halde doğrudan veya dolaylı olarak Osmanlı tarihiyle ilgili olduğu düşünülen eserler de not edilmek üzere tespit edilmiştir. İkinci aşamada ise bu eserlerden dijitalize edilenlerin görüntüleri istenip katalogları hazırlanmaya başlanmıştır. Bizzat yazma eserin kendisi görülemediğinden, maalesef kimi fizikî özellikler elde edilememiş, bazıları ise mevcut olan katalog ve kayıt defterlerinden elde edilmeye çalışılmıştır. Araştırmamıza başladıktan bir hafta sonra, dijitalize edilmiş Türkçe yazma eserler ve Osmanlı tarihiyle ilgili Arapça eserlerin kataloğu için gerekli bilgiler alınmıştır.

Henüz dijitalize edilemeyen yaklaşık 30 Türkçe eser için, eserlerin baş ve sonlarından sınırlı sayıda görüntü için talepte bulunmamız istenmiştir. Yapılan talebe oldukça geç cevap verilmiş, istenilen görüntülerin bir kısmı taranabilmişse de büyük bir bölümü elmek (mail) yoluyla tarafımıza gönderilmek üzere sonraya ertelenmiştir. Talebimizin üzerinden uzun bir süre geçmiş olmasına rağmen tarafımıza gönderilen görüntüler eksik ve çoğu katalog yapmamızı sağlayacak bilgileri havi olmadığından talebimizi yeniledik. İkinci talebimize de oldukça geç cevap verilmiş; ancak bu sefer gönderilen görüntüler işimizi nispeten daha kolaylaştırmıştır.⁵ Buna rağmen istediğimiz tüm görüntüler elimize ulaştırılmamıştır. Hal böyle olunca Fagnan'ın kataloğunda, sadece Türkçe olduğu kaydedilip yazarı ya da içeriğine dair yeterli bilgi verilmeyen birkaç yazmanın tavsifi yapılamamıştır. Örneğin Fagnan'ın kataloğunda 830 numarada kayıtlı olan yazma bir dua mecmuası olup bu mecmuada bazı Türkçe açıklamalar da bulunmaktadır. Benzeri şekilde 858 numarada kayıtlı yazmanın da 211-213 yaprakları arasında bazı dua metinlerinden önce Türkçe cümleler bulunduğu kaydedilmiştir. 869 numarada *Miftâhu'l-Cenne* adlı bir eserden bahsedilmekteyse de eserin görüntüleri tarafımıza ulaştırılmadığından eserin yazarı ya da konusuna dair bir tavsif yapılamamıştır. Fagnan'ın baş ve son taraflarının eksik olduğunu söylediği 905 numaralı yazma, birer Türkçe rûznâme olduğu belirtilen 1492 ve 1493 numaralı yazmalar ile askerlik ile ilgili iki Türkçe risale barındırdığı söylenen 1514 numaradaki yazmanın tavsifi yapılamamıştır. Öte taraftan görüntüsü elimize ulaşmayan bazı yazmalarda ise Fagnan'ın kataloğunda verilen kısıtlı bilgilerden hareketle araştırmalar yapılmış ve bunların varsa yazarı ve konuları hakkında bilgiler verilerek tavsifleri yapılabilmıştır. Bu türden tavsiflerde, eserin başı ve sonu ya da sadece sonundan metinler iktibas edilememiştir.

CMK'daki yazma koleksiyonunda bulunan eserler genel olarak iki gruba taksim edilebilir. Birinci grupta, çoğu Mağribî hatla yazılmış olup bölgenin karakteristik yazma özelliklerini yansıtan ve yine çoğu bu coğrafyada yetişmiş âlimler ve yazarlar tarafından yazılmış yazmalardan oluşan ve yerel Arap kültürünü yansıtan yazmalar yer almaktadır. İkinci grupta ise herhangi bir Osmanlı bakiyesi yazma eser kütüphanesinde bulunabilecek İslâmî Arapça yazmalar ile *Muhammediye* ve *Mevlid* gibi Türk-İslam kültürünü yansıtan temel Türkçe yazmalar bulunmaktadır. Bu ikinci grupta yer alan yazmaların başta hat olmak üzere, tezhip ve cilt gibi fizikî özelliklerinde de Osmanlı vechesi bariz olarak görülebilmektedir. Bu yazmaların

⁵ İsteddiğimiz görüntülerin edinilmesinde Cezayir 1 Üniversitesi el-Ulûmu'l-İslâmiyye Fakültesi eş-Şerî'a ve'l-Kânûn bölümünde görevli bulunan Ghebrid Sid Ali'nin büyük katkısı olmuştur, kendisine çok teşekkür ederim.

kütüphanenin bulunduğu coğrafyada değil de merkezi Osmanlı coğrafyasında çoğaltılıp buraya nakledilmiş olma ihtimali daha yüksektir.

CMK'daki Arapça Eserlere Dair

Cezayir Milli Kütüphanesi'nde Osmanlı âlimleri tarafından yazılmış veya Osmanlı âlimleri tarafından yazılmamış olsa bile Osmanlı coğrafyasında meşhur olan Arapça eserler de yer almaktadır. Bazılarını bizzat incelediğimiz bu eserler, yerel hat olan Mağribî hattan farklı olarak Osmanlı yazmalarında görmeye alıştığımız nesih, ta'lik gibi hat türleri ile yazılırken bazılarının Türk müstensihlerce istinsah edildiği de kaydedilmiştir.

Neredeyse her koleksiyonda bir ya da daha fazla nüshası bulunan ve daha ziyade "Sarf Mecmû'ası" olarak bilinen külliyyatın CMK'de birkaç nüshası bulunmaktadır (20-26). Ahmed b. Alî b. Mesûd'un *Merâhu'l-Ervâh*, Zencânî'nin (ö. 655/1257) *el-İzzî*, yazarı ihtilafli olan *el-Maksûd*, *Binâ* ve *Emsile* adlı sarf kitaplarını barındıran bu mecmûa Osmanlı coğrafyasında çok bilinen ve bu haliyle de basılmış bir mecmuadır.⁶ Aynı şekilde "Nahiv mecmû'ası" diye bilinip İbnü'l-Hâcib'in (ö.646/1249) *el-Kâfiye*'si ile meşhur Osmanlı âlimi Birgivî'nin *İzhâru'l-Esrâr* ve *Avâmilü'l-Cedîde*'sini havi olan mecmuanın da birkaç nüshası bulunmaktadır (48, 50, 52, 54). Abdülkâhir Cürcânî'nin *Avâmil*'i (15/2, 49/4) de kütüphanede birçok nüshasıyla yer alan eserler arasındadır.

Kütüphanenin 351-359 numaraları arasında yer alan yazmalar, meşhur Osmanlı şeyhülselâmı Ebu's-Su'ûd'un *İrşâdu Akli's-Selîm* adlı tefsirinin ciltleridir. 531. numarada ise Taşkoprüzâde'nin *Şakâyıku'n-Nu'mâniyye* adlı meşhur biyografik eseri bulunmaktadır. 728 numarada erken dönem Türk edebiyatında tercümelere yapılan *Kıssatu Cümcüme*, *Vasiyyetü Nebî* gibi risalelerin yer aldığı mecmua mevcuttur. Kâtip Çelebi'nin *Keşfü'z-Zünûn'u* (10, 11), Sürûrî'nin *Şerh-i Emsiletü'l-Muhtelif*'si (15/1), Mustafâ b. Zekeriyâ b. Aydoğmuş el-Karamanî'nin (ö.809/1406), *et-Tavzih fi Şerhi Mukaddimeti's-Salat*'ı (765), Kutbüddîn İznikî'nin *Mürşidü'l-Müteehilin*'i, Mollâ Hüsrev'in *Dürerü'l-Hükkâm*'ı, Kadızâde er-Rûmî'nin *Şerhu Mülahasas fi beyani'l-Hey'eti'l-Çâgmîni*'si, Şemseddîn Ahmed b. Abdullâh er-Rumî'nin (Dikgöz) *Şerhu'l-Merâh*'ı gibi listesi uzatılabilecek birçok eser bulunmaktadır. Taşkoprüzâde'nin *Şerh-i Âdâbü'l-Bahs fi'l-Münâzara*'sı (550/4), İsmâil b. Sinân Sivasî'nin *Şerhu Risâleti's-Sagâ'ir ve'l-Kebâ'ir*'i ((552/2, Yûsuf b. el-Hüseyn el-Kirmastî'nin (öl. 906/1500), *el-Vecîz fi'l-Usûl'ü* (560/1), Muhammed b. Muhammed el-Kâşgarî'nin (ö. 705/1306) *Münyetü'l-Musallî ve Gunyetü'l-Mübtedî*'si (776), İbrâhîm b. Muhammed el-Halebî'nin (ö. 956/1549) *Gunyetu'l-Mutemellî Şerhü Munyeti'l-Musallî'si* (777), Rızâ'î İshâk b. Hasan Tokadî'nin (ö. 1100/1688) *Ziyâ'u'l fi Şerhi Cilâi'l-Kulûb*'ı (824/3), Ahmed Bülbülî Hanefî Güzelhisârî b. Dervîşzâde'nin *Cevâhirü'l-Âlem*'i (858/1) Birgivî Mehmed Efendi'nin, *et-Tarîkatü'l-Muhammediye*'si (888), *Cilâü'l-Kulûb*'u (887) Kınalızâde Mevlânâ Alî'nin *el-İstî'âf fi Ahkâmi'l-Evkâf*'ı (1293), Dâvûd el-Kayserî'nin *Matla'u Husûsi'l-Kilem fi Ma'ânî Fusûsi'l-Hikem*'i (913, 914), Feriştetoğlu/İbn Melek Abdüllatîf b. Abdülazîz'in, *Şerhü'l-Menâr*'ı (972), Ya'kûb Paşa b. Hıdır Beg'in (ö. 891/1480), *Hâşiye alâ Şerhi'l-Vikâye li-Sadrişşeri'a*'sı (1015), Kemâl Paşazâde'nin *el-İslâh ve'l-İzâh*'ı (1016) ve *Şerhu Sirâciyye*'si (1314), Azmîzâde Hâleti Mustafâ b. Pîr Muhammed'in (ö. 1040/1630) *Hâşiye ale'd-Düreri ve'l-Gurer*'i (1020) Osmanlı âlimleri tarafından yazılan ya da

⁶ Bu mecmuanın tanıtımı ve neşri için bk. Demirayak; Çögenli.

Osmanlı coğrafyasında sıkça okunan eserlerden bazılarıdır. Yine Saçaklızâde'nin (ö. 1150/1737) *İsmetü'l-Ezhân fi İlmi'l-Mîzân* (48/3) adlı eseri de koleksiyondaki önemli Arapça eserlerdendir.

Osmanlı Devleti'nin hâkim olduğu geniş coğrafyada, özellikle günümüz Türkiye coğrafyasında sıklıkla karşılaşılabilen bu Arapça eserler dışında Osmanlı'nın Kuzey Afrika'daki hâkimiyetine dair de önemli birkaç eser bulunmaktadır. Bunların başında *Beşâirü Ehli'l-Îmân bi-fütûhâti Âl-i Osmân* (*بشائر اهل الايمان بفتوحات آل عثمان*) başlıklı eser gelmektedir. Eserde kendisini, Tunus ve Afrika memleketlerinin emiri olarak bilinen Hüseyin Bey b. Alî'nin tercümanı olarak tanıtan Hüseyin b. Alî b. Süleymân el-Hanefî tarafından yazılmıştır. Şeyh Hüseyin Hoca olarak bilinen müellif⁷, Tunus'ta divan kâtibi ve tercüman olarak görev yapmıştır. 24 bölümden oluşan *Beşâirü Ehli'l-Îmân* adlı meşhur eseri, başından III. Ahmed'e kadar süren bir Osmanlı kronoğidir. Yazar, eserini Türkçe ve Farsçadan derlediği metinleri Arapçaya tercüme etmek suretiyle meydana getirdiğini ifade etmektedir. Evâyil-i şehri Muharrem 1136'da (1-10 Ekim 1723) başlanan eser, gurreti şehri Rebülevvel 1137'de (18 Kasım 1724) bitirilmiştir. Kuzey Afrika bölgesinde başka yazma nüshaları da bulunan eserin CMK'da iki adet nüshası tespit edilmiştir.⁸ Osmanlı'nın Kuzey Afrika özellikle de Tunus'taki hâkimiyeti bağlamında çok önemli olan eserin 24. bölümü ile hâtîme kısmı da Kuzey Afrika'daki yönetici, âlim ve velilerin terceme-i hallerine ayrılmıştır ki bunların sayısı 185'tir. Eserin bu son bölümü Tâhir el-Ma'mûrî tarafından *Zeylû Beşâ'iri Ehli'l-Îmân bi-Fütûhâti Ehli'l-İslâm* başlığı ile 1326/1908 yılında Tunus'ta yapılan baskısından hareketle tahkik edilmiştir.

CMK'deki Arapça yazmaların bir kısmı da Barbaros kardeşlerin Kuzey Afrika'daki fetih hareketlerine dairdir. 1618/2 numarada bulunan eser, Barbaros Hayreddîn Paşa'nın Tunus'u fethetmesi *Oruç Beğ Tarihi*'nden Arapçaya tercüme edilerek anlatılmıştır. Bu eserin sonunda da Osmanlı hâkimiyetindeki Tunus'ta hüküm süren dayılar, beyler ve paşalara dair bilgiler verilmiştir. 1620 numaradaki yazmada Sultan Bayezid'in (II. Bâyezîd) İspanya'da zulüm altında bulunan Müslümanları getirtmesi söz konusu edilmiştir. 1622 ve 1623 numaralarda kayıtlı olmak üzere iki nüshası bulunan Arapça bir eserde de yine Barbaros Hayreddîn ve kardeşi Oruç Reis'in Kuzey Afrika'daki fetih faaliyetleri anlatılmaktadır. Sonunda verilen bilgilere göre eser Türkçeden Arapçaya tercüme edilmiştir.

16. yüzyılda yaşadığı anlaşılan İbn Muhammed Sâlih adlı biri tarafından yazılmış olan *eş-Şüzûru'z-Zehbiyye ve'l-Kuta'u'l-Ahmediyye fi'l-Lügati't-Türkiyye* adlı Arapça eser de önemli bir Türk kültürü envanteridir. Türkiye'de de birkaç nüshası bulunan bu eserin CMK'de 2 adet (36, 37) nüshası bulunmaktadır. Eser, Türkçe dilbilgisi kurallarının Arapça olarak anlatıldığı bir gramer kitabıdır. Seydî Ahmed adlı birinin isteği üzerine kaleme alınan bu eser Türk dili açısından oldukça önemli olup eserde; yazar, Arapça dilbilgisinin mantığına göre Türkçenin dilbilgisi kurallarını anlattığı eserin birinci rûknünde müstekkât üzerinde dururken bunu da masdar, emir, nehiy, mâzî, muzârî, ism-i fâ'il, menfî ve cem' alametleri olmak üzere 8 alt bölümden oluşturmaktadır. Daha sonra fiil çekimleri yapılır. Sekizinci rûknünde isimlere yer verilir. Eser Besim Atalay tarafından Türkçeye çevrilip 1949 yılında TDK Yayınlar tarafından basılmıştır.

⁷ Hayatı hakkında bk. DİA. EK-1, 570-71.

⁸ Eserin, Cezayir'in Konstantin şehrinde bulunan Emir Abdülkadir Üniversitesi'nde de bir nüshası bulunmakta olup 2015 yılındaki ziyaretimiz sırasında sergilenen eserler arasında yer almaktaydı.

Koleksiyondaki 1511 numaralı yazma İbrâhîm Reyvâş b. Ahmed Gânim b. Muhammed b. Zekeriyâ Endelüsî'nin *Kitâbü'l-İzzi ve'l-Menâfi' li'l-Mücâhidîn bi-Âlâti'l-Hurûbi ve'l-Medâfi'* isimli eseridir. İspanyolcadan Arapçaya tercüme edilen bu eser, İslam âleminde ateşli silahların kullanımına dair bilgi veren ilk kaynaklar arasında yer almaktadır. Bu önemli eser, Portekizlilere esir düşen, böylece onların dilini öğrenen İbrâhîm b. Ahmed Gânim b. Muhammed b. Zekeriyâ Endelüsî tarafından önce 1631 yılında İspanyolca kaleme alınmış, birkaç sene sonra da Ahmed b. Kâsım b. Ahmed b. el-Fakîh Kâsım b. Eş-Şeyh tarafından Arapçaya tercüme edilmiştir. Eserin Türk kültürü açısından önemi ise Alî Emîrî'nin dikkatini çekip Türkçeye tercüme edilmiş olmasıdır. Alî Emîrî'nin verdiği bilgiye göre bu eserin Türkçeye tercüme işini Fas (Mağribî) hattına da aşına olan İsmâîl Efendi üstlenmiştir. Eserin uzunca mukaddimesi ile birinci bâbı Alî Emîrî'nin 31 Ağustos 1922 ile 31 Aralık 1922 tarihleri arasında çıkardığı *Tarih ve Edebiyat Mecmû'ası*'nın ilk üç sayısında tefrika edilmiş; ancak devamı gelmemiştir.

CMK'daki Türkçe Yazmalara Dair

Bu çalışmada CMK'da bulunan 65 cilt el yazma içinde bulunan 93 Türkçe eserin kataloğu hazırlanmıştır. Klasik ilim tasnifine göre düzenlenmiş bu eserlerin içeriklerine göre sayılarını şu tablo ile vermek mümkündür:

Konu	Eser Sayısı
Kur'ân, En'âm-ı Şerîf, Tefsirler, Kırâat	4
Fıkhi İlimler (fıkıh, ferâ'iz vb. ilimler)	3
Kelâm, Akâid İlimleri	31
Hadîs İlimleri	2
Sözlük İlimi	4
Dilbilgisi	1
Tarih	6
Siyer ve Tabakât	2
Tıp İlimi	6
Askerlik	1
İlmü'l-firâse, ilmü ahkâmi'n-nücüm, ilmü'l-ihdiyârât ve ilmü's-sihr (gizli ilimler)	5
İlmü'l-ahlâk ve'l-âdâb ve's-siyâse (ahlak, âdâb ve siyaset ilmi)	2
Türk Edebiyatı	18
İnşâ	7

Tabloya baktığımızda, kelâm-akâid ilimlerindeki eserlerin (31/%34) açık ara önde olduğu görülmektedir. Bunu edebiyat alanındaki eserler takip etmektedir. İçerik ve üslup açısından incelendiğinde CMK'daki yazmaların daha ziyade halka yönelik eserler olduğu rahatlıkla söylenebilecektir. Kelâm-akâid, fıkıh ve tecvid gibi ilim sahalarındaki eserlerde olduğu gibi bunlardan bir kısmı pratik ihtiyaçlara cevap verirken *Muhammediye*, *Vesîletü'n-Necât* ve erken dönem Türk edebiyatından yazılan kısa destanlarda olduğu gibi edebiyat alanında yer alan eserlerin daha ziyade meclis ortamlarında okunmak üzere kaleme alındığı görülmektedir.

Önemli Eserler

Bir koleksiyondaki eserlerin değerini; muhtevası, nüshalarının nadirliği ve eski tarihli olmaları gibi farklı ölçütler tayin edilmektedir. Kataloğunu hazırladığımız eserlere genel olarak bakıldığında, çoğunun başka koleksiyonlarda da nüshaları bulunan eserlerden oluştuğu görülmektedir. Bunun yanında koleksiyona değer katan eserler de yok değildir. Bunların başında, XIV. yüzyıl Türk edebiyatında önemli bir tashih yapmamızı sağlayan 1642 numaralı yazmadır. Daha evvel *Varkâ*

vü Gülşâh, Maktel-i Hüseyin adlı eserleri ile birkaç kısa hacimli destanı günümüze ulaşan Yûsuf-ı Meddâh'a aidiyetini tespit ettiğimiz bu yazma bir *Kıssa-i Yûsuf* tur. Bu yazma sadece Yûsuf-ı Meddâh'ın yeni bir metnini ortaya çıkarmakla kalmadı; aynı zamanda Leyla Karahan'ın Erzurumlu Darîr'e atfederek neşrettiği (Karahan 1994) *Kıssa-i Yûsuf*'un da Yûsuf-ı Meddâh'a ait olduğunu, dolayısıyla da Erzurumlu Darîr'in *Kıssa-i Yûsuf* adlı bir eser kaleme almadığını ortaya çıkarmamıza da vesile oldu.⁹ 1640 numarada bulunan *Tibrü'l-Mesbûk fî Cihâdi Guzâti'l-Cezâ'ir ve'l-Mülûk* adlı eser de gerek Kuzey Afrika'nın Osmanlı hâkimiyetine girmesi sürecini anlatması gerekse de bu eserin tespit edilebilen ikinci nüshası olması bakımından koleksiyonda öne çıkan eserlerdendir. Koleksiyonda yer alan 1780 numaralı yazma da tıp konusunda bir araya getirdiği 5 risale ile önemli yazmalar arasında sayılabilir. Özellikle de bu mecmuanın üçüncü eseri olan *el-Muhtasar fî't-tıb* isimli eser, kimliğini tam olarak tespit edemediğimiz; ancak erken dönem Batı Anadolu'da kurulan Türk beyliklerinden birinin yöneticisi olduğunu tahmin ettiğimiz İlyâs Beg b. Mahmûd Begzâde adlı bir hamiyet sunulmuştur. Yaptığımız taramalara göre başka bir nüshasını tespit edemediğimiz bu eserin de erken dönem tıp tarihi çalışmaları açısından önemli olduğunu düşünüyoruz. 1650 numarada bulunan *Rûhî Târîhi*, II. Bâyezîd devrinde kaleme alınan *Tevârih-i Âl-i Osmân* türü eserlerden biri olup eserin tespit edilen başka nüshaları da bulunmaktadır. Oxford'daki nüshasından hareketle neşri yapılan eserin Cezayir'deki nüshası bilinmekte ise de bu nüsha üzerinde herhangi bir çalışma yapılmadığı görülmüştür. 1652, 1653 ve 1654 numaralı yazmalar ise peygamberler ve padişahlar şeceresi olup bu yazmalar tomar halinde düzenlenmiştir. Her üç yazmada da Osmanlı padişahlarının da şecereleri yer almaktadır. Eserin Türkiye kütüphanelerinde de birkaç nüshası bulunmaktadır. Koleksiyondaki 262 numaralı satırlı Kuran tercümesi, 249 numarada yer alan *Kâmûsu'l-Elfâzi'l-Askeriyye* adlı eserler de önemli addettiğimiz yazmalar arasında yer almaktadır.

Kayıtlar

Koleksiyonda bulunan eserlerden yirmi beşinde istinsah kaydı bulunmaktadır. Bunların ikisinde sadece müstensih ismi bulunurken diğerlerinde genellikle sadece tarih, birkaç tanesinde ise müstensih ve tarih birlikte yer almaktadır. Sadece 1701 numaralı yazmanın (*Muhammediye*) istinsah yeri belirtilmiştir (Rodos); diğer eserlerin istinsah yerlerine dair bilgi bulunmamaktadır. 735 numarada bulunan *İlmihâl* Köprülü Ahmed b. Muhammed adlı biri tarafından istinsah edilmiştir. Köprülülerden biri olmasıyla dikkat çeken bu müstensihin yanında tavsifi yapılan eserlerdeki müstensih isimleri şöyledir:

Ahmed Hoca, Emîn, Hâfız Mustafâ, Hasan b. Hüseyin, Hibetullâh Hasan b. Hamza, İbn Yûsuf, Muharrem b. İvaz, Mustafâ, Seyyid Hâfız Mehmed Emîn (Seyyid Ahmed Halevî'nin öğrencisi), Şeyh İbrâhîm b. İvaz

İstinsah tarihi belli olan eserlerin 2'sinin XVI., 4'ünün XVII., 16 adedinin XVIII. ve 1 tanesinin de XIX. yüzyılda istinsah edildiği tespit edilmiştir. Koleksiyonda en erken istinsah edilmiş eser, 732 numarada bulunan ve Candaroğulları beylerinden Ebü'l-Hasen İsmâ'îl b. İbrâhîm b. İsfendiyâr b. Bâyezîd b. Âdil (ö.884/1479) yazılan *Hulviyyât-ı Şâhî* adlı eserdir. Bu eser, evâyil-i Zilhicce 953 /23 Ocak-1

⁹ Bu yazmanın tanıtımı ve klasik Türk edebiyatı çalışmalarına katkısı için bk. Yazar: 2018.

Şubat 1547 tarihinde istinsah edilmiştir. Tavsifi yapılan eserlerden 7'sinde mülkiyet kaydı tespit edilmiştir.

Restorasyon Durumu

CMK'da bizzat ya da görüntüleri üzerinden görüp inceleme fırsatı bulduğumuz Türkçe yazmaların oldukça zarar gördüğü gözlemlenmiştir. İlgili bölüme giremediğimiz için bu yazmaların hangi koşullarda korunduğunu, bu koşulların yazma eserlerin korunması ölçütlerine ne derece uygun olduğunu görme imkânı bulamadık. Ancak tavsifini yaptığımız Türkçe yazmaların çoğunda ciltlerin koptuğu, şirazelerin dağıldığı ve sayfalarda nemlenmeler olduğu gözlemlenmiştir. Neredeyse tüm yazmalarda oluşan olumsuz bir durum da kurt yenikleridir. Kimi yazmalarda oldukça yoğun olan bu kurt yenikleri genellikle yazı alanına sirayet etmemiştir; ancak birkaç yazmada bu kurt yeniklerinin yazı alanına da sirayet ederek metni okumayı zorlaştırdığı görülmektedir. CMK'daki zarar görmüş bu Türkçe yazmaların Türkiye Cumhuriyeti Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı tarafından restorasyona tabi tutulması bu yazmaların daha fazla zarar görmemesi açısından hayati önem arz etmektedir. Bunun için kurumlar arası yapılacak anlaşmalarla bahsi geçen yazmaların muvakkatan Türkiye'ye getirilmesi ya da Türkiye'den profesyonel bir restorasyon ekibinin Cezayir Milli Kütüphanesi'ne gönderilmesi gerektiğini düşünüyoruz.

NOTLAR VE KISALTMALAR

Katalog hazırlanırken aşağıda listelenen hususlara dikkat edilmiştir:

1. Kataloğu yapılan her eserin başında iki numara bulunmaktadır.
 - a. Bunlardan birincisi (solda bulunan), kataloğu hazırlanan kitapların buldukları mekânda daha önceden kayıtlı buldukları numaralardır. İkinci numara (ortada olan) ise eldeki kataloğun numarasıdır. Hazırlanan katalogdaki eserler konularına göre sınıflandırıldığından, kitaplar kütüphane kayıt numaralarına göre düzensiz sıralandıklarından araştırmacılara kolaylık sağlaması için düzenli olarak ilerleyen bir katalog numarası verilmiştir.
 - b. Bilindiği üzere İslâmî yazmaların bazıları tek eserden oluşurken bazıları da birden fazla eser veya risaleyi barındırırlar. Hazırlanan katalogda birden fazla eser barındıran yazmalarda; her bir eser için ayrı bir katalog numarası verilirken kütüphane kayıt numaraları ise 3/1, 3/2, 3/3 şeklinde asıl kütüphane kayıt numarasıyla ilintili olarak verilmiştir.
2. Katalogda önce eser adı Latin ve Arap harfleriyle yazılmış, eser adının altına da tespit edilebilmişse yazarın adı aynı şekilde kaydedilmiştir.
 - a. Eser adı tespit edilirken öncelikle bizzat eserin içinde yazar tarafından verilen isim bulunup kaydedilmeye, böyle bir durum söz konusu değilse, eserin kaynaklarda bilinen ismi tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu iki durum dışında, varsa eserin başına konulan isim olduğu gibi; böyle bir kayıt yoksa konusu tespit edildikten sonra esere bir isim verilip bu isim köşeli parantez [] içinde gösterilmiştir.
 - b. Yazar adları kaydedilirken, öncelikle yazarın varsa mahlası veya meşhur olduğu adına yer verilmiş, daha sonra da tam adı

- kaydedilmiştir. Adın sonunda da, tespit edilebilmişse yazarın doğum ve ölüm tarihleri hicrî ve milâdî olarak verilmiştir.
3. Kataloğu hazırlanan eserin içeriği hakkında bilgi verilirken; ana hatlarıyla eserin konusu (gerekirse örnekler verilerek), bölümleri, eser veya yazarı ile ilgili hatalı veya tartışmalı bilgilerin tashihi, eserin yazılış tarihi, varsa eserin erken dönemdeki (matbaanın yaygınlaşmaya başlamasından sonraki süreçte) baskı/ları ile ilmî kıstaslara göre yapılan baskı/ları (tenkitli veya tahkikli metin), tavsif edilen eser Arapça veya Farsça ise bu eserin mümkün olduğunca klâsik veya modern zamanlarda yapılan Türkçe tercümeleleri gibi hususlara yer verilmiştir. Bu bölümde kullanıma açık bazı online veritabanları kontrol edildikten sonra eserin nüsha sayısı noktasında ortaya çıkan bilgiler genel ifadelerle (onlarca, yüz civarında, yüzlerce vb.) kaydedilmiştir.
 4. Eserin içeriği tavsif edildikten sonra eserin başı ve sonundan ayırt edici ibare ve cümleler Arap harfleri ile yazılmıştır.
 - a. Eserin başından ibare veya cümleler alınırken, öncelikle eserin asıl metninden evvel varsa eser adı ve besmele alınmış, daha sonra da eserin asıl metnindeki ilk ibare ya da cümlelere yer verilmiştir. Bu alıntılar yapılırken öncelikle alıntılanan metnin klâsik hamdele ve salvele cümleleri kısaltılarak yazılıp ayırıcı ibare ve cümleler kaydedilmeye çalışıldığı gibi içeriğin tavsifinde eserin adı, yazarı ve konusu ya da bölümleri noktasında söylenenleri mümkün mertebe somutlaştıracak şekilde, varsa eserin adı, yazarı ve konusundan bahsedilen cümlelerin de alınmasına özen gösterilmiştir.
 - b. Eserin sonundan alıntı yapılırken başta olduğu gibi en sonda yer alan hamdele ve salveleler kısaltılarak kaydedilip eserin asıl metninden ibare ya da cümleler çıkarılmaya çalışılmıştır.
 - c. Eserin başı ya da sonundan yapılan alıntılarda atlamaları göstermek için üç nokta (...), okunuşundan emin olunmayan kelime ya da ibareleri göstermek için de soru işareti (?) kullanılmıştır.
 5. Eserin başı ve sonundan alıntılar yapıldıktan sonra **FT** kısaltması başlığı ile eserin fizikî tavsifi yapılmıştır. Bu bölümde sırasıyla eserin **dili, yazı çeşidi, yaprak, satır ve sütun sayısı, dış ve iç ölçüsü, kâğıt, tezhip ve cilt özellikleri ile restorasyon durumu** hakkında bilgi verilmiştir. Tavsifini yaptığımız eserleri bizzat göremediğimizden burada yer alan bilgilerin bir kısmı eksik kalmıştır.
 - a. **Kayıtlar** başlığı altında, varsa eserin istinsah kaydında yer alan bilgiler (istinsah tarihi, yeri ve müstensih adı); yazmada yer alan mülkiyet, vakıf, simâ', mukâbele gibi kayıtlarla yine mülkiyet ve vakıf kayıtlarıyla ilgili mühürlerde yer alan bilgiler betimlenmeye çalışılmıştır.
 - b. **Kaynaklar** başlığı altında da, öncelikle kataloğu yapılan eserin yazarı hakkında bilgilerin yer aldığı temel biyografik kaynaklarla ansiklopediler kısaltılarak kaydedilmiştir. Daha sonra da eserin kataloğu hazırlanırken başvurulan diğer kaynaklar ile varsa eserin ilmî baskısıyla ilgili bilgilere yer verilmiştir. Gerek eserin

- tavsifinde kullanılmak için gerekse de yönlendirme yapmak için burada yer verilen kaynaklara ayrıca makalenin sonundaki **kaynaklar** bölümünde yer verilmemiştir.
- c. Katalogda bir şekilde yer verilen kişilerin mümkün mertebe ölüm tarihlerine yer verilmeye çalışılırken kaydedilen tüm hicrî tarihlerin milâdi karşılıkları da tespit edilmeye çalışılmıştır.
- d. Katalogun sonuna eser ve yazar adlarının Arap ve Latin harfli indeksleri de eklenmiştir.

KISALTMALAR

Babinger	Franz Babinger, <i>Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri</i> , (çev. Coşkun Üçok), Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 1982.
bk.	bakınız
C.	cilt
DİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Dr:	Doktora
EI	<i>The encyclopaedia of Islam</i> (new edition), Leiden: E. J. Brill.
FT	Fizikî tavsif
Hzl.	Hazırlayan
Hedyye	Bağdatlı İsmail Efendi, <i>Hedyyetü'l-Ârifîn Esmâü'l-Müellifîn ve Âsâru'l-Musannifîn</i> , Maarif Basımevi, İstanbul 1955
İA	<i>İslam Ansiklopedisi: İslam Âlemi Tarih, Coğrafya, Etnografya, ve Biyografya Lugati</i> , Milli Eğitim Bakanlığı.
İzâh	Babanzade Bağdatlı İsmail Paşa, <i>İzâhu'l-Meknûn fî Zeyli Keşfi'z-Zünûn an Esâmi'i'l- Kütüb ve'l-Fünûn</i> , (tashih: Şerefettin Yaltkaya, Kilisli Rifat Bilge), Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara 1971.
Karabulut	Ali Rıza Karabulut; Ahmet Turan Karabulut, <i>Mu'cemü't-Târihi't-Türâsi'l-İslâmî fî Mektebâti'l-Âlem: el-Mahtûtât ve'l-Matbûât = Dünya Kütüphanelerinde Mevcut İslam Kültür Tarihi ile İlgili Eserler Ansiklopedisi I-VI</i> (6. cilt indekstir), Mektebe Yayınları, Kayseri, (tarihsiz).
Kehhâle	Ömer Rıza Kehhale, <i>Mu'cemü'l-Müellifîn: Terâcimu Musannifi'l-Kütübi'l-Arabîyye</i> , Mektebetü'l-Müsenna, Beyrut 1957.
Keşf	Kâtip Çelebi, <i>Keşfü'z-Zünûn</i> , (tashih: M. Şerefeddin Yaltkaya), Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara 1941
Mecdî	Mehmed Mecdî, <i>eş-Şekâiku'n-Nu'mâniyye ve Zeyilleri: Hadâikü's-Şekâik</i> , (hzl. Abdülkadir Özcan), Çağrı Yayınları, İstanbul 1989.
OM	Bursalı Mehmed Tâhir, <i>Osmanlı Müellifleri</i> , (Hzl. Mustafa Tatçı-Cemal Kurnaz), Bizim Büro Yayınları, Ankara 2000.
OTıpLT	Şeşen, Ramazan; İhsanoğlu, Ekmeleddin; Bekar, M. Serdar; Gündüz, Gülcan, <i>Osmanlı Tıbbi Bilimler Literatürü Tarihi</i> , 4 cilt, İstanbul, 2008.
s.	sayfa
Safâ	Zebihullah Safa, <i>Tarih-i Edebiyat-ı der-İran</i> , Kitabfuruş-i İbn Sina, Tahran 1339.

SBE Sosyal Bilimler Enstitüsü
sy. sayı
Târîhu'l-Edeb Şevki Dayf, *Tarihü'l-Edebi'l-Arabi: Asrü'd-Düvel ve'l-İmarat*,
Dârü'l-Maârif, Kahire 1990.
thk. Tahkik
YL: Yüksek Lisans

DİNÎ İLİMLER

Kur'ân, En'âm-ı Şerîf, Tefsir ve Kırâat

262

1

Tahte'l-lafz (Satıraltı) Kurân Tercümesi / تحت اللفظ (سطر آلتی) قرآن ترجمه سی

Seyyid Ahmed el-Halevî'nin öğrencilerinden Seyyid Hâfız Emîn Vehbî tarafından istinsah edilen bu eser, Osmanlı dönemi tercüme geleneğinde “tahte'l-lafz” diye terimselleştirilen satıraltı tercüme usulü ile yapılan bir Kur'ân tercümesidir. Oldukça okunaklı, dikkatli ve güzel bir hatla yazılan bu tercümenin mevcut Kur'ân tercümelerinden birinin farklı bir nüshası mı yoksa ayrı bir tercüme mi olduğu araştırmaya ihtiyaç duymaktadır. Tercümenin sonunda, 412a-415b arasında hatim duası ve istinsah kaydı bulunmaktadır.

Başı: 1b

بسم: بشلدیم ادیله، الله : تکرری تعالینک که، الرحمن : رزق ویر جیدر، الرحیم: ورحمت ایدجیدر
الحمد لله رب العالمین: شکر جمیع عالملری یاردن تکرریه، الرحمن الرحیم: که رزق ویر جیدر و رحمت ایدجیدر.....

Sonu: 412a

الذی یوسوس فی صدور الناس من الجنة والناس
اول کیم وسوسه ایلر خلق یورکنده پرلردن دخی آدمیلردن

FT: Arapça-Türkçe, Harekeli nesih, 415 yk., 9 st., 297x201 mm. İlk iki sayfa bakırı oksitlenmiş olan bir tezhip çalışması ile çevrilidir. Sonraki sayfalar sona kadar yine kısmen oksitlenmiş altın çerçevesi. Durak yerleri keza yaldızlıdır. Her sure başında tezhip yenilenmiştir. Satır arasındaki Türkçe tercüme mürekkeple yazılmıştır.

Kayıtlar: Eser Seyyid Ahmed Halevî'nin öğrencilerinden Seyyid Hâfız Mehmed Emîn tarafından istinsah edilmiştir.

408/4

2

Tevvîd Risâlesi / تجويد رساله سی

Yazarı hakkında bilgi bulunmayan bu risale, tecvide dair birkaç risalenin bulunduğu bir mecmua içerisinde yer almaktadır. Basit düzeydeki tevvîd konularını ele alan risalenin başında, ismini vermeyen yazar, konuyla ilgili birçok âlimin eser kaleme aldığı bilgisini verdikten sonra “mübtedilere” kolaylık olması gayesiyle tecvit bahislerini 13 fasıl içerisinde bir araya getirdiğini söylemektedir. Bu bağlamda, harflerin mahreçleri, idgâm, izhâr, tenvin, nûn-ı sâkin ve mîm-i sâkinin durumu, meddin çeşitleri gibi konular üzerinde durulmuştur. Eserin yazarı belli olmadığından başka nüshalarının bulunup bulunmadığı tespit edilememiştir; ancak birkaç katalogta yapılan araştırmada başka nüshasına rastlanmamıştır.

Başı: 36b

بسم الله الرحمن الرحيم
قواعد قرآنی طریق تجویده نیچه حاذقنر مغلنر عبارتله سویلمشدر اما بو دعاجی دلر کم آسان لفظله ترکی دلنده جمع ایلیه میتدیلهر فایده اولمغچون
اون اوچ فصل اوزره بنا اولندی اولک فصل بیان ایشر استعاذه و بسمله...

هکمت - Hikmet

HİKMET - AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ [JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]

PROF. DR. ALİ NİHAD TARLAN ÖZEL SAYISI

ISSN: 2458-8636

Sonu: 51b-52a

... اول ساکن اولن حرفک ماقبل مکسور اولسه ري ترفیق وقف ادلرل مفتوح ي مضموم اولسه تفخیم وقف ادلرل والله اعلم بالصواب.
کتابه الفقیر حسن بن حسین غفر الله... وتمت هذه الكتاب الواقع في شهر شعبان المبارك في سنة ست و ستين وتسعمائة.

FT: Türkçe, Harekeli nesih, 39b-52a yk., 21 st., 213 x 153 mm. Başlıklar ve vurgu için kelimelerin üzerine çizilen çizgiler kırmızı mürekkeple çizilmiştir.

Kayıtlar: Eserin elimizdeki nüshası, Hasan b. Hüseyin tarafından Şa'bân 966/Mayıs-Haziran 1559 tarihinde istinsah edilmiştir.

587/1

3

قره باش تجويدی / Karabaş Tecvîdi

Karabaş Velî, Alâ'eddîn Alî Efendi el-Halvetî el-Atvel / افندی الخلوتی الأطول / d. 1020/1611

– ö. 1097/1686.

Yazma eser kütüphanelerinde 100'ün üstünde nüshası bulunan bu çok meşhur Türkçe eser, Karabaş Tecvîdi veya Tecvîd-i Karabaş diye bilinmekte olup Kur'an'ın doğru bir şekilde okunması için gereken kurallardan bahseden bir tecvid kitabıdır. Osmanlıda medrese eğitiminin müfredatında yer alan bu eser günümüzde de okutulmaya devam etmektedir. Eserin müellifi noktasında ihtilaf vardır. Bazıları bu eseri kaleme alan kişinin Karabaş-ı Velî diye bilinen Alî Alâeddîn el-Atvel olduğunu söylerler ki bu zat Halvetî tarikatının Şa'bâniyye koluna müntesip şeyhlerden olup 1097/1685-86 yılında vefat etmiştir. Bazıları da eserin Şeyh Abdurrahîm Karabaşî (Şeyh عبدالرحيم) tarafından kaleme alındığını söylerler. Konuyla ilgili bir çalışma yapan Mefail Hızlı, eserin Halvetî şeyhi Alî Efendi'ye ait olduğunu ancak Şeyh Abdurrahîm Karabaşî'ye (ö.1498) de ait olduğunu rivayet edildiğini söyler.

Eser 11b'de sona ermektedir. 11-13 yaprakları arasında Türkçe dua metinleri bulunmaktadır.

Baş: 3b

هذا كتاب تجويد

بسم الله الرحمن الرحيم

الله تعاليه حمد وثنادهن ورسولنه دخى آل واصحابنه صلوة وسلامدن صكره معلوم اوله كه حرف مد اوچدر...

Sonu: 11b

... مثلا كلا بل ران كيبى تعريف السكتة هي قطع الصوت دون النبض...

FT: Türkçe, harekeli nesih, 11 yk., 11 st./ 1 stn., 151 x 106 mm. Eser adı kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

Kaynaklar: Hediyye. I. 762; OM. I. 148; DİA. XXIV. 369-71; Mustafa Tatçı- Cemal Kurnaz, “Karabaş-ı Velî”, *Tasavvuf*, sy. 6, Ankara 2001, s. 35-359; Mefail Hızlı, “Osmanlı Medreselerinde Okutulan Dersler ve Eserler”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 17, S. 1, 2008, s. 26.

563/15

4

تجوید رساله سی / **Tecvîd Risâlesi**

Yazarı hakkında bilgi bulunmayan bu risalede, basit tecvid konuları soru-cevap tarzında anlatılmıştır.

Baş¹⁰: 169b

حرف مد قچدر اوچدر ندر...

FT: Türkçe, Harekeli nesih, 169b-194b yk., 11 st., Diğer fiziksel özellikleri için bk. 563/1.

Fıkhî İlimler (fıkıh, ferâ'iz vb. ilimler)

732

5

حلویات شاهي / Hulviyyât-ı Şâhî

ابو الحسن اسماعیل بن ابراهیم ابن اسفندیار بن بایزید بن / Âdil b. Bâyezîd b. İsfendiyyâr b. İbrâhîm b. Ebü'l-Hasen İsmâ'îl b.

عادل, d. 822/1419 -- ö. 884/1479.

Eser, Kuzey Anadolu'da kurulmuş beyliklerden biri olan Candaroğulları Beyliği'nin 1443-1461 yılları arasında beyliğini yapan İsmail Bey'in fıkıh ilmine dair kaleme aldığı eseridir. Kaynaklarda *Hulviyyât-ı Sultânî*, *Hulviyyât-ı Şâhî* veya sadece *Hulviyyât* isimleriyle de anılan bu eser; Abdülkerim Abdulkadiroğlu'nun verdiği bilgiye göre, Hanefî fıkıhî fûrû etrafında yazılmış 1525 fetvayı 77 bâb üzere derleyen bir eserdir. Bâblar da fasıl adı verilen alt bölümlere ayrılmıştır. Eserde her zaman olmasa da derlenen fetvaların kaynakları belirtilmiştir.

¹⁰ Eserin görüntülerine ulaşamadığından sonu kaydedilememiştir.

Yazma eser kütüphanelerinde 70 civarında nüshası bulunan eserin metni henüz neşredilmemiştir. Abdülkerim Abdülkadiroğlu eseri birkaç farklı çalışmasında tanıtırken Necmi Hamamcıoğlu da sadece 50 varağında hareketle eseri dil bakımından incelediği bir yüksek lisans çalışması hazırlamıştır.

Ib’de namaza dair notlar vardır. IIa-IIIb arasında eserin fihristi mevcuttur.

Başı: 1b

بسم الله الرحمن الرحيم وبه نستعين

الحمد لله رب العالمين جاعل الانبياء سادة للعالمين ... اتكذن صكره بلکل که بو بنده ضعيف و کنهکار نحيف محتاج ترير بنده کان ... ابو الحسن ابن اسماعيل بن ابراهيم ابن اسفنديار بن بايزيد بن عادل بن يعقوب بن شمس الدين بن يمن جندار

Sonu: 318a

... عبادتك حياتي انكله در و عبادتك صورتلرنده قلمايوب اسرارينه ترقى اتمکه باشلار. تحريرا في اوائل ذي الحجة في يوم الخميس في وقت الضحى سنة ٩٥٣.

FT: Türkçe, Harekeli Nesih, III+318 yk., 19 st./ 1 stn.; 306 x 207 mm. Başlıklar ve metinde yer alan kimi iktibasların üzeri kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Yaprakların alt ve üst bölümlerinde ve kenarlarında kurt yenikleri bulunmaktadır.

Kayıtlar: Eserin elimizdeki nüshası evâyl-i Zilhicce 953 /23 Ocak-1 Şubat 1547 tarihinde istinsah edilmiştir. 1a’da Dervîş Yûsuf’a ait bir vakıf kaydı vardır.

Kaynaklar: Keşf. I. 688; Hediye. I. 216; Karabulut I. 451 (1665); Abdülkerim Abdülkadiroğlu, “Candaroğlu İsmail Bey ve Hulviyyat-i Sultani Adlı Eseri Üzerine Notlar” *Türk Tarihinde ve Kültüründe Kastamonu: Tebliğler*, (Kastamonu, 19-21.10.1988), Ankara 1989, s. 43-54; Abdülkerim Abdülkadiroğlu, “Hulviyyât-ı Sultani ve Şâhî”, *Türk Kültürü*, S. 377, (1994): 542-548; Necmi Hamamcıoğlu, “Hulviyyât-ı Şâhî: Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük.”, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van 2006, (Yayımlanmamış YL Tezi).

745/2

6

Risâle-i Bey' u Şirâ (Mu'âmelât) / (معاملات) /
Hamza Efendi ed-Dârendevî, حمزة افندي الدارندوي, ö. 1167-1753

Eser, alışveriş konusunda kaleme alınmış bir risâledir. Bir mukaddime, üç bâb ve bir hâtîme üzerine tertip edilen eserde; mukaddimede “sefer ahvâli ve bâzâra gidip gelmek beyânındadır”, birinci bölümde “bey’ ü şirâda fesâddan ve kerâhetden sakınmanın beyânındadır”, ikinci bölümde “ribâdan sakınmanın beyânındadır”, üçüncü bölümde “müzâra’ada fesâddan sakınmanın beyânındadır”, hâtîmede “kesb-i habîs olanları beyân ider” başlıkları vardır. Bu bölümler altında şu konular ele alınmaktadır: Ticaretle ilgili ilmihali bilmeden alışveriş yapmak, yolculukla ilgili bilinmesi gerekenler, sefere (yola) ne zaman çıkmalı, yola çıkarken hangi duaları okumalı, yolculukta namaz yol arkadaşlığı, hayvan hakları, yolculuktan dönüş, yoldan gelenin eline bakılır, ilim, çarşı-pazar âdâbı, alışverişte haksızlıktan ve kötülüklerden sakınmak, geçersiz alım-satım, ribâdan yani faizden sakınmak, ribâ dünya ve âhîret için felâkettir, ribânın kısımları, alışverişte yemin. Yazma eser kütüphanelerinde onlarca nüshası bulunmaktadır. Ayrıca eserin İsmâîl b. Osmân adlı biri tarafından yapılan Türkçe şerhi de 1306/1888-89 yılında tab’ edilmiştir.

Vedat Ali Tok, Prof. Dr. M. Fatih Köksal’ın hususî kütüphanesinde bulunan bir nüshasından hareketle eseri kısaca tanıtan bir makale kaleme aldıktan sonra 2008 yılında eseri tam olarak neşretmiştir.

Baş: 121b

هذا رسالة حمزه افندي رحمة الله عليه

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي بين الحلال والحرام وجعل التعليم والتعلم كمال... اما بعد هر انسانه علم حالتي بيلمك ومقتضاسنجه عمل ايتكم لازمدر ودخي اعتقادات بابنده لسان تركي اوزره نجه رساله لر تأليف اولنمشدر...

Sonu: 154b-155a

... اما شرع شريفك جائز كورديكوي وجه اوزره اولمسه ياخود شرط جاقفه رعایت اتمويوب اداء خدمتده قصوري اولسه اولدغي حرام اولوب كسب خبيث اولمش اولور الله اعلم بالصواب واليه المرجع والمآب. بو رسالده اولان مسائل هر نكه وار ايسه بر قاج كتابدن اخذ اولنمشدر... مراد ايدن كمسيه اسان اولوب شبهدن خلاص اوله الحمد لله الذي هدانا لهذا وما كنا لنهتدي لولا ان هدانا الله... واصحابه الذين فازوا بافضل الكرامات اين يارب العالمين تمت الكتاب بعون الله الملك الوهاب محمد ابن علي غفر الله ذنوبهما أمين سنة ١١٩٠ شوال ١٧.

FT: Türkçe, Harekeli Nesih, 121b-155 yk., 15 st./ 1 stn.; 202 x 143 mm. Sayfa cetvelleri, başlıklar ve vurgulanan kelimeler kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

Kaynaklar: Eserin bu nüshası, Mehmed b. Alî tarafından 17 Şevvâl 1190 / 29 Kasım 1776 tarihinde istinsah edilmiştir.

Kaynaklar: OM. I. 293; Karabulut. II. 1046 (2799); Vedat Ali Tok, “Darendeli Hamza Efendi’nin Alış-Veriş Kitabı”, *Somuncubaba*, Ağustos 2005, s. 22-25; Darendeli Müderris Hamza Efendi, *Alış Veriş Kitabı*, (hızl. Vedat Ali Tok), Nasihat Yayınları Ankara 2008 (kitabın PDF versiyonu için bk.

<http://www.hulusiefendivakfi.org.tr/pdf/alisveris.pdf>.)

904/2

7

مناسك الحج / Menâsikü'l-Hac

Fagnan’ın kataloğunda verilen bilgiye göre 2 yapraktan oluşan bu manzum eserin hac farızası sırasında ifa edilecek ibadetlere dair bilgi veren menâsik türünden bir örnek olduğu anlaşılmaktadır.

Baş: 35

حق نصيب ايلسون كنه وارلم

FT: Türkçe, harekeli nesih; 35-37 yk.; 11 st./ 2 stn.; 204 x 131 mm.

KELÂM, AKÂİD İLİMLERİ

563/1

8

[Kıssa-i İblîs] / [قصه ايليس]

Risâle-i İblîs, Kitâb-ı İblîs, Nasihat-i İblîs, Kıssa-i İblîs ve İblîs Hakkında Risâle gibi farklı adlarla da kütüphane kayıtlarında yer alan müellifi ya da mütercimi belirsiz bu Türkçe eser, bazı nüshaların girişinde verilen bilgiye göre Arapçadan Türkçeye tercüme edilmiştir. Eserde, Allah tarafından Hz. Peygamber’e gönderilen İblîs’in, Hz. Peygamber’in sorduğu sorulara verdiği cevaplar vardır. Elimizdeki bu nüshanın bahsi geçen hikâyenin tek bir

حکمت - Hikmet - HİKMET

HİKMET - AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ [JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]

PROF. DR. ALİ NİHAD TARLAN ÖZEL SAYISI

ISSN: 2458 - 8636

versiyonun farklı bir nüshası mı yoksa aynı metnin farklı bir versiyonu/tercümesi mi olduğu araştırılmaya muhtaçtır.

Başı¹¹: 2b

...پیغمبر علیه السلام ایندی ای بنم ... بو حریف کمدر بلور مسیز دیدی...

Sonu: 11a

...وار یقیل کیت شو ارادن ددی لعین دخی چقوب کتدی تمت تمام اولدی

FT: Türkçe, harekeli nesih (reddadeli), 1b-11a yk., 13/ 1 stn., 167 x 111 mm. Başlıklar ve vurgulanan kimi ibare ve sözcükler kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Sadece bu eser değil, içinde bulunduğu mecmuanın tümünde yapraklar oldukça kötü durumdadır. Kurt yeniklerinin yoğun olduğu mecmuada kimi yaprakların alt kısımları ortadan kopmuştur.

563/2

9

ترجمة مقدمة امام اعظم / Tercüme-i Mukaddime-i İmâm-ı A'zam

Mukaddime-i İmâm-ı A'zam başlığı ile sunulan bu eser, elimizde bulunan yetersiz görüntülere göre, imanın ve İslamın şartlarını anlatan tercüme bir eserdir. 33-72 yapraklar arasında hadis metinleri bulunan eserin sonunda dua metinleri yer almaktadır.

Başı: 11a

هذا ترجمة مقدمة امام اعظم ابو حنيفة نعمان بن ثابت كوفي رحمة الله عليه
بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على سيدنا محمد وآله و صحبه اجمعين. اما بعد اشيو مقدمة امام اعظم ابو حنيفة نعمان بن ثابت ...
حضرتلرينك در كه شرايط ايماني ...

Sonu: 33a

... وصلى الله على سيدنا محمد وآله و صحبه اجمعين والحمد لله رب العالمين افطاردن اول ..

FT: Türkçe, harekeli nesih (reddadeli), 11a-33b, 13/ 1 stn., Diğer fiziksel özellikler için bk. 563/1.

563/4

10

[قيامت عالامتري] / [Kıyâmet Alâmetleri]

Öncesinde Arapça bir risalenin yer aldığı bu eserde, adını vermeyen bir mütercim/müellif tarafından kıyâmet alametlerine dair muhtelif kaynaklardan hareketle bilgi verilmektedir.

Başı: 53b

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والعاقيبة للمتقين ... اخراج الامام احمد في مسنده ... قال رسول ع م لا تقوم الساعة ... بو حديث شريفده حضرت رسول ع م
بيورر اون دانه علامت واردر...

Sonu: 68b

... اوزرنده اصلا كناه اشلمنز ديمشدر حديث شريف اويلجه وارد اولمشدر بعضل ايدر الله تعالى قدس شريفده صخرة اللهك ايچنده اولن جوهردن
اوتوز بو دنيدان ير كوك خلق ايده...

FT: Türkçe, harekeli nesih (reddadeli), 53b-68b, 13/ 1 stn., Diğer fiziksel özellikler için bk. 563/1.

563/5

11

كتاب رومي قره احمد افندي / Kitâb-ı Rûmî Kara Ahmed Efendi

Risalenin başına konulan başlığa göre Rûmî Kara Ahmed Efendi adlı birine atfedilen bu eserde temel ilmihal konularından İslam ve imanın şartları açıklanıp izah edilmiştir.

Yazma eser kütüphanelerinde Rûmî Efendi risalesi diye bilinen bir akâid risalesi daha bulunmaktadır; ancak elimizdeki eser bu eserden farklıdır.

Başı: 72b

هذا كتاب رومي قره احمد افندي

بسم الله الرحمن الرحيم

هر عاقل و بالغ اولنك اوزرينه لازمدر كرك ار اولسون كرك عورت كرك قز اولسون...

Sonu: 79a

... وملكلر يمزلا اچمزلا اركللك و دشلک اولمز انلر بزجلين الله عاليه عاصي اولمزلا بو صفتلرده بولنمدوغنه ايناندم وايمن كتوردم تمت

¹¹ Tarafımıza gönderilen görüntülerde eserin baş kısmı 2b'den başlatılmıştır.

الكتاب تاريخ سنة ٤١١.

FT: Türkçe, harekeli nesih (reddadeli), 72b-79b, 13/ 1 stn., Diğer fiziksel özellikler için bk. 563/1.

Kayıtlar: Eser 1141 / 1728-29 tarihinde istinsah edilmiştir.

563/6

12

رسالة تجديد ايمان / Risâle-i Tecdid-i Îmân

حسين افندي / Hüseyin Efendi

Türkiye kütüphanelerinde de birkaç nüshası bulunan bu risale Hüseyin Efendi adlı birine atfedilmektedir. Eserde, imanın yenilenmesi ile bazı temel ilmihal konuları hakkında bilgi verilmektedir.

Başı: 80b

بيان تجديد ايمان وتوبه يا رب اكر بندن كفر خطا كناه صادر ...

Sonu: 87b

...سلام المق قصدله سلام ويرمك لكن نمزي آخري صنوب سهوله سلام ويرسه فاسد اولماز بو صورتده سهو سجده(سي) لازم اولر. تمت الحروف سنة ٥١١

FT: Türkçe, harekeli nesih (reddadeli), 80b-87b, 13/ 1 stn., Diğer fiziksel özellikler için bk. 563/1.

Kayıtlar: Eser 1151 / 1738-39 tarihinde istinsah edilmiştir.

563/9

13

[عقائد رساله سي]/[Akâ'id Risâlesi]

Tarafımıza ulaştırılan sınırlı görüntülerden anlaşıldığı kadarıyla bu risale, İmâm Ebû Hanîfe'den naklen temel ilmihal konularını ele almaktadır.

Başı: 113b

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على رسولنا محمد وعلى آله وصحبه اجمعين امام ابو حنيفة رحمة الله عليه وقتنا كم مريض اولدي مرض حالنده ديدي بنم اصحابلرم...

Sonu: 122b

...ونحن لكم تبع وانا ان شاء الله بكم لا حقون تمت

FT: Türkçe, harekeli nesih (reddadeli), 113b-122b yk., 11/ 1 stn.

563/11

14

شروط الصلوة / Şurûtu's-Salât

Yazarı belirsiz bu kısa eserde, namazın şartları ve namazın edası sırasında okunacak dualardan bahsedilmektedir.

Başı: 137b

بسم الله الرحمن الرحيم

ابتدا نمازه نيت اتمك و الله اكبر ديمك فرضدر اورو طورمق وبر آيت قرآن اوقمق بونلر دخي فرضدر...

Sonu: 140b

...بو طريق اوزره ادا ايده نمازي ال قلدرب دعا اتدكده اوقيه اللهم اني اسئلك الجنة وما قرب اليها من قول وعمل واعوذ بك من النار وما قرب اليها من قول وعمل اللهم ارزقنا الجنة بغير حساب

FT: Türkçe, harekeli nesih (reddadeli), 137b-140b, 11/ 1 stn.

587/4

15

[İlmihâl]/[علم حال]

Yazarı belirsiz olan bu Türkçe eser, temel ilmihal konularında bilgi vermektedir. Bu anlamda eserin imanın şartları ve Allah'ın zatî ve sübutî sıfatları ile başladığı görülmektedir.

Eserin sona erdiği 27b-33b arasında Türkçe dua metinleri ve bazı ayet metinleri yer almaktadır. 34b-43b arasında *Kitâbu Şurûti's-Salât*, 44b-57b arasında da *Risâle-i Ömer Efendi* başlıklı yine ilmihal bahsinde kaleme alınmış Arapça risaleler yer almaktadır.

Başı: 13b

هذا كتاب علم حال
بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على سيدنا محمد وآله و صحبه اجمعين بوندن صكره معلوم اوله كه جمل فرضلردن اول فرض عين اولان هر عاقل و بالغ اولان كشنوك اوزرنه كرك ار اولسون و عورت اولسون...

Sonu: 27b

... وسائر اعمالر ضمننده اولان اعتقادلر بالجمله وكتبه كلامنده داخلدر همان خارجه قلان افعالمه شريعت اطلاق اولنور تمت كتاب بو سنة ١١٠٣ مصطفى

FT: Türkçe, talik kırması, 13b-27b yk.; 11/ 1 stn.; 151x106 mm. başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

Kayıtlar: Eser Mustafâ adlı bir müstensih tarafından 1103/1691-92 yılında istinsah edilmiştir.

736

16

Bk.587/4 [İlmihâl]/[علم حال]

Başı: 1b

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على سيدنا محمد وآله و صحبه اجمعين بوندنصكره معلوم اوله كه جمله فرضلردن اول فرض عين اولان هر عاقل و بالغ اولان كشنك اوزرنه كرك ار اولسون و عورت اولسون...

Sonu: 15a

... بو اعمالر ضمننده اولان اعتقادلر بالجمله وكتبه كلامنده داخلدر همان خارجه قلان افعالمه شريعت اطلاق اولنور تمت ص اولكي كوني

FT: Türkçe, harekeli nesih, 15 yk.; 11/ 1 stn.; 213 x 147 mm. başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

Kayıtlar: 1a'da el-Hâcî İbrâhîm Hâce'ye ait bir mülkiyet ve vakıf kaydı yer almaktadır.

977/2

17

Bk.587/4 [İlmihâl]/[علم حال]

Başı¹²: 47

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على سيدنا محمد وآله و صحبه اجمعين بوندنصكره معلوم اوله كه جمله فرضلردن اول فرض عين اولان هر عاقل و بالغ اولان كشنك اوزرنه كرك ار اولسون و عورت اولسون...

FT: Türkçe, harekeli nesih, 47-55 yk.; 11/ 1 stn.; 175 x 121 mm.

730

18

[İlmihâl]/[علم حال]

Yazarı belirsiz olan bu Türkçe eser, vaaz ve sohbet tarzında yazılmış olup temel dini konularda bilgi vermektedir. İmanın şartları, namaz, oruç gibi konularda bilgi verildikten sonra eserin sonunda fetvalar yer alır. Girişte eserinde işlediği konular hakkında uzunca bilgiler veren yazar, birçok kaynaktan istifade ederek eserini oluşturduğunu özellikle vurgulamıştır. "...ehl-i sünnet ve cemâat akâyidinden bilmege bu kitâbdan âsân ve bu kitâbdan âşikâre söylemiş kitâb yokdur kırkdan ziyâde kitâblardan istihrâc olunmuşdur; lâkin ba'zısının isimleri beyân olunup ba'zının beyân olunmamış..." diyerek yararlandığı eserlerin bir kısmını da sayar. Vasiyyetnâme-i Birgivi, Hediyyetü'l-Muhlisîn, Akîdetü'l-Mü'minîn, Letâyifü'l-İşârât, Behcetü'l-Ârifîn ve Ravzatü's-Sâlikîn, Şerâyit-i İslâm yazarın eserini oluştururken yararlandığı Türkçe kitaplar iken Cevâhirü'l-Fıkıh, Zübdetü'l-Mesâ'il, Kasîde-i Emâlî ve bu kasidenin üç şerhi, Umde ve Umde Şerhi, Akâid-i Nesefî, Hall-i Gavâmız, Vasiyyet-i İmâm-ı A'zam, Hidâyetü'l-Mühtedîn gibi birçok Arapça eser de kaynakları arasında yer almaktadır. Yazar daha sonra eserini yazdığı muhatap okuyucu nitelemesini yapar ki bunların bariz özelliği ehl-i sünnet akayidine mensup olmaktır.

oldukça fazla sayıda manzume de bulunmaktadır. Bunlardan bazıları iktibastır. Örneğin 35b-36a arasındaki bir manzume Mevlânâ Nûrî'ye ait olup *Ne bir derde devâ ne hod gıdâdur* mısraıyla başlamaktadır.

Eserde, imanın tarifi, Allah'ın varlığı, birliği, ehl-i sünnet ile firâk-ı dâlle arasında anlaşılması zor bir mesele olan ihtiyâr-ı cüz'î, kazâ ve kader, Allah'ın sıfatları gibi konular işlenmektedir.

Başı: 1b-2a

آمنت بالله وملائكته و كتبه و رسله و اليوم الآخر وبالقدر خيره و شره من الله تعالى بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على محمد وآله اجمعين قيل في حق هذا الكتاب عزيز طوتغل آني اي جان نه خوش نعمتدر ايمان كل اي

¹² Eserin görüntüleri yetersiz olduğundan sonu kaydedilememiştir.

درويش كل اي سلطان بيله كور مبحث ايمان
حليم اولدر حكيم اولدر ... اما بعد بكل و اكاه اولغل كم اك اول مؤمنه فرض و واجب اولان كشي نه طريقه عند الله ...

Sonu: 269b

... مسئله چارشوده طعام اكل ايند امامك عزلي لازم اولور مي الجواب معتاديسه اولور ابو السعود مسئله زيد امين على نفسه اولماغه...

FT: Türkçe, nesih (reddadeli), 269 yk.; 15/ 1 stn.; 209 x 123 mm. Sayfa cetvelleri ve başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

Kayıtlar: Zahriyyede eserin Hâfız Mustafâ tarafından yazıldığı kayıtlıdır.

737

19

Bk. 730. [İlmihâl]/[علم حال]

730 numarada kayıtlı bulunan eserin, baştan ve sondan eksik olan nüshasıdır.

Başı: 1a

... منت ايله بنمله بارشدي اكر بو نصيحتي خلق ايچنده آشكاره سويلمش اوليدم بن قلمه سعي ايديدي امدي حقه قبول اتمز الا اهل حق اولنلر
قبول ايدر ...

Sonu: 116b

... اي قرن داش بويله بر فاسق عالم كندوك كوردك ايسه ينه لفظ علمايي سويلميو ب علما علميله عامل دكلدر ديمكدر جائز اولان ديمك
كر كدر كه بر عالم...

FT: Türkçe, nesih (reddadeli), 116 yk.; 15/ 1 stn.; 196 x 140 mm. Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

حکمت - Hikmet - Hikmet

HİKMET - AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ [JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]

PROF. DR. ALİ NİHAD TARLAN ÖZEL SAYISI

ISSN: 2458 - 8636

731/1

20

[Kitâb-ı İlmü'l-Akâyid] / [كتاب علم العقاید]

Hayatı hakkında bilgi bulamadığımız Hasan b. Muhammed Sikkînî adlı bir zâta atfedilen eser, basit düzeyde ve oldukça sade bir dil ve anlatımla temel ilmihal konularını ele almaktadır. “Fasl” sözcükleri ile yeni başlıklara geçilen eserde peygamberler hakkında genel bilgiler verilir itikad ve amel bakımından imamların isimleri zikredildikten sonra İslâm’ın ve imanın şartları teker teker sayılmakta ve eser bu şekilde devam etmektedir.

Eserin bulunduğu mecmua Osmanlı coğrafyasında bulunan yazmaların içeriğine uygundur. Bu anlamda mecmuanın içerisinde, Hasan Basrî’ye atfedilen *Elli Dört Farz*, *Kitâbu Sefînetü'n-Necât fî Şerhi Şurûti's-Salât, İkâzu'n-Nâ'imîn, ed-Dürri'l-Yetîm* gibi Arapça risaleler yer almaktadır.

Başı: 1b

هذا كتاب علم العقاید

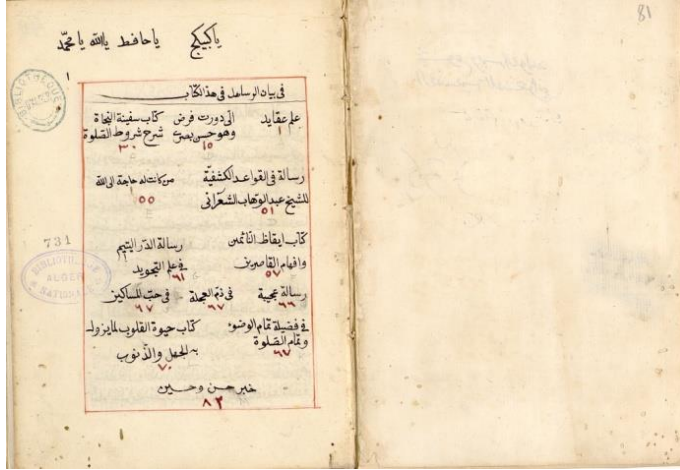
بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على من سيدنا محمد وآله وصحبه اجمعين اما بعد فهذه رسالة سكينى حسن ابن محمد ... فصل جمله
پیغمبر لرك اولي حضرت آدم ع ه آخري بزم پیغمبر میزد...

Sonu: 12a

... التتجي الله تعالينوك رحمتند اميديني كسممك بو التي شينك بشي بر آدمه بولنسد ه بري بولنسد كماليله مؤمن اولماز. تمت الكتاب بعون الله
الملك الوهاب

FT: Türkçe, harekeli nesih, 1b-12a yk., 15 st., 183x129 mm. Sayfa cetvelleri, başlıklar ve vurgulanan kelimeler kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

733

21

[İlmihâl] / [علم حال]

Dokuz yapraklık bu başı ve sonu eksik kısa hacimli eser, temel İslâmî inanç ve ibadetleri hakkında bilgilerin verildiği bir eserdir.

Başı: 1a

کتوردیسه جملسی حقدر و کرچکدر دیوب قلیله انانوب دل ایله اقرار اتمکدر

Sonu: 9b

و اوروجی و ابدستی بوزولور و دخی هر کشیبه

FT: Türkçe, harekeli nesih, 9 yk., 10 st., 240x180 mm. 18. yüzyıla ait olabilir. Başı ve sonu eksik, kağıtları hayli aşınmış ve bazı kısımları eksilmiştir.

734

22

[İlmihâl]/[علم حال]

Yazarı belirsiz olan bu Türkçe eser, temel ilmihâl konularını işlemektedir. Önce iman ve İslâm tarifi yapılar ardından da iman ve amel konuları ele alınmıştır.

Başı: 1b

هذا كتاب علم حال

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على سيدنا محمد وعلى آله واصحابه اجمعين اما بعده ايمان واسلام ايكيبي دخي بردر قلیله انانوب ودل

حکمت - Hikmet - Hikmet

HİKMET - AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ [JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]

PROF. DR. ALİ NİHAD TARLAN ÖZEL SAYISI

ISSN: 2458 - 8636

ایله اقرار اتمکدر...

Sonu: 18a

... یکرمی یدنجی سی غیبته مصر اولمق بو یکرمی یدی مسئله شفا القلوب کتابنده مسطوردر غفلت اولونمیه

FT: Türkçe, nesih (reddadeli), 18 yk.; 13/ 1 stn.; 149 x 208 mm. Sayfa cetvelleri ve başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Sayfaların alt kısımlarında kurt yenikleri mevcuttur.

735

23

[علم حال]/[İlmihâl]

İsmi vermeyen yazar, Arapça kısa bir hamdele ve salveleden sonra manzum olarak, öncelikle ilmihal ilminin lüzumundan bahsedip içinde bulunulan dönemde çoğu insanın gafil olduğunu, kimsenin din yolunu teftiş eylemediğini, tüm vaktini dünyaya harcadığını söyledikten sonra, fâni dünyada işi bulunmayıp kendisini din yoluna feda eden bir kişinin “Derc eylemiş bunca dürr-i cevheri / Ahz olunmuş bir âlimden her biri” diye nitelediği Mızraklı Efendi ilmihaline sözü getirir. Halebî ve Mültekâ’dan meseleleri aldığını kendisinin bunu halka tebliğ eylediğini söyler.

Bu manzum olan giriş bilgilerinden sonra, amentü, Allah’a inanmak, Allah’ın zâtî ve sübûtî sıfatları gibi amentünün her bir başlığı da genişletilmiştir. Daha sonra imanın rükünleri, şartları, çeşitleri, kelime-i tevhid, kelime-i şehâdet, itikâdî mezhepler, imansız gitmeye sebep olan şeylerden bahsedilmektedir. Daha sonra ef’âl-i mükellefîn, istincâ, abdest, gusül gibi diğer temel ibadete dair konular yer almaktadır.

Eser dili ve üslubu bakımından oldukça yalın ve anlaşılırdır. Eserin yazıldığı tarihe dair herhangi bir not yoktur.

Başı: 1b-2a

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله الذي جعلنا من الطالبين وكنا للعلم من الراغبين والصلوة والسلام على محمد ارسله رحمة للعالمين وآله واصحابه والعملاء العاملين
وبعد چونکه علمک الزمیدر علم حال
جهلیله قورطولوش لا محال
وقتیمزدر چونکه آخر القرون
اکثر ناس دین یولنده غافلون...

Sonu: 111b

... اوچنجسی طواف زیارت اتمک فصل زکوتک فرضی بردر نیت ایوب ویرمک تمت الکتاب بعون الله الملك الوهاب حرر الکتاب احمد بن محمد کوبرلی عکر الله له ... یا رب العالمین.

FT: Türkçe, nesih (reddadeli), 111 yk.; 9/ 1 stn.; 159 x 105 mm. Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır

Kayıtlar: Eserin nüshası, Köprülü Ahmed b. Muhammed tarafından yazılmıştır. Nüshanın üst ve alt kenarları ile ortalarında oldukça yoğun kurt yenikleri vardır. Bunlar yer yer metne de sirayet etmiştir. Esasen güzel ve okunaklı bir yazısı olan yazmanın derhal restorasyona girmesi gerekmektedir. Nitekim kimi yaprakların alt kısımlarında nemlenme de mevcuttur. Şiraze çözülmüştür.

738

24

Risâle-i Fevâ'idü'l-Emâlî ve Ferâ'idü'l-Le'âlî (Risâle-i Üstüvânî Mehmed Efendi) / وفرايد الأملالي وفرايد اللآلي (رسالة)
(رسالة استخواني محمد افندي)

Üstüvânî, Mehmed b. Ahmed b. Mehmed eş-Şâmî / محمد بن احمد بن محمد استخواني, d. 1017/1608 -- ö.
1072/1661.

Elimizdeki bu Türkçe eser, XVII. yüzyılda Kâdizâde Mehmed Efendi'den sonra onun temsil ettiği anlayışı devam ettiren Üstüvânî Mehmed Efendi'nin vaazlarının bir öğrencisi tarafından derlenmesiyle oluşmuş eseridir. Eseri derleyen kişi bunları “üstadım” diye nitelendirdiği Üstüvânî Mehmed Efendi'nin vaazlarından etkilenen dostlarının ricasıyla yazmaya başladığını eserin giriş kısmında belirtir. Üstüvânî Mehmed Efendi Şamlı olup daha sonra İstanbul'a gelmiş, Ayasofya Camii'nde direk dibine oturup vaazlar verdiği için Üstüvânî adıyla şöhret bulmuştur. Eserde temel İslamî rükünler (imanın şartları, İslam'ın şartları, tahâret vb.) ele alınıp açıklanmış, konular daha ziyade soru-cevap şeklinde işlenmiştir.

Eser 100a'da sona ermektedir. 100a-b arasında kulak çekme günlerine dair Türkçe bir metin vardır.

Baş: 1b

هذا كتاب اسطواني وبه نستعين

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي جعل العلماء ورثة الانبياء ... وبعده بو عبد ضعيفه فضل ايديوب رب العالمين علماء ديندن وفضلاء دهر دن قذوة العارفين مفخر
اهل السنة والجماعة سلطان الواعظين ... استادم اسطواني محمد افندي معين دين حضور شريفنده اخذ وضبط اتدوكم حكم ميبين ايمان و اسلامه
وضوء نمازه متعلق تحريري ني التماس مسائل دين اولنلردن ...

Sonu: 100a

...طقوزنجي اول كمسه فكر ايديوب سجده سهو ايديوب تلاوتي اتدوكى سجده تلاوت ايديوب تحياتي اوقمقدر اوننجي اول كمسه سهودن اوتوري
سجده سهو ايديوب تحياتي اوقمقدر بحر الرايقده مسطوردر تمت.

FT: Türkçe, harekeli nesih (reddâdeli), 100 yk., 13 st. / 1 stn., 209 x 140 mm. Sayfa cetvelleri ve başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Mukavva üzeri kestane renginde deri ciltli olup cildin yüzeyi oldukça tahrip olmuştur.

Kayıtlar: 1a'da “hâzâ kitâbun vukife fi sebîlillâh” yazılıdır.

Kaynaklar: Hediye. II. 289; Kehhâle. III. 101; Karabulut. IV. 2536 (6903); DİA. XLII. 396-97; Hüseyin Yurdaydın, “Türkiyenin Dini tarihi ile İlgili Notlar: 1. Üstüvânî Risalesi”, *AÜİFD*, C. X, S. 1, Ankara 1962, s. 71-78.

739

25

Bk. 738. Risâle-i Fevâ'idü'l-Emâlî ve Ferâ'idü'l-Le'âlî (Risâle-i Üstüvânî Mehmed Efendi) / وفرايد الأملالي وفرايد اللآلي (رسالة)
(رسالة استخواني محمد افندي)

Eserin elimizdeki bu nüshasının sonu diğer nüshalardan farklıdır. 76a'da sona ermektedir. 76b'de bir dua metni vardır.

Baş: 1b

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي جعل العلماء ورثة الانبياء ... وبعده بو عبد ضعيفه فضل ايديوب رب العالمين علماء ديندن وفضلاء دهر دن قذوة العارفين مفخر
اهل السنة والجماعة سلطان الواعظين ... استادم اسطواني محمد افندي معين دين حضور شريفنده اخذ وضبط اتدوكم حكم ميبين ايمان و اسلامه
وضوء نمازه متعلق تحريري ني التماس مسائل دين اولنلردن ...

Sonu: 76a

... واکر اوتوررکن رکوعه و سجوده قادر اولمزسه باشيله ایما ایلسون بو مسئله ابراهیم حلبیده مذکوردر قد اتصل بآء البسملة الی تاء الاتمام بعناية الله القادر ... من يد عبد الضعيف الشيخ ابراهيم بن عوض ... في يوم الازينه من شهر جمادي الآخر في سنة ثلث و عشر و مائة و الف.

FT: Türkçe, harekeli nesih (reddâdeli), 76 yk., 15 st. / 1 stn., 205 x 152 mm. Başlıkları kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Sayfaların üst kısımlarında nemlenme vardır. Yer yer okumayı zorlaştırmaktadır.

Kayıtlar: Eserin elimizdeki nüshası, Şeyh İbrâhîm b. İvaz tarafından Cemâziyelâhir 1113 / Kasım-Aralık 1701 tarihinde Âzine günü istinsah edilmiştir.

740/1

26

وصیت نامه برکوي / Vasiyyetnâme-i Birgivi

Birgivi, Takiyyüddîn Mehmed b. Pîr Alî / تقی الدین محمد بن پیر علی, d. 929/1523 – ö. 981/1573.

XVI. yüzyıl Osmanlı âlimi Birgivi'nin kaleme aldığı bu Türkçe eserde; iman ve imanla ilgili hususlar, ölüm ve ölümlle ilgili meseleler, oruç ve oruçla ilgili konular, abdest ve abdestle ilgili mevzular, namaz ve namazla ilgili hususlar, duâlar, hayız ve nifâs gibi konular işlenmiştir. Neredeyse her yazma eser koleksiyonunda en az bir nüshası bulunan eser, Bahtî (ö. 1651'den sonra) tarafından Türkçe olarak nazma çekilmiş, Mehmed Emîn Beypazarî (ö. 1714), Akdağlı Mustafâ b. Alî el-Amasî (ö. 1737), Kâdizâde-i Rûmî, Ahmed b. Abdullâh (ö. 1782) ve Bedreddîn Alî es-Sadrî el-Konevî (ö. 1802) gibi isimler tarafından da Türkçe olarak şerh edilmiştir. Eserin tenkitli metni Musa Duman tarafından bir dil incelemesiyle birlikte neşredilmiştir. Eserin elimizdeki nüshası baştan ve sondan eksiktir.

Ib'de 3 adet doğum kaydı vardır. Bu tarihler 1180, 83 ve 85 tarihlerini göstermektedir.

Başı: 1b

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي... اما بعد فهذه وصية الفقير... محمد بن پير علي... و لجميع المكلفين كتبها بالتركية... بيان الصفات السلبية اول وصيتم اولدر كه

Sonu: 68b

...بورون قاني كبيدر نمازن قيله اورجن دوته اربله ياته غسل لازم دكلدر. والله اعلم بالصواب واليه المرجع والمآب

خوش وصيتنامه يازمش برکلي

حل ايدوب اول دين يولنده مشكلي

تركي دلده خلقه اچمش بر يولي

کتمه سن افنديلر لندن برکلي

FT: Türkçe, harekeli nesih (reddâdeli), 1b-68b yk., 11 st./ 1 stn., 187 x 124 mm. Sayfa cetvelleri, başlıklar ve bazı ibarelerin üzerine çizilen çizgiler kırmızı mürekkeple imla edilmiştir. 1b'de, etraftan kırmızı mürekkepli bir cetvelin çizildiği yaldız zeminli ve tığları olan bir mihrabiyye vardır. Mihrabiyyede farklı renklerdeki mürekkeplerle çizilmiş hatâyî ve rûmî motifler vardır. Eserde çok fazla kurt yeniği mevcuttur. Kenarların tamamına sirayet eden bu nokta nokta kurt yenikleri metinde yoğun bir şekilde görülmektedir. Derhal restorasyona dâhil edilmesi gerekir.

Kaynaklar: Hediyye. II. 252; OM. I. 253-56; Kehhâle. III. 176; Karabulut. IV. 2982-95 (7999); EI². I. 1235; DİA. VI. 191-94; Nihal Atsız, *İstanbul Kütüphanelerine Göre Birgili Mehmet Efendi Bibliyografyası*, İstanbul 1966; Birgili Muhammed Efendi, *Vasiyetnâme: Dil İncelemesi, Metin, Sözlük, Ekler İndeksi ve Tıpkıbasım*, (hızl. Musa Duman), Risale Yayınları, İstanbul 2000; Sadık Yazar, “Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği”, (Basılmamış Dr. Tezi), İstanbul Üniversitesi, SBE, İstanbul, 2011.

741

27

Bk. 740/1. Vasiyyetnâme-i Birgivi / وصيت نامه برکوي

Eserin elimizdeki bu nüshası, tam bir nüshadır.

Başı: 1b

هذا وصيتنامه برکوي محمد افندي
بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله الذي... اما بعد فهذه وصية الفقير... محمد بن پير علي... و لجميع المكلفين كتبها بالتركية... بيان الصفات السلبية اول وصيتم اولدر
که...

Sonu: 43b

...بورون قاني كيبيدر نمازن قيله اورجن دوته اريله ياته غسل لازم دکلدر. اللهم بارکه لنا ولجميع المؤمنين والمؤمنات بحرمة الكاتب امين سنة
۱۱۲۶

FT: Türkçe, harekeli nesih (reddâdeli), 43 yk., 15 st./ 1 stn., 182 x 123 mm. Sayfa cetvelleri, başlıklar ve bazı ibarelerin üzerine çizilen çizgiler kırmızı mürekkeple imla edilmiştir. Şiraze çözülmeye başlamıştır. Özellikle yaprakların alt orta kısımlarında olmak üzere yazmada kurt yenikleri oldukça fazladır.

Kayıtlar: Eserin elimizdeki nüshası Emîn adlı bir müstensih tarafından 1126/1714-15 yılında istinsah edilmiştir.

742

28

Vasiyyetnâme-i Birgivi / وصيت نامه برکوي

Bk. 740/1. Vasiyyetnâme-i Birgivi / وصيت نامه برکوي

Eserin elimizdeki bu nüshası, tam bir nüshadır.

Başı: 1b

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله الذي... اما بعد فهذه وصية الفقير... محمد بن پير علي... و لجميع المكلفين كتبها بالتركية... بيان الصفات السلبية اول وصيتم اولدر که
...باطل سوزلرينه قولق طوتميوب دکلميه لر حجة الحق على الحق اجمعين هي كتاب رب العالمين... و معتبردن بر أن ايرلميه لر که ايماندن
دخي ايرلميه لر اول جاهل و باطلره بو سوزلري اوقيه لر واعلم ان للسيد الواحد عشرة

Sonu: 69b

FT: Türkçe, harekeli nesih (reddâdeli), 69 yk., 11 st./ 1 stn., 200 x 250 mm. Sayfa cetvelleri, başlıklar ve bazı ibarelerin üzerine çizilen çizgiler kırmızı mürekkeple imla edilmiştir. Yaprakların kenarlarında oldukça yoğun kurt yenikleri vardır.

865/2

29

Vasiyyetnâme-i Birgivi / وصيت نامه برکوي

Bk. 740/1. Vasiyyetnâme-i Birgivi / وصيت نامه برکوي

Eserin elimizdeki bu nüshası, tam bir nüshadır.

Başı: 124b

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله الذي... اما بعد فهذه وصية الفقير... محمد بن پير علي... و لجميع المكلفين كتبها بالتركية... بيان الصفات السلبية اول وصيتم اولدر که
...حيض کسلدن اون بش کون اولمامش اولسه حيض دکلدر بورون قانو كيبيدر نمازن قله اورجن طوته اريله ياته غسل لازم دکلدر عن يد العبد
الضعيف عيواض بن محرام غفر الله ... والاموات.

Sonu: 173a

FT: Türkçe, harekeli nesih (reddâdeli), 124b-17a3 yk., 11 st./ 1 stn. Diğer fiziksel özellikler için bk. 865/1.

740/2

30

Risâle-i Rûmî Ahmed Efendi / رساله رومي احمد افندي

Rûmî, Ahmed b. Mehmed er-Rûmî Akhisârî (Saruhanî) [?] / [رساروخاني], ö. 1041/1631.

Gerek Türkiye gerekse Türkiye dışındaki yazma eser kütüphanelerinde birçok nüshası bulunan bu Türkçe eserin müellifi hakkında kesin bilgiler yoktur. Eser kısa bir hamdele ve salvele cümlesinden hemen sonra, herhangi bir sebep-i te'lif bölümü olmaksızın başladığı için müellife dair bilgiler eserde mevcut değildir; buna eserin hatime bölümü de dâhildir; ancak eserin birçok nüshasında, besmeleden evvel "Risâle-i Rûmî" veya "Risâle-i Ahmed Rûmî" ifadesinin yazıldığı görülmektedir. Bu bilgi, eserin bazı kataloglarda sadece –hayatı hakkında bilgi bulunmayan- Rûmî Efendi diye birine nispet edilirken birçok katalogda da Osmanlı Müellifleri'nde (I.26) madde

başı olarak yer alan ve 1631’de vefat ettiği söylenen Akhisarlı Ahmed Rûmî’ye nispet edilmiştir. Öte taraftan OM’de müellifin böyle bir eserinden bahsedilmemektedir. Eserin nüshaları üzerinde yapılan yüzeysel bir araştırma neticesinde, istinsah tarihlerinin bahsi geçen Akhisarlı Ahmed Rûmî’nin yaşadığı dönemden öncesine gitmediği görülmüştür. Bu sonuç, elimizdeki eserin bu zata nispet edilmesini teyit etmekle birlikte, kesin sonuç almak için eser üzerinde yapılacak bir çalışmaya ihtiyaç vardır. İhtiyat payı bırakarak eserin yazarı bu katalogta da Akhisarlı Ahmed Rûmî olarak gösterilmiştir.

Birgivi’nin Vasiyyetnâme’sine benzer bir muhtevada olan eserde Allah’ın sübûfî ve selbî sıfatlarının açıklaması yapılmıştır. 89a’da sona eren eserden sonra mecmuadaki üçüncü eser başlar.

Başı: 69a

هذا رسالة رومي احمد افندي رحمة الله عليه

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين ...

وبعد اي طالب حق بلكل واکاه اولغل که تکري تعالى قرآن عظيمده وما خلقت الجن والانس الا ليعبدون ديو بيورمشدر ...

Sonu: 89a

... بو تلقينلري يابجه تأنى ايله معناسن فکر ايده رك اتمک کرکدر واندن صکره ايده رب لا تذرنی فردا وانت خير الوارثين

FT: Türkçe, harekeli nesih (reddâdeli), 69a-89a yk., 11 st./ 1 stn., Diğer fizikî özellikler için bk. 740/1.

740/3

31

Risâle-i Kadızâde Efendi / رسالة قاضي زاده افندي

قاضي زاده افندي / Kadızâde Efendi

Yazma eser kütüphanelerinde onlarca nüshası bulunan bu Türkçe eserin, müellifine dair eldeki yegâne bilgi bazı nüshalarının başında “Risâle-i Kadızâde” yazmasıdır. Bu bilgiden hareketle kataloglarda, Kâdîzâde-i Rûmî Sâlâheddîn Musâ b. Mehmed (ö. 840/1437), Kâdîzâde Ahmed Şemseddîn Edirnevî (ö. 988 H./1580), Kâdîzâde Mehmed b. Mustafâ Bahkesirî (ö. 1045/1635/36) ve Kâdîzâde Rûmî Ahmed b. Abdullâh (ö. 1197/1738) gibi isimlerin bu risâlenin müellifi olarak kaydedildikleri görülmektedir. Risâlede önce iman ve İslâm’ın tarifi yapılmış ardından da farz, vâcib, sünnet gibi her bir Müslümanın mükellef olduğu şartların tanımı yapıp bunlar hakkında bilgi verilmiştir.

Eserin bu nüshası, 98a’da sona ermektedir. 98b-99a arasında Hz. Peygamber’in fizikî özelliklerine dair hadisler metni vardır.

Başı: 89b

هذا رسالة قاضي زاده افندي رحمة الله عليه

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي جعل الصلوة عماد الدين وبضاعة اهل اليقين ... وبعد اي طالب حق اولان اخوان مؤمنين بلكل واکاه اولغل کيم ايمان واسلام ...

Sonu: 98a

... ديننا مبني على المنقول لا على مناسبت العقول مقتضاسنجه عمل ايديوب نقل كتاب مقبول ومعتبردن بر ان ايرلميه لر ايمانندن دخي ايرلميه

لر واول جاهلله وباطلله بو سوزلری اوقيه لر

FT: Türkçe, nesih, 89b-98a yk., 11 st./ 1 stn., Diğer fizikî özellikler için bk. 740/1.

Kayıtlar: Nüsha 1103 tarihinde istinsah edilmiştir. Bu tarih mecmuadaki diğer risaleler için de geçerli olsa gerek zira aynı hatla yazılmışlar.

743

32

Şerh-i Vasiyyetnâme-i Birgivi / شرح وصيت نامه برکوي

Bedreddîn Alî es-Sadrî el-Konevî / بدرالدين على الصدرى القونوى / 1216/1801-02 (bazı kaynaklarda da şarihin ölüm tarihi 1114/1702 olarak kaydedilmiştir.).

Eser, XVI. yüzyılın meşhur âlimlerinden Birgivi’nin (ö. 981/1573) akâid ve kelâm ilmine dair kaleme aldığı Türkçe vasiyyetnâmesinin Şeyh Alî Sadrî tarafından yapılan Türkçe şerhidir. Vasiyyetnâme şerhleri arasında en çok okunanı olup yazma eser kütüphanelerinde 400 civarında nüshası bulunan bu şerh çok beğenilmiştir. Osmanpazarı müftüsü Şumnu İsmâil Niyâzî b. Abdullâh (ö. 1275/1859) bu şerh üzerine başka bir şerh, Abdurrahmân b. Abdullâh Ermenekî de bir haşiye yazmıştır. Abdurrahmân Kaya’nın iki nüshadan hareketle metnini bir yüksek lisans tezi dâhilinde hazırladığı bu eserin Arap harfli üç baskısı (1262 /1845-46, 1268/1852, 1308/1890) da yapılmıştır.

Başı: 1b-2a

هذا كتاب شرح بركلي محمد افندي
بسم الله الرحمن الرحيم
حمد وثناي بي نهايه ومدح و شكر بي غايه... اما بعد مرحوم و مغفور له... محمد البركوي...
كلستان فضلنك اما بركلي در بركلي
بر وصيت نامه تاليف ايلمشدر اول ولي...
لكن بو افقر عباد... شيخ (شيخ) علي الصدري القنوي... تركي لسانله شرحنه شروع اولندي...
بسم الله الرحمن الرحيم الله تعالينك اسم شريفيله باشلرين...

Sonu: 148a

... عدت چكركن تمام اولمدن فان كورسه اشهر ايله اولان عدت باطله اولور تمام اولدقن صكره كورسه باطله اولمز. تم تصنيفه يعون الله تعالى ... كتابك تصنيفي تمام اولدي تقريبا سنة تخمينا طقوز يوز يتمش سنه سنده تم الشرح في سنة اربع عشرة و مائة والف والله ولي الاتمام وهو خير المعين ذو الانعام

FT: Türkçe, nesih (reddâdeli), 149 yk., 13 st. / 1 stn., 210 x 131 mm. Sayfa cetvelleri, başlıklar ve şerh edilen metnin üzerine çizilen çizgiler kırmızı mürekkeple çekilmiştir. Nüsha çok kötü durumda bulunmakta olup derhal restorasyona sokulması gerekmektedir. Öncelikle eserin cildi kopmuş olsa gerektir. Şiraze çözülmüş olup bazı formları dağılmıştır. Kurt yenikleri sayfaların tam ortasında bulunup önemli bir kısmı işgal etmektedir. Özellikle ilk bölümlerde bu kurt yenikleri yaprakların neredeyse her tarafında bulunmaktadır.

Kayıtlar: 2a'da el-Hâc İbrâhîm Hoca'ya ait mülkiye ve vakıf kaydı vardır.

Kaynaklar: Hediyye. I. 772; İzâh. II. 86; OM. I. 255; Kehhâle. II. 451; Karabulut. III. 2063 (5539); Abdurrahman Kaya, "Şeyh Aliyyü's-Sadrî el-Konevî, Birgivi'nin Vasiyyet-nâme'sinin Şerhi (1b-49b), [Giriş-Tenkitli Metin- Dizin]", Marmara Üniversitesi, SBE, İstanbul 2005.

744

33

Bk. 743. Şerh-i Vasiyyetnâme-i Birgivi / شرح وصيت نامه برکوي

Eserin elimizdeki bu nüshası sondan oldukça büyük bir miktarda eksiktir. Eserin başında numaralandırmaya dâhil edilen bir yaprak vardır. 1a'da bir dua metni ile "tevbe vü istiğfar"a dair Türkçe bir metin vardır. 1b'de "Yeni kule kurbünde Hacı Evhad Tekkesi" diye bir kayıt vardır.

Başı: 2b-4a

بسم الله الرحمن الرحيم
حمد وثناي بي نهايه ومدح و شكر بي غايه... اما بعد مرحوم و مغفور له... محمد البركوي...
كلستان فضلنك اما بركلي در بركلي
بر وصيت نامه تاليف ايلمشدر اول ولي...
لكن بو افقر عباد... شيخ (شيخ) علي الصدري القنوي... تركي لسانله شرحنه شروع اولندي...
بسم الله الرحمن الرحيم الله تعالينك اسم شريفيله باشلرين...

حکمت - Hikmet - Hikmet

HİKMET - AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ [JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]

PROF. DR. ALİ NİHAD TARLAN ÖZEL SAYISI

ISSN: 2458 - 8636

Sonu: 26b

... و ابراهيم عليه السلام اون صحف انمشدر جمله انبيايه اينن كتابي...

FT: Türkçe, nesih (reddâdeli), 26 yk., 13 st. / 1 stn., 210 x 131 mm. Sayfa cetvelleri, başlıklar ve şerh edilen metnin üzerine çizilen çizgiler kırmızı mürekkeple çekilmiştir. 1b'de kırmızı mürekkeple çizilmiş çiçek motifli ve tıgları bulunan bir mihrâbiyye vardır. Çok az rastlanan birkaç kurt yeniği haricinde nüsha genel olarak iyi durumdadır.

745/1

34

Bk. 743. Şerh-i Vasiyyetnâme-i Birgivi / شرح وصيت نامه برکويBaşı¹³: 1b-4a

بسم الله الرحمن الرحيم
حمد وثناي بي نهايه ومدح و شكر بي غايه... اما بعد مرحوم و مغفور له... محمد البرکوي...
کليستان فضلنک اما برکلي در برکلي
بر وصيت نامه تاليف ايلمشدر اول ولي...
لکن بو افقر عباد... شيخ (شيخ) علي الصدري القنوي... ترکي لسانله شرحنه شروع اولندي...
بسم الله الرحمن الرحيم الله تعالينک اسم شريفيله باشلرين...

FT: Türkçe, nesih (reddâdeli), 1b-119a yk., 13 st. / 1 stn., 210 x 131 mm.

865/1

35

دقائق الاخبار / Dekâiku'l-Ahbâr

Mütercimi belirsiz bu Türkçe eser, fakîh, müfessir ve mutasavvıf Ebü'l-Leys es-Semerkandî'ye atfedilen *Dekâyiku'l-Ahbâr fî Zikri'l-Cenneti ve'n-Nâr* adlı Arapça eserinin Türkçeye tercümesidir. Eserde, Hz. Peygamber'in nurunun yaratılışı, Hz. Âdem'in sabrı, melekler, ölüm, ölüm anında azaların durumu, şeytanın son nefeste imana kastetmesi, ölüm meleği, kabir hayatı, Münker ve Nekîr ile Kirâmen Kâtibîn melekleri, rûh, sûr, tekrar diriliş, mahşer, haşir ve neşir gibi kişinin ölümden sonraki durumunu açıklayan konular ele alınmıştır. Oldukça sade bir Türkçe ile tercüme edilen eserin özellikle Balkanlar kütüphanelerinde birçok nüshası bulunmaktadır

Başı 1b:

هذا كتاب دقائق الاخبار فيه ايات و احاديث

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والعاقبة للمتقين ولا عدوان الا على الظالمين. اما بعد خبرده شويله كلمشدر الله تعالى بر اغج يرتدى واول اغاجك دورت
بداغي واردي وال اغاجه شجرة يقين ديوا و ويردي...

Sonu: 124a

... طعام مسك وزعفران و عنبر قوقوسندن دخي لطيف و طيب و مقبول و مرغوبدر ديوا بيورمشدر تمت كتاب دقائق الاخبار بعون الله تعالى قد وقع
الفراغ من تحرير هذه النسخة عن يد العبد الضعيف محرام بن عيواض غفر الله له... تحريرها في شهر جماديل اول في يوم اربعي سنة ١٠٩٠

FT: Türkçe, nesih (reddâdeli), 1-124 yk., 11 st. 203 x 141 mm. Başlıklar ve vurgulanan kelimeler kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

Kayıtlar: Eserin bu nüshası Cemâziyelevvel 1090/ Haziran-Temmuz 1679 tarihinde Muharrem b. İvaz tarafından istinsah edilmiştir.

870/4

36

Bk. 865/1 Dekâiku'l-Ahbâr / دقائق الاخبارBaşı: 66b¹⁴

هذا كتاب دقائق الاخبار في الحديث

FT: Türkçe, nesih (reddâdeli), 66-194 yk., 13 st. 191 x 142 mm. Başlıklar ve vurgulanan kelimeler kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

¹³ Eserin görüntüleri yetersiz olduğundan sonu kaydedilememiştir.

¹⁴ Eserin görüntüleri tarafımıza ulaşmadığından sonu kaydedilememiştir.

865/3

37

قرق سنوال / Kırk Su'âl /
Mevlânâ Firâkî / مولانا فراقی / [?], ö. 983/1575.

Bu Türkçe eser, yazma eser kütüphanelerinde birçok nüshası bulunan ve XVI. yüzyılda yaşamış olan Mevlânâ Firâkî'ye nispet edilip *Kırk Su'âl* diye isimlendirilen eserdir. Eserin bazı nüshalarında müellif ismi “Furâfî” şeklinde kaydedilmiş ve birçok nüshası bulunan eserin bazı kayıtlarda “Kırâetî” şekliyle de yer aldığı görülmektedir. Öte taraftan birkaç defa yeni harflere çevrilen metnin başına yazılmış giriş bölümlerinde eserin Kütahyalı Firâkî mahlasını kullanan Abdurrahmân Çelebi'ye (ö. 983/1575) nispet edildiği görülmektedir. TÜYOTAK başta olmak üzere birçok katalogta da (Götz. II. 459; Top. T. Yaz. I. 41.) eserin müellifi sadece Mevlânâ Firâkî olarak kaydedilmiştir. Elimizdeki nüshada eserin müellifi veya müstensihisi konusunda herhangi bir bilgi verilmemiş doğrudan konuya giriş yapılmıştır. Burada verilen bilgiye göre eserin konusunu, Hz. Peygamber Mekke'den Medine'ye hicret ettiğinde Medineli Yahudilerin kendisini sınamak için ona kırk soru sorup soruları doğru ve tatmin edici bir biçimde cevaplayabilirse iman edeceklerini, aksi takdirde kendisinin peygamberlik davasından vaz geçmesi gerektiğini söylemişlerdir. Sorular bu sorular, Abdullâh b. Selâm, Ka'bü'l-Ahbâr, İbn Sûriye gibi Müslüman olan Yahudiler tarafından sadece bilgi amaçlı sorulduğu gibi İslâm dinine girmeyip Müslümanları ifsad etmek için sorularını da bulunmaktadırlar. Hz. Muhammed, sorular kırk sorunun hepsini doğru ve tatmin edici olarak cevaplayınca soruyu soranlar imana gelmişlerdir. Eserin kırk sorunun tamamı eserin başında konu başlıkları hâlinde sıralanmış, daha sonra her bir soru teker teker ayrıntılı olarak cevaplanmıştır. Sorular cevaplanırken sık sık Kur'an âyetlerinden alıntılar yapılmıştır. Sondan eksik olan elimizdeki nüsha, otuz ikinci su'âlin cevabının verildiği bölümün yarısında sona ermektedir. Meşhur bir eser olduğu anlaşılan *Kırk Sual*'in çeşitli tarihlerde basılmış Osmanlı Türkçesi ve Latin harfli Türkçe matbu nüshaları da bulunmaktadır. Hakkında birçok çalışma bulunan eser üzerinde Yücel Önen tarafından bir yüksek lisans tezi yapılmıştır (Kütahya 2009). Eser 68b'den itibaren eksiktir. Nüsha baştan ve sondan eksiktir.

Başı: 173b

هذا كتاب اربعين سؤال وبه نستعين
بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والصلوة على سيدنا ومولانا محمد و آله وصحبه اجمعين اما بعد روايات اخباردن و ناقلان اثار شويله روايات ايدر لر
كم سيد المرسلين وامام المتقين... الله تعالى جل و علا نبوت ويروب جبرائيل عليه السلام ايله وحي كندوروب...

Sonu: 294a

...عالمه شايع اولوب زر طرفدن مخلوقات كوركوره كوروه كلوب مسلمان اولميه باشلديلر دين اسلام رونق بولوب كوندن كونه شرفلندي
بحمد الله تعالى امدي هر كم بو كتابي اوقيه ياخود دكليبه لطفندن دريغ اتميوپ بو كتابك صاحب عيواض بن محرم روي ايجون ديبو فاتحه
اوقيوب ثوابن باغشيلالر...

FT: Türkçe, harekeli nesih (reddâdeli), 173b-296., 11 st./ 1 stn. Diğer fiziksel özellikler için bk. 865/1.

Kayıtlar: Nüshanın sonunda mecmuadaki diğer eserleri istinsah eden İvaz b. Muharrem'e ait bir mülkiyet kaydı vardır.

Kaynaklar: Firâkî Abdurrahman Çelebi, *Kırk Sual*, İstanbul 1331; Fevzi Görgen, *Kırk Sual ve Hz. Muhammed'in Nurlu Sözleri*, İstanbul 1958; Firâkî Abdurrahman Çelebi, *Peygamberimize Yahudi Hahamlarınca Sorulan Kırk Sual*, (sadeleştiren: Niyazi Eren), İstanbul 1974; B. Tanrıkkulu, *Hz. Muhammed'e Sorulan Kırk Sual: Mufassal Açıklamaları*, İstanbul 1974; Mevlânâ Firâkî, *Kırk Sual* (hızl. Hacı Emine Adil Kıbrısı), İstanbul 1993; Yücel Önen, “Kırk Su'âl, İnceleme-Metin-Sözlük”, Denizli Pamukkale Üniversitesi, SBE, Denizli 2009 (Yayımlanmamış YL Tezi); Kadir Güler, “Kütahyalı Firâkî ve Bilinmeyen Şiirleri”, *Turkish Studies*, C. 5/1 2010, s. 1038-1066.

824/6

38

شرح أمنتü بالله / Şerh-i Âmentü Billâh /
Dâvûd b. Muhammed el-Karsî / داود بن محمد القارصي /, ö. 1169/1756.

Çok yönlü Osmanlı âlim ve müderrisi Dâvûd-ı Karsî'nin Âmentü metni üzerine Mâtürîdî mezhebine göre yazılmış Türkçe bir şerhidir. Eserin yazma eser kütüphanelerinde 10'u aşkın nüshası bulunmaktadır.

Başı: 197b

بسم... الحمد لله الذي هدانا للاسلام وجعلنا من امة محمد عليه السلام و على اله العظام و اصحابه الكرام بوندن صكره معلوم اوله كه بن الحاج
داود بن محمد القاضي الحنفى ديرمكه عطاقند هل سنت..

Sonu: 205b

اولمدقلى ايجون زيرا قديم و حاديت موجود فى الحارجك اقسامندندر تم.

حکمت - Hikmet - ھکمت

HIKMET - AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ [JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]

PROF. DR. ALİ NİHAD TARLAN ÖZEL SAYISI

ISSN: 2458-8636

FT: Türkçe, nesih, 197b-205b, 21 st., 206x158 mm. Bazı başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

Kaynaklar: OM. I. 338-39; Hediyye. I. 363; DİA. IX. 29-32 (Dâvûd-ı Karsî); Resul Öztürk, “Dâvud-ı Karsî (ö. 1169/1756): Kelâmî Görüşleri ve Kaynakları”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 41, Erzurum 2014, s. 78-99.

HADİS

539/1

39

Yüz Hadis Yüz Hikâye / يوز حديث يوز حكاية

Darîr, Mustafâ b. Yûsuf b. Ömer ed-Darîr Erzurûmî, / مصطفی بن یوسف بن عمر ارض رومی, ö. 796/1393'dan sonra. [?]

Yapılan çalışmalara göre, ilk yüz hadis tercümesi olma özelliğini taşıyan bu eser, XIV. yüzyıl şairi Darîr'e aittir. Mensur olup her bir hadisten sonra bir hikâyeye yer verilen eser bir mukaddime ile başlamaktadır. Mukaddimesinde hamdele ve salvele bölümünden sonra eserini yazma sebebini anlatan mütercim, adını vermediği bir beyin isteği üzerine tercümesini kaleme aldığını ifade eder. Bundan sonra eserin asıl bölümü olan hadislerin tercümesine geçer. Bu bölümde önce hadis metnini veren Darîr daha sonra da bunu tercüme edip hadisin konusuyla ilgili bir hikâyeye yer verir.

Mütercimi tarafından herhangi bir ad verilmediği için eser yapısı dolayısıyla “Yüz hadis yüz hikâye” olarak tanınmış ve birçok katalogda da bu isimle yer almıştır.

Yazılış tarihi de belli olmayan bu Türk edebiyatındaki ilk yüz hadis tercümesinin Dârîr'e aidiyeti şüphelidir. Zira eserin hiçbir nüshasında onun adı geçmemektedir. Eserin ona ait olduğu, diğer eserleri arasındaki üslup benzerliğinden hareketle düşünülmektedir.

Yüz hadisler hakkında bir çalışma yapan Nihat Öztoprak, Darîr'e ait olduğu düşünülen yüz hadis tercümesindeki hadislerle Hatiboğlu'nun *Ferahnâme*'sindeki hadislerin neredeyse tamamının aynı olduğunu, dolayısıyla her iki tercüme konu olan hadislerin daha önce derlenen bir eserden alınmış olması gerektiğini düşünmektedir.

Baş: 1a-b

یوز احادیث شریف و یوز مناسب حکایه در

بسم الله الرحمن الرحيم

شکر اول تکریمه که اسلام خلقین ... وایمان تاجین اوردی و حکمت کولکلریله .. امدی تکرینک شکرندن و پیغمبری که .. صکره ایدرز که پادشاهلر فخری ..

Sonu: 98a

... خیر الناس من ینفع الناس یعنی دکلی خلقک بکرکی اول کشیدر کی ... مانه اولمز سه قوتله فائده دکوره دخی کوچی یتمز سه دعا قله. تمت الكتاب بعون الله الملك العزيز الوهاب تاریخ شهر جمادی الثاني یوم سبت ... ۱۱۴۲.

FT: Türkçe, Harekeli Nesih, Reddâdeli, 1b-98a yk.; 13 st./1 stn.; 288 x 166 mm. Başlıklar kırmızı mürekkeple imla edilmiştir. Yazma oldukça kötü durumda olup bir an evvel restorasyona girmesi gerekmektedir. Eserin tamamında yaprakların her tarafına sirayet eden kurt yenikleri mevcuttur. Bu kurt yenikleri baş taraflarda eserin okunmasını güçleştirecek şekildedir.

Kayıtlar: Eser Cemâziyelâhîr 1142 / Aralık 1729-Ocak 1730 tarihinde istinsah edilmiştir.

Kaynaklar: OM. III. 137-38; İA. I. 253; TDEA. II. 195-96; EI². II. 159; DİA. VIII. 498-99; Zeynep Korkmaz. “Erzurumlu Darîr ve Memlûk Türkçesinin Oğuzçalaşmasındaki Yeri”, *Şükürü Elçin Armağanı*, Ankara 1983, s. 267-274; Darîr Mustafa Efendi, *Yüz Hadis Yüz Hikâye*, (hzl. Selahattin Yıldırım; Necdet Yılmaz), Darülhadis Yayınları, İstanbul, 2001.

حکمت - Hikmet - Hikmet

HİKMET - AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ [JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]

PROF. DR. ALİ NİHAD TARLAN ÖZEL SAYISI

ISSN: 2458-8636

1303

40

Fezâ'ilü'l-Cihâd / فضائل الجهاد

Bâkî, Abdülbâkî Mahmûd. / عبد الباقي بن محمود، ö. 1008/1600

XVI. yüzyılın meşhur şairlerinden Bâkî tarafından kaleme alınan bu eser, tercüme bir eser olup Sokullu Mehmed Paşa'nın emriyle Muhyiddîn Ahmed b. İbrâhîm (ö. H. 814/M.1412) tarafından kaleme alınan *Meşâri'u'l-Eşvâk* ile *Mesâri'i'l-Uşşâk* isimli Arapça eserinden Türkçeye tercüme edilmiştir. 22 Rebülevvel 975/ 26 Eylül 1567 tarihinde tamamlanan eser, Allah yolunda cihâd etmenin faziletlerinden bahsetmektedir. *Fezâil-i Cihâd*, kaynak eserle uyumlu olarak bir mukaddime, otuz üç bâb ve bir hatimeden oluşmaktadır. Mehmed Çavuşoğlu ve eserin metnini doktora tezi çalışması olarak hazırlayan Cevdet Dadaş, eserin mütercim nüshası olduğunu haber vermektedir. Buna karşın Mücahit Kaçar, nüshanın mütercim nüshası olduğuna delil gösterilen ibarenin eserin neredeyse tüm nüshalarının sonunda yer aldığını bildirmektedir. Yazma eser kütüphanelerinde eserin 10'u aşkın nüshası bulunmaktadır.

Başı: 1b¹⁵

حمد و ثنائي بي پایان اول هادی سبیل سداد...

FT: Türkçe, Nesih, 296 yk.; 20 st., 242 x 179 mm.

Kayıtlar: Nüsha 1027/1617-18 yılında istinsah edilmiştir.

Kaynaklar: DİA. IV. 537-540; Cevdet Dadaş, "Baki Fezailü'l-Cihad", Trakya Üniversitesi, SBE, Edirne 1995 (basılmamış doktora tezi), Mücahit Kaçar, "Bâkî'nin Dilinden Kânûnî'nin Son Seferi: Fezâ'il-i Cihâd'da Yer Alan Sıgıtvâr-nâme", *Litteraturca*, C. I, sy. 1, 2015, s. 27-46.

DİL VE EDEBİYAT İLİMLERİ

Sözlük İlmî

249

41

Kâmûsu'l-Elfâzi'l-Askeriyye / قاموس الإفاظ العسكرية

Eserde bazıları Türkçe olan kimi askerî terimlerin Arapça açıklamaları ve karşılıkları verilmiştir. Bu Türkçe terimler arasında, eski asker, et ve lahm, asam, boş top, bölük, bomba ve bombacı, kumbara, berât, birşime ve foça gibi Türkçe olan askeri terimler açıklanmıştır. Eserde, sadece elif harfi ile bâ harfinden madde başları mevcuttur.

Başı: 1a

اسكي عسكر: فيقال ذلك على نفر قديم في الخدمة...

Sonu: 5a

... انظر زمام وبعد الثلاثة ... اكل شي ينقل ... الورقة المسمية ورقة باباي ويا بوج ثم من بعد يعامل الحسم ولما طابور يعامل ... من جهة ...

FT: Türkçe-Arapça, Mağribî, 5 yk.; 32 st.; 376 x 297 mm. Madde başları kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

251

42

Tuhfe-i (lügat-ı) Şâhidî / تحفة (لغت) شاهدي

Şâhidî, İbrahim Dede b. Sâlih el-Muğlavî / شاهدي، ابراهيم دة ده بن صالح المغله وي، d. 875/ 1470-71—ö. 957/1550-51.

Muğlalı İbrahim Şâhidî Dede tarafından 921/1514 senesinde kaleme alınan Farsça-Türkçe bir sözlük olan bu eser, muhtelif vezindeki kît'alarla yazılmıştır. 27 kît'adan oluşan sözlükte konu birliği yoktur. Bazı kît'alarda hangi sözcüğün hangi sözcüğe karşılık geldiğini belirtmek için rakamlar kullanılmıştır. Şâhidî, eserinin başındaki hamdele ve salveleden sonra, eseriyle ilgili bilgiler verir. Eserini Hüsâm b. Hüseyin el-Konevî'nin *Tuhfe-i Hüsâm*'ına nazire olarak yazdığını söyler ve eserinin tertibiyle ilgili açıklamalarda bulunur. Yazma eser kütüphanelerinde yüzlerce nüshası bulunan eser, 1298/1880-81 yılında da İstanbul'da basılmıştır. Yazıldığı tarihten itibaren üzerinde birçok şerh yapılmıştır. Eser üzerinde Pîrî Paşazâde Cemâlî Mehmed b. Abdülbâkî (ö.1532), Sûdî el-Bosnevî (ö.1596), Ahmed el-Mevlevî (XVII. yüzyıl –I. Mustafa devri), Abdülkâdir b. Ömer el-Bagdâdî (ö. 1682), Şeyh Yôyô Mustafâ b. Yûsuf b. Murâd Mostârî (ö. 1707), Mustafâ b. Yûsuf (ö. 1725), Halîmî, Kara Alî Ağazâde Osmân (ö. 1736'dan sonra), Atfî Ahmed Efendi Bosnevî (ö. 1746'dan sonra), Akovalızâde Hâtem Ahmed Efendi (ö. 1754), Seyyid Alî el-Ferrâş Ruhavî (ö. 1759'dan sonra), Hâfîz Ahmed Nâdîde (ö. 1763'ten sonra), Şâhinzâde Şeyh Aliyy-i Dilkesîr el-Mar'âşî (XVIII. yüzyıl –III. Mustafâ devri), Ebu'l-İsme Mustafâ İsmâeddîn Üsküdârî (ö.1788), Mehmed Necîb (ö. 1795'ten sonra) gibi birçok isim

¹⁵ Eserin görüntüleri elimize ulaştırılmadığından sadece Fagnan'ın kataloğunda yer alan cümleyle iktifa edilmiştir.

tarafından şerh edilmiştir. Eser 920/1514 yılında telif edilmiştir. Metni Atabey Kılıç transkripsiyon harfleriyle neşretmiştir.

Eserin elimizdeki nüshasında, kelimelerin Farsçası ile Türkçe karşılıkları numaralandırılarak hangi kelimenin anlamının hangisi olduğu belirtilmiştir. Eserin başında 1 yaprak vardır. Bu yaprağın 1b sayfasında Türkçe bir beyit yer almaktadır.

Başı: 1b

تحفه شاهدي بودر اوكتجه اكلريي
هذا كتاب شاهدي
بنام خالق وحى وتوانا
قديم وقادرو بينا ودانا

Sonu: 26b

چون حساب ابجدی بلدک تمام
تحفمک تاریخنی بل ای همام
بو حساب اوزره ایت بو مصرعدنن شمار
قالدی سندن شاهدی نو یادگار
فاعلات فاعلات فاعلات
بو کتابی اوکرن ایچ آب حیات
شاهديه هر که ایلر سه دعا
ایده محشرده شفاعت مصطفی

FT: Türkçe, harekeli nesih (reddâdeli), 27 yk., 13 st. / 2 stn. 245 x 180 mm. Başlıklar, hangi kelimenin hangi kelimeye karşılık geldiğini göstermek için kullanılan numaralandırmalar, kelimelerin üzerine çizilen çizgiler kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

Kayıtlar: Eserin bu nüshası 1142 / 1729-30 yılında istinsah edilmiştir.

Kaynaklar: Keşf. II. 1007; OM. I. 94; Karabulut. I. 111-113 (316); DİA. XXXVIII. 273-74; Muğlalı Şâhidî İbrahim Dede, *Tuhfe-i Şâhidî: Farsça-Türkçe Manzum Sözlük*, (hzl. Ahmet Hilmi İmamoğlu), Muğla Üniversitesi, Muğla 2005; Antoinette C. Verburg, “The Tuhfe-i Şâhidî: a sixteenth century Persian-Ottoman Dictionary in Rhyme.” *Archivum Ottomanicum*, S. 15 (1997), s. 5-87; Atabey Kılıç, “Türkçe-Farsça Manzum Sözlüklerden Tuhfe-i Şâhidî (Metin)”, *Klasik Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler*, Ankara 2007, s. 372-409; Yusuf Öz, *Tuhfe-i Şâhidî Şerhleri*, Selçuk Üniversitesi Yayını, Konya 1999.

252

43

لغت اخترى / Lügat-ı Ahterî

el-Ahterî, Muslihuddîn Mustafâ b. Şemsüddîn Ahmed el-Karahisârî / مصلح الدين مصطفى بن شمس الدين احمد / القره حصارى, ö. 969/1560.

Ahterî-i Kebîr diye de anılan bu Arapça-Türkçe sözlük Ahterî'nin en meşhur eseridir. Müellifin belli başlı Arapça kaynaklardan faydalanarak 952 /1545 yılında tamamladığı eser, yaklaşık 40.000 kelime ihtiva etmektedir. Her ne kadar muhteva ve sağlamlık bakımından Mütercim Âsim Efendi'nin Kamus Tercümesi ile kıyaslanamazsa da bazı özelliklerden dolayı haklı bir ün kazanmıştır.

هكمت - Hikmet - Hikmet

HİKMET - AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ [JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]

PROF. DR. ALİ NİHAD TARLAN ÖZEL SAYISI

ISSN: 2458 - 8636

Pek çok kütüphanede 100'ün üstünde yazma nüshası bulunan Ahterî-i Kebîr, 1242 /1826 yılından beri İstanbul, Mısır, İran, Hindistan ve Kırım'da değişik boylarda, bir veya iki cilt halinde, aslında olduğu gibi maddeleri satır içinde veya satır başlarına alınarak sütunlar halinde birçok defa basılmıştır. 1978 yılında İ. İlhami Ulaş ve Abdülkadir Dedeoğlu tarafından hazırlanan eser, son olarak Ahmet Kırkkılıç ve Yusuf Sancak tarafından hazırlanıp Türk Dili Kurumu'na bastırılmıştır.

Eserin başında 1 yaprak vardır.

Başı: 1b

بسم الله الرحمن الرحيم وبه نستعين
الحمد لله الذي شرفنا بالنطق والبيان وفضلنا بالفصاحة والتبيان ... وبعد قال الفقير ... مصطفى بن شمس الدين القره حصاري الشهير بالاختري
... لما رثيت رغبة العلماء في درك المعاني النقلية والعقلية الى معرفة اللغات العربية ...

Sonu: 412a

... اليهماء: صحرا مفاذه معناسنه اليهمور: الرجل الكثير الكمد ويرى:كتور بالقدر.
تمت الكتاب ... حرر هذه النسخة ... حافظ علي بن مصطفى قد بدأ في يوم السابع عشر من شره جمادي الاول و تم في شهر شوال في نصف
الليلة التاسع عشر سنة ثلاث و ستين ومائة والف ...

FT: Arapça-Türkçe, nesih, 412 yk., 24 st./ 1 stn., 155 x 215mm. Başlıklar ile madde başlı sözcüklerin üzerine çizilen çizgiler kırmızı mürekkeple yazılmıştır. 1b'de yıldız zeminli bir serlevha ve mihrabiyye vardır. Tığları olan mihrabiyyede hatayi motifler çizilmiştir.

Kayıtlar: Yazmanın kimi sayfalarında Fransızca milli kütüphane mührü vardır.

Kaynaklar: Keşf. I. 31; OM. 224-225; Suppl. II. 630; Kehhâle. III. 857; Karabulut. V. 3680 (10009); El (Fr). I. 342; DİA. II. 184-85; Mehmet Saadetin Aygen, *Afyonkarahisarlı Alim ve Lugatçı Muslihiddin Mustafa bin Şemseddin Karahisari Ahteri*, Türkeli Yayınları, Afyon 1980; Ahterî Mustafa Efendi, *Ahterî-i Kebîr*, (Hzl. Ahmet Kırkkılıç, Yusuf Sancak), Türk Dil Kurumu, Ankara 2009.

253

44

Bk. 252. Lügat-ı Ahterî / لغت اختري

Başı: 1b

بسم الله الرحمن الرحيم وبه نستعين
الحمد لله الذي شرفنا بالنطق والبيان وفضلنا بالفصاحة والتبيان ... وبعد قال الفقير ... مصطفى بن شمس الدين القره حصاري الشهير بالاختري
... لما رثيت رغبة العلماء في درك المعاني النقلية والعقلية الى معرفة اللغات العربية ...

Sonu: 357a

... اليهماء: صحرا مفاذه معناسنه اليهمور: الرجل الكثير الكمد ويرى:كتور بالقدر.
تمت الكتاب ... حرر هذه النسخة ... حافظ علي بن مصطفى قد بدأ في يوم السابع عشر من شره جمادي الاول و تم في شهر شوال في نصف
الليلة التاسع عشر سنة ثلاث و ستين ومائة والف ...

FT: Arapça-Türkçe, nesih, 357 yk., 31 st./ 1 stn., 269 x 170 mm. Sayfa cetveller, başlıklar ile madde başlı sözcüklerin üzerine çizilen çizgiler kırmızı mürekkeple yazılmıştır. 1b'de yıldız zeminli bir serlevha ve mihrabiyye vardır. Tığları olan mihrabiyyede hatayi motifler çizilmiştir. Kenarlarda yer yer küçük tamiratlar bulunmaktadır. Yer yer rutubet lekeleri vardır.

1703/2

45

Tahte'l-lafz (Satraltı) Arabî-Türkî Lügat / عربي/تركي لغت /

Düzenleyeni belli olmayan bu eser, alfabetik olarak hazırlanmış Arapça-Türkçe bir sözlüktür. Kelimelerin karşılıkları satır altında verilmiştir.

Başı: 449b

هذا كتاب لغت انتخاب

بسم الله الرحمن الرحيم

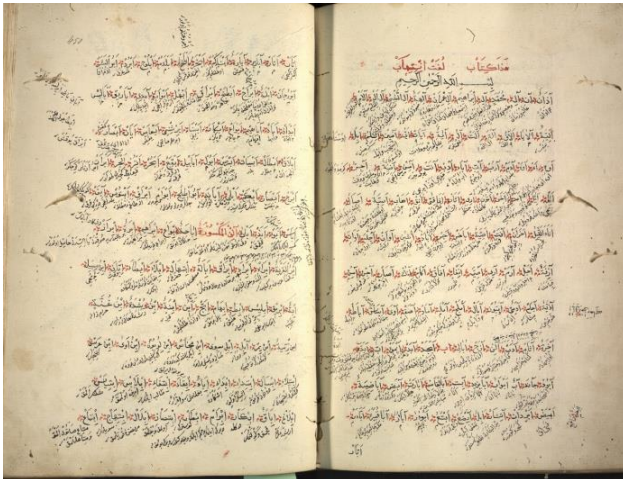
آذان: ج اذان، آن: عالم و زمان، آل محمد: محمدك اهل بيتي وقوم وخصمي وكوك كنارنده اگران...

Sonu: 591a

...يوم الجمع، يوم الحساب، يوم العرش، يوم الحسرات، يوم الحشرات يوم الندامة يوم الذي يوعدون بهموم. تحريرا في شهر ذالقعدة نك يكرمي
يدنجي كوني نهار الخميس وقت الضحاكمل اولنمشدر سنة ١١٢٦....

FT: Arapça-Türkçe, nesih, 449a-592 yk., 11 st./ 1 stn., 155 x 215mm. Başlıklar ile madde başlı sözcükler kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

Kayıtlar: Eser, 27 Zilkade 1162 / 8 Kasım 1749 tarihinde istinsah edilmiştir.

ARAP DİLBİLGİSİ

35

46

Emsile Şerhi / امثله شرحی
Köse Efendi / كوسه افندی

Elimizdeki eser hayatı hakkında çok fazla bilgi bulunmayan Köse Ahmed'in *Emsile* risalesine yazdığı şerhidir. Eserde müellifi bilinmeyen ve Arapça dilbilgisi öğretiminin Osmanlı sahasındaki ilk kitabı olan *Emsile*'nin Türkçe şerhi yapılmıştır.

Başı: 1b

بسم الله الرحمن الرحيم

الله تعالى يه حمد وثنادن ورسولنه وال واصحابنه صلوة وسلامدن صكره معلوم اولكه علم صرفي هر بري اوقيان طالبه علم صرفه شروع ايتمزدن اول ...

Sonu: 27b

... اولي ساكن ثاني متحرك اولي ثانيده ادغام اتدك ادغامدن بدل مدغم فيه اولن لام ثانية بر شده ويردك الله اولدي. تمت.

FT: Türkçe, nesih, 27 yk., 13 st./ 1 stn. Sayfa cetvelleri, başlıklar ve açıklanan örnekler kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

ULÛM-I MÜŞTEREKE (MÜŞTEREK İLİMLER)

Tarih

1596

47

Gülşen-i Hulefâ / كلشن خلفا

Nazmîzâde Hüseyin Murtazâ b. Seyyid Alî el-Bağdâdî / نظمي زاده حسين مرتضى بن سيد علي البغدادي / ö. 1136/1723 [?].

Osmanlı tarihçisi Nazmîzâde Murtazâ tarafından yazılan bu eser hakkında DİA'da şu bilgiler yer almaktadır: Bağdat Valisi Ömer Paşa'nın talebi üzerine kaleme alınan eserde kuruluşundan itibaren 1130 (1718) yılına kadar Bağdat tarihi anlatılır. Ayrıca Mısır'daki Abbâsîler'in ortaya çıkışından yıkılışına kadarki tarihi de kaydedilir. Eserin 126-1032 (744-1623) senelerini kapsayan kısmı genel bilgiler içerse de bizzat şahit olduğu dönemle ilgili 1623-1718 yıllarına ait kısımlar oldukça ayrıntılıdır. Bu bölümde Eyüplü Hasan Paşa'nın 1130'da (1718) Huveyze ve Benî Lâm'a karşı yaptığı sefer gibi mahallî olaylar anlatılır. Bağdat'ın Osmanlı dönemi tarihi için ayrıntılı tek eser özelliği taşır, ayrıca şehirde görev yapan Osmanlı valileri hakkında geniş mâlûmat bulunur. Nazmîzâde yer yer kullandığı kaynakları belirtir. Bunların arasında görevi sırasında ulaşabildiği resmî belgeler de vardır. *Gülşen-i Hulefâ* İbrâhim Müteferrika tarafından bir önsözle birlikte basılmıştır (İstanbul 1143). Esere Kerküklü Resûl Hâvî *Târîhu devhati'l-vüzerâ'* adıyla bir zeyil yazmıştır (Bağdad 1246). *Gülşen-i Hulefâ*'nın Fransızca bir çevirisi vardır; ayrıca Almanca ve Rusça çevirilerinin yapıldığına dair bilgiler mevcuttur (Babinger, s. 277). Mûsâ Kâzım Nûrs tarafından yapılan Arapça tercümesi basılmıştır (Necef 1971). Çok sayıda yazma nüshası bulunan eser üzerinde Mehmet Karatşa bir doktora tezi hazırlamış ve bu tezini neşretmiştir.

Başı: 1b

بسم الله الرحمن الرحيم

محامد ز اكيات اول مبدع كائنات ... جنابنك اتحاف كرده معلا ساحة تقديس اولمغه شايان..

Sonu: 239a

اهل اسلام مسرور و فرحناك و كفار بي دين محزون و غمناك اولديلر اللهم لك الحمد.. وافق الفراغ الثلث الاول من عشر العاشر من نصف الاول من السدس الخامس من الخمس الثالث من العشر الخامس من النصف الثاني من القرن الثاني عشر

FT: Türkçe, nesih, 239 yk., 23 st., 280x205 mm. Sayfa cetvelleri kırmızı mürekkeple çizilmiştir.

Kayıtlar: Eserin elimizdeki nüshası 1182/1768-69 yılında istinsah edilmiştir.

Kaynaklar: OM. III. 152-54; DİA. XXXII. 461-63; Erdinç Gülcü, "Bağdat Tarihi Konusunda Nazmizâde Murtaza Efendinin 'Gülşen-i Hulefâ' Adlı Eseri Üzerine Mütalaalar", *Birinci Orta Doğu Semineri, Bildiriler*, Elazığ 2004, s. 193-200; Necati Avcı, "Nazmizâde Murtaza Efendi ve Gülşen-i Hulefa'sı", *EÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 8, Kayseri 1992, s. 245-250; Nazmizâde Hüseyin Murtazâ, *Gülşen-i Hulefâ*, (Tahlil ve metin tenkidi: Mehmet Karatşa), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014.

1640

48

تبر المسبوك فى جهاد غزاة جذائر والملوك / Tibrü'l-Mesbûk fî Cihâdi Guzâti'l-Cezâ'ir ve'l-Mülûk

Mustafâ b. Hasan / مصطفى بن حسن, 1199/1784'ten sonra.

Cezayir Milli Kütüphanesinde bulunan nadir eserlerden biri olan bu eser, Cezâyir'deki gazilerin tarihine dair kaleme alınmış bir eserdir. Eserinin sonunda ismini Mustafâ b. Hasan olarak açıklayan yazar, eserine Arapça bir girişle başlar. Kısa bir hamdele ve salvele bölümünden sonra yine Arapça olarak Cezâir'deki gazilerin tarihine dair eldeki eserini kaleme aldığını söyleyen yazar eserine verdiği ismi de zikrettikten sonra Türkçe olarak da eserinin yazılış sebebine dair birkaç cümleye yer verir. Buna göre yazarın gayesi İspanyollar'ın Cezayir'e üç kere hücum etmelerine karşın üçünde de hezimet uğrayıp geride birçok ganimet bıraktıklarının tarihini kaleme almaktır. Kendisinden evvelki tarihçilerden de istifade ettiğini söyleyen yazar, bu eseriyle Cezâyir ocağının nâm u şânını yeniden canlandırıp gazileri cihad etmeye teşvik etmeyi hedeflediğini de açıklamaktadır. Yazar eserinde mübalağaya yer vermeyeceğini ifade ederken bahsini ettiği seferlerde bizzat kendisinin de bulunduğunu dile getirmektedir.

2b'den itibaren yazar kendisi hakkında bazı bilgiler vermektedir. Buna göre İstanbul'daki Mahmut Paşa Medresesi'nde ilim tahsil ederken Cezayir gazilerinden birini tanımış ve duyduklarından şevke gelerek 1168/1754-55 yılında İzmir üzerinden Cezayir'e gidip savaşa katılmıştır. Burada Hızır Paşa Camii'nde 18 yıl imamlık yaptıktan sonra alemdarlara katılarak 1198/1783-84 yılında gazada tezkire yazıcısı olmuş ve bu tarihin yazımına başlamıştır.

Yazar kendisi hakkında bu bilgileri verdikten sonra “Evvela karada olan Cezâyir gazası hakkında biraz bilgi vereyim” diyerek asıl konuya giriş yapar. Elimizdeki eser 10 ayrı parçadan oluşmakta olup her parçanın sonunda bitiş ifadeleri bulunmaktadır. Bu bitiş ifadelerini takip eden her bölüm de besmele ile başladığından bu bölümler ayrı birer esermiş gibi görünse de yazar İspanyollar'ın Cezâyir'e hücumlarını bu şekilde ayrı parçalar halinde anlatmaktadır.

Dili ve anlatımı oldukça sade ve anlaşılır olan eserde birçok halk şiiri parçası da bulunmaktadır ki bunlarda mahlas sözcüğü olarak yazarın ismi olan Mustafâ geçmektedir. Sondaki kayıttan anlaşıldığı kadarıyla 18 Safer 1199/ 31 Aralık 1784 tarihinde tamamlanan bu eserin bir diğer nüshası da Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi'nde 4371 numara ile kayıtlıdır. Gölpinarlı kataloğunda tanıtılan bu eser, Cezayir'deki Osmanlı hâkimiyetine ve tabi ki İspanyollar'ın buradaki faaliyetlerine dair çok önemli bilgiler vermesine karşın çok fazla dikkat çekmiş değildir. Cihan Okuyucu eseri bir makale ile tanıtmıştır.

Başı: 1b

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله الذي انعم علينا بالجهاد وعدنا باحدى الحسينين يوم التناد واحسن الينا بالنصرة على عبدة الاصنام والقوم العناد... اما بعد فاني اردت ان ألفت تاريخا ابين فيه جهاد غزاة جذائر وسميته تبر المسبوك فى جهاد غزاة جذائر والملوك ... اولا معلوم اوله كه جذائر اوزرينه اسبانيول كافر ي...
Sonu: 83a

...زىاده چقار ماسى ميسر اولور و ايكى دورت طرفلى جكدرى دميرى در تمت كتابه هذه التاريخ المبارك على يد مصطفى بن حسن... في سفر الخير بعد ما مضى ثمانية عشر يوما سنة تسعة وتسعون بعد مائة و الف ارواح شهيدان ايچون و او جاغمزك معمور بيتى ايچون و بز حقيرك روحى ايچون لله الفاتحه

FT: Türkçe, nesih (reddâdeli), 83 yk., 17 st. Yıldız sayfa cetvelli 1b'de basit bir serlevha yer almaktadır. Diğer sayfadaki cetveller ile başlıklar kırmızı mürekkeple imla edilmiştir. Şemseli ve cetvelli koyu kahverengi deri ciltlidir.

Kaynaklar: Cihan Okuyucu, “18. Yüzyıl Cezayir Tarihine Dair Bir Eser: Tibrü'l-Mesbûk fî Cihâdi Guzâti'l-Cezâ'ir ve'l-Mülûk, *Dîvânu Lugâti't-Turk'ten Senglah'a Türkçe Doğumunun 60. Yılında Mustafa S. Kaçalin Armağanı*, (hzl. Mehmet Ölmez, Tülay Çulha, Kübra Özçetin), Kesit Yayınları, İstanbul 2017, s. 481-504.

1650

49

روحي تاريخي / Rûhî Târîhi

928/1522. ö. روعي، فاضل بن شيخ الاسلام زنبلي علي/ Rûhî, Fâzıl b. Şeyhülislâm Zenbilli Alî

Elimizdeki bu eser, II. Bâyezîd döneminde birkaç farklı örneği bulunan Tevârîh-i Âl-i Osmân türü eserlerden biri olup M. K. Özergin ve Yusuf Küçükdağ tarafından Şeyhülislâm Zenbilli Alî Efendi'nin oğlu Rûhî Çelebi'ye (ö. 928/1522.) atfedilmiştir. Ancak eseri neşredenler metinde zikri geçen Rûhî'nin Şeyhülislâm Zenbilli Alî Efendi'nin oğlu Rûhî olduğuna dair hiçbir ipucunun bulunmadığını ifade ederek bu konudaki şüphelerini dile getirmişlerdir. II. Bâyezîd'in arzusu üzerine telif edilen eser, Osmanlı Devleti'nin başlangıcından 917 (1511) yılında Yavuz Sultan Selim'in babasına başkaldırmasına kadar vuku bulan olayları içermektedir. Eserin neşrini gerçekleştiren Yaşar Yücel ve Halil Erdoğan Cengiz eserin iki versiyonu bulunduğunu, bunlardan birincisininin 1499-1500 yıllarından evvel yazıldığını, sonradan eserin geliştirilerek ikinci versiyonunun oluşturulduğunu yazmaktadırlar.

Rûhî Çelebi'nin sade bir dille yazdığı tarih, “mebâdî” ve “metâlib” başlıkları altında iki kısımdan meydana gelmektedir. Çeşitli konulara dair olan birinci kısım iki bölüme, ikinci kısım sekiz bölüme ayrılmış olup her bölüm bir padişahın devrine aittir. Eserin mukaddime bölümündeki dil nispeten inşâ diline yakınlaşan bir dil ve üsluptadır.

Elimizdeki nüsha hariç, eserin bilinen üç nüshası Berlin Staatsbibliothek'te (Tübingen MS, Or., 4, nr. 821), Oxford Bodleian Kütüphanesi'nde ve M. Fuad Köprülü'nün kitapları arasında bulunmaktadır. Edirne Selimiye Bâdi Efendi Kütüphanesi'nde bulunduğu söylenen nüshanın ise bu eserin değil de anonim Tevârîh-i Âl-i Osmân nüshası olduğu anlaşılmıştır. Halil Erdoğan Cengiz ve Yaşar Yücel eserin Oxford'da bulunan nüshasını çeviriyazı ve tıpkıbasım olarak neşretmişlerdir.

Baş: 1b

بسم الله الرحمن الرحيم

توجهنا الى جناب قدسك يا مالك جميع الاشياء توتي الملك من تشاء وتزرع الملك ممن تشاء ... بعده عقل ارباب الباب وازكياها زمرة اصحاب بو
معنى مخفي دكلدر كه

Sonu: b210

... كلن كافر قردى دنوب كيدركن اون دورت پاره قلعه فتح اتدي بورادن دورت كليسا خراب اتدي

FT: Türkçe, nesih (reddâdeli), 210 yk., 15 st., 205 x 138 mm. Bazı başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Kahverengi, şemseli, su yollu, zencirekli, köşebentli ve miklepli deri cilt.

Kaynaklar: Mecdi. 308; OM. III. 54; DİA. XXXV. 206-207; Rûhî Târîhi (TTK Belgeler, XIV/18 [1992] içinde, tıpkıbasımı ile birlikte nşr. Yaşar Yücel - Halil Erdoğan Cengiz), s. 359-472.

1652

50

[Peygamberler ve Pâdişâhlar Şeceresi]/ [بيغمبرلر و پاديشاهلر شجره سي]

Elimizdeki eser, bir peygamberler ve padişahlar şeceresi olup 1654 numarada tavsifi yapılan *Sübhâtü'l-Eser*'deki şecerelele benzerlik göstermektedir. Bahsi geçen eserdeki şecerelele bir diğer nüshası olabilir. Elimizdeki nüshada, peygamberler bölümündeki isimlerin yanında Arapça bazı bilgiler verilmişken sonrasındaki padişahlar için bilgilerin Türkçe verildiği görülmektedir. Şecerelele I. Mahmûd'a kadar getirilmiştir.

Başı: 1b

بين آدم و نوح الف و مائتين سنة و بين نوح و ابراهيم الف و مائتين و اربعين سنة...

Sonu: b34

سلطان محمود خلد الله سلطنته ايد الداوم تاريخ ١١٤٣

FT: Türkçe, b.b., 354 x 225 mm. Peygamber ve padişah isimlerinin yer aldığı madalyon tarzındaki şekillerde yeşil, kırmızı gibi farklı renkte renkte mürekkepler kullanılmıştır.

1653

51

[Peygamberler ve Pâdişâhlar Şeceresi]/ [بيغمبرلر و پاديشاهلر شجره سي]

Elimizdeki eser, bir peygamberler ve padişahlar şeceresi olup 1654 numarada tavsifi yapılan *Sübhâtü'l-Eser*'deki şecerelele benzerlik göstermektedir. Aynı zamanda 1652 numaradaki nüshadan farksız olan bu nüshada farklı olarak bazı eklemeler yapılmış olup şecere Sultân Abdülmecîd Hân'a kadar getirilmiştir.

هكمت - Hikmet - حکمت

HİKMET - AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ [JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]

PROF. DR. ALİ NİHAD TARLAN ÖZEL SAYISI

ISSN: 2458 - 8636

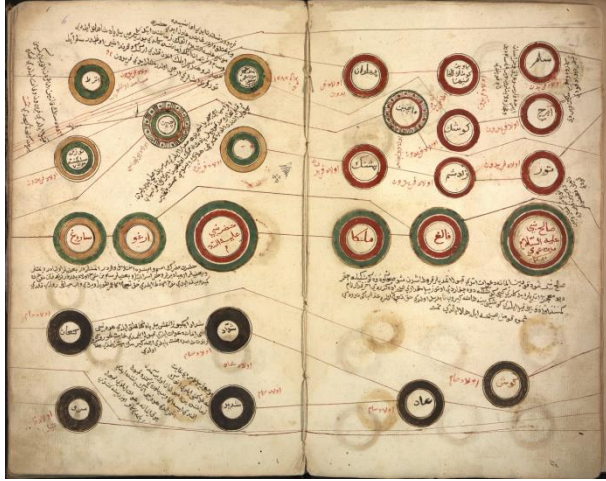
Başı: ?

آدم و نوح ما بينند بيك ايكيوز بيل نوح ايله ابراهيم عليه السلام ما بينند بيك ايكيوز قرق بيل...

Sonu: a38

سلطان عبد المجيد سنة ١٢٥٥ ربيع الاخر متول ١٩ يوم الاثنين

FT: Türkçe, b.b., 366 x 229 mm. Peygamber ve padişah isimlerinin yer aldığı madalyon tarzındaki şekillerde yeşil, kırmızı gibi farklı mürekkepler kullanılmıştır. Mukavva üzeri kahverengi, şemseli ve miklepli deri cilt.

1654

52

سبحة الأخبار / Sübhatü'l-Ahbâr

Yûsuf b. Abdullatîf / يوسف بن عبداللطيف, ö. 952/1545.

eser kütüphanelerinde birkaç nüshası bulunan bu eser, girişinde yer alan bilgilere göre Kânûnî döneminde yaşamış Şerif Şefî'i isminde birinin Farsça olarak yazdığı umûmî tarihin yine Kânûnî devri âlimlerinden Yûsuf b. Abdullatîf tarafından yapılan çevirisidir. Eser bir kronikten ziyade Hz. Âdem'den Kânûnî'ye kadarki peygamber ve padişahların bir şeceresidir. Bu nüshada yer alan şecerelelerdeki son padişah Sultan III. Mehmed'dir.

Abdülkadir Özcan Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi'nin "Sübhatü'l-Ebrâr" başlıklı maddesinde, Sübhatü'l-Ebrâr isimli eserin Derviş Mehmed b. Şah (Şeyh) Ramazan tarafından yazıldığını, bu eserin tomar şeklinde hazırlandığını ve içeriğinden ziyade görselleriyle meşhur olduğunu, sonraki dönemlerde eserin güncelleştirildiğini söyledikten sonra Yûsuf b. Abdullatîf'in tercümesini de bu güncelleştirmelerden biri olarak görüp şu cümlelerle bu tercümeden bahsetmektedir:

"Şefî tarafından Farsça yazılmış ve Yûsuf b. Abdullatîf tarafından Türkçeye tercüme edilmiş Sübhatü'l-ahbâr yazmaları III. Mustafa devrine kadar gelirken aynı kütüphanede bulunan (Hazine, nr. 1443) bir başka nüsha III. Ahmed'in cülûsuna kadar gelir (diğer yazmalar için bk. Babinger, s. 79). II. Mahmud devrine kadar ulaşan nüsha, *Sübhatü'l-ahbâr min zübdeti'l-âsâr* adıyla taşbaskı olarak iki defa yayımlanmıştır (İstanbul, ts., 1289)".

Elimizdeki nüshada, 35a'da bu eserle aynı kalemden çıkmış "Hâzâ fâl-i Kuran" başlığıyla başlayan bir parça 37a'ya kadar devam ediyor. 37b'de günlere ait uğurlu ve uğursuz işleri gösteren bir cetvel mevcuttur. 38a-39a arasında eserdeki listeyi tamamlar tarzda -isimleri daire içine alınmış- diğer Osmanlı padişahlarıyla ilgili bilgiler mevcuttur. Bu ikinci liste Sultan Mahmud'a kadar gelmekte ve altında müstensihin bu sultanın oğlu Şehzâde Osman'ın doğduğunu haber veren (12)28 tarihli bir notuyla bitmektedir.

Eserin Süleymaniye Ktp. Hacı Beşir Ağa 118, Ahmed Paşa 236, Millet Ktp. Ali Emiri Tarih 680, 683 numaralarda nüshaları bulunmaktadır.

Başı: 1b

حمد بي حد و ثناء لا يعد اول حكيم و قديم و عليم و كريم حضر تارينه كي خمره طيننت ادم..

اما بعد بو مجموع مختصر و نامة مفقود.. ملوك اخبار و سلوك دن زبان پارسي اوزره نقل اولنوب.... بو بنده ضعيف و ا فكندة نخيف يوسف بن عبد اللطيف

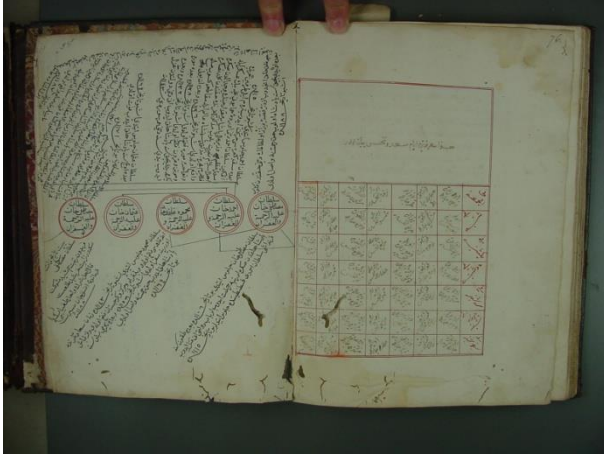
Sonu: b34

قطع ايله امين يا رحمة للعالمين تحريرا في سنة ٩٩٩ ربيع الثاني

FT: Türkçe, rengi yer yer okunamayacak kadar uçmuş ve biraz da Mağribî hata yakınlaştırılmış bir nesih yazıyla yazılmıştır. 39 yk., 21 st., 276x204 mm. Bazı başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. 1a'da muhtelif renklerle çok iptidai bir serlevha şekli mevcut. Boyası rutubetten kısmen akmıştır. Baştan sona kırmızı cetveli ve şecerede yer alan isimler renkli daireler içinde gösterilmiştir

Kayıtlar: Eser Zilhicce 1115/ Nisan-Mayıs 1704 tarihinde Ahmed Hoca isimli bir müstensih tarafından istinsah edilmiştir. Kapak içinde şu kayıt vardır: “Bu kitap beytü'l-mal gassâlı Ahmed Hoca'nındır, bende emanettir. Hîn-i vefatımda sahibine teslim edesin.” 1a'da BN (Bibliothèque Nationale) mührü mevcuttur.

Kaynaklar: OM. III. 163; DİA. XXXVIII. 10-11.

Siyer ve Tabakât

539/2

53

مناجات موسى عليه السلام / Münâcât-ı Mûsâ

Yazarı veya mütercimi belirsiz olan bu Türkçe eser, Hz. Mûsâ'nın Allahu taâlâ ile Tûr Dağı'nda buluşmasını konu etmektedir. Eski Anadolu Türkçesi döneminde yazılmış olması kuvvetle muhtemel olan eserde, Hz. Mûsâ'nın Allah ile buluşması, Tevrat'ı alması, Hz. Muhammed ümmetinin 10 kerâmeti ile Allah'ın Hz. Mûsâ'ya buyrukları yer almaktadır.

Başı: 99b

مناجات موسى عليه السلام

بسم الله الرحمن الرحيم

روایت قیلور قجان موسی پیغمبر علیه السلام طور طاغنه کلدی جبرایل وفرشتهلر بله قرشو کلدی....

Sonu: 126b-127a

... یا موسی دیلرسک تنوکده قللر صاغشنجه سکا ثواب ویرم ودخی قرنکی حرامدن صاقین وابدست صوین جوق اسراف اتمه قجن فقیر لو قحا عجز لوق اتمیه سن تمت. تمت الكتاب بعون الله الملك الوهاب دخي بو کتابي اوقویوب خاتم ایدن بو کتابي یازانه الله رضاسی ایچون بر فاتحه اوقویه کاتب حروف علی شعبان ماهی جمادی الثاني خیر الیوم ۱۶ سنة ۱۱۴۲.

FT: Türkçe, Harekeli Nesih, (Reddâdeli), 99b-127a yk.; 13 st./1 stn.; 225 x 160 mm. Başlıklar kırmızı mürekkeple imla edilmiştir. Yazma oldukça kötü durumda olup bir an evvel restorasyona girmesi gerekmektedir. Eserin tamamında yaprakların her tarafına sirayet eden kurt yenicleri mevcuttur. Bu kurt yenicleri baş taraflarda eserin okunmasını güçleştirecek şekildedir.

Kayıtlar: Eser 16 Cemâziyelevvel 1142 / 7 Aralık 1729 tarihinde istinsah edilmiştir.

1719

54

عبرت نامه (عبرت نما) / İbretnâme (İbretnümâ)

Lâmi'î, Mahmûd b. Osmân b. Alî Bursevî / محمود بن عثمان بن علی بوروسوی / ö. 938/1532.

Eser, XVI. yüzyılın velut şair ve yazarlarından Bursalı Lâmi'î Çelebi'nin İbretnâme adlı eseridir. Günay Kut'un verdiği bilgiye göre, Lâmi'î eserinin girişinde *İbretnâme* ismini kaydetmişken eserin kimi nüshalarında *İbretnümâ* ismine de tesadüf edilmektedir. 932 (1526) yılında Bursa'da yazılan eser genel olarak fetihler hakkında bilgi verip özelde Rodos fethinden bahsedilen bir giriş bölümünden sonra bir mukaddime ve iki

bölümden oluşmaktadır. Mukaddimede on sekiz bin âlemle bunlar arasında meşhur beş âlem (avâlim-i hamse) ve ricâlü'l-gayba dair bilgiler yer alır. Eserin birinci bölümünü tanınmış velîlerin “tayy-i zamân ve bast-ı mekân”la ilgili kerâmetleri oluştururken ikinci bölümde merakları yüzünden başlarına çeşitli dertler gelen insanların hikâyesi anlatılır.

Birçok nüshası bulunan *İbretnâme*'nin biri tarihsiz ve eksik olmak üzere iki baskısı vardır. Tam olanı *Kitâb-ı İbretnümâ* adı altında 1273 (1856-57) yılında 303 sayfa olarak basılmıştır. Diğeri 89 sayfadır ve eserin yalnız birinci bölümünden ibarettir. Salih Gülerer, “Bursalı Lâmi'î Çelebi-İbretnümâ (İnceleme-Metin)” adıyla bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır.

Eserin elimizdeki nüshasının baş taraftan 10 yaprak son taraftan da bir o kadar eksik olduğu anlaşılmaktadır.

Başı: 10a

ديده لري مفتوح وسينه لري مشروحد اول متجسد اولن مجرداتي كوررلر وانلركله مناسبت ومصاحبت قيلولر وانلردن استفاده لر ور تربيتلر وهدايت و عنايتلر بولورلر...

Sonu: 108b

...نظم:
يتمك اشكني لؤلؤ صنور اول
دمي مظلومي اچر صو صنور اول
...نظم:
ينر اول لامعي افسانه پرواز
حقيقت سوزلردن قل سراغز
...
يوري سيمر غاسا جاودانه
قناعت قافن ايله آشيانه

FT: Türkçe, Nesih (Reddâdeli), 10a-108b yk.; 15 st./1 stn.; 200 x 142 mm. Başlıklar ve vurgulanan kelimeler kırmızı mürekkeple imla edilmiştir. Cildi kopmuş olup yoğun kurt yenikleri bulunmaktadır.

Kaynaklar: OM. II. 492; Hediyye. II. 412; İA. VII. 10-15; Eİ² (İng.). V. 649-651; DİA. XXVII. 96-97; DİA. XXI. 370-71; Günay Kut, “Lami’i Chelebi and his Works”, *JNES*, XXXV/2 (1976), 5, 81; Gönül Ayan, *Lami’i Çelebi’nin Hayatı, Edebi kişiliği ve Eserleri, Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 1. Konya 1994; Salih Gülerer, “Bursalı Lâmi’î Çelebi-İbretnümâ (İnceleme-Metin)”, Gazi Üniversitesi, SBE, Ankara 1988, (yayımlanmamış YL tezi).

TABİ’Î İLİMLER UYGULAMALI BİLİMLER İlmü’t-Tıbb (Tıp İlimi)

1780/1

55

Tercüme-i Hulâsa fî Fenni’l-Cirâha / ترجمه خلاصه في فن الجراحة /
Cerrâh Mes’ûd (XV. yüzyıl), جراح مسعود

Elimizdeki bu Türkçe eser, birkaç tıp risalesinin yer aldığı bir mecmuanın ilk eseri olup XV. yüzyıl cerrahlarından Mûsâ b. Mes’ûd tarafından kaleme alınmıştır. Mütercim, Ebû Tâhir b. İbrâhîm b. Muhammed el-Gaznevî el-Arabî (ö. 224/839) tarafından Halîfe Me ’mûn’un isteği ile yazılan *el-Hulâsa* veya *Râhatü’l-İnsân* adlı eseri *Tercüme-i Hulâsa fî Fenni’l-Cirâha* adıyla Türkçeye tercüme etmiştir. Eser, *Tercüme-i Râhatü’l-İnsân* olarak da bilinir. Bununla birlikte kimi nüshalarda kaynak metnin Farsça ve Yunanca olduğu Cerrâh Mes’ûd’un bunu Türkçeye tercüme ettiği bilgisi de bulunmaktadır. Hacim ve muhteva bakımından nüshalarının önemli farklılıklar gösterdiği eser 3 bâbtan oluşmaktadır. Elimizdeki nüshanın tespit edilemediği Osmanlı Tıbbi Bilimler Literatürü Tarihi’nde eserin 34 nüshası tespit edilmiştir.

Başı: 1b-2a

بسم الله الرحمن الرحيم وبه
شكر بي حد و سپاس بي عد اول يردجيجه كيم آدمي عدمدن وجوده كتو [روب] جواهر از كاندن عقل وفكرتدن وجان برله كندنك صانع قدرتن بلدردي
و ... كم قمو نعمتلرك يكر كيدر ادمه بخشايش و هدايت روزي قادي والصلوة والسلام عالمر فخرى محمد مصطفى نك روح مقدسه واصل و
متوصل اولسون بالنبىي و... اما بعد بللكل كيم متقدميندن شويله روايت اتمشلكر كيم مأمون خليفه نك ... مبارك وجودنده جراحت واقع اولمش حكما
خيلي زحمت چكوب معالجه سنده عاجز قالمشلكر... وجراحتلر خليفه نك سوزني قبول قلوب بو كتابي دوزديلر ادني خلاصه ديو آد ويرديلر پس بو
ضعيف جراح مسعود اليه دشدى بو نسخه يه كوردي كيم پارسيجه و پهلو دييكنجه قرشق دزلمش وهم پراكنده اولمش ديلادم كه كوجم يتدكجه دزم
تركبه دوندرم وهر مبتديلره آسان ايليم ...

حکمت - Hikmet - Hikmet

HİKMET - AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ [JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]

PROF. DR. ALİ NİHAD TARLAN ÖZEL SAYISI

ISSN: 2458-8636

Sonu: 71b

... برر درهم کومش اقلمیاسی برر درهم دوکالر غایتده سرمه اوله چکالر والله اعلم بالصواب والیه مرجع المآب. ۱۲۲۳.

FT: Türkçe, Nesih, 1b-71a yk.; 17 st./ 1 stn.; 272 x 175 mm. Başlıklar ve kimi kelimelerin üzerine çizilen kelimeler kırmızı mürekkeple çizilmiştir. 1b’de koltukları mavi zeminli ortası ise yıldız zeminli olan bir serlevha vardır.

Kayıtlar: Eserin elimizdeki nüshası 1223/ 1808-09 yılında istinsah edilmiştir.

Kaynaklar: OM. III. 246; OTıpLT. I. 69-73; İlhan Uçar, “Hâzâ Kitâb-ı Hulâsa-i Tıbb Cerrâh Mes’ûd”, Sakarya Üniversitesi, SBE, Sakarya 2009, (yayımlanmamış YL tezi); Melek Külcü, Cerrah Mes’ud Hulasa Cerrah Mes’ud Hulasa (dil özellikleri-metin- dizin)”, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, SBE, Çanakkale 2009, (Basılmamış Y. Lisans Tezi); Ahmet Acıduman-Uygur Er, “Cerrâh Mes’ûd ve Eseri Hulâsa-i Tıbb’da Nöroşirürji ile İlgili Bölümler”, *Türk Nüroşirürji Dergisi*, C. 18, S. 1, 2008, s. 26-33.

1780/2

56

Kemâliyye / کمالیه

Şükrullâh Muhammed b. Mahmûd b. Hacı Dilşâd eş-Şirvânî / حاجی دلشاد الشروانی / محمود ب. محمود ب. حاجی دلشاد الشروانی / 855/1451’den sonra. (?)

1780 numaradaki yazmada bulunan tıp mecmuası içerisinde yer alan *Kemâliyye* adlı bu Türkçe eser, erken tıp metinlerinden olup elimizdeki nüshanın girişinde verilen bilgiye göre, ismini zikretmeyen yazar tarafından Bursalı Şeyh Kemâleddîn’i ziyaret edip onun hastalıklardan bahsetmesi üzerine bu hastalıklara ilaçlar yazmak üzere kaleme alınmıştır. Üzerinde birçok çalışma yapılmış olan *Kemâliyye*’nin girişinde yazara dair bilgi bulunmasa da eserin ilk neşrini yapan Muhammet Yelten eseri II. Murâd devrinde yaşayan Şirvânî Mahmûd’un kaleme aldığını söylerken *Kemâliyye* metninin nâşirlerinden olan Hatice Şahin de zımnem bu görüşe katılmaktadır. Osmanlı Tıbbi Bilimler Literatürü Tarihi’nde de aynı kişiye atfedilen eserin bir üçüncü nâşiri olan Ali Haydar Bayat ve tıp metinlerine dair yazdıkları müşterek makalelerinde K. Süveren ve İ. Uzel ise bu görüşe ihtiyatla yaklaşarak eseri anonim tıp metinleri arasında saymışlardır.

Yazarına dair şüpheleri bu şekilde ifade ettiğimiz *Kemâliyye*’nin muhtelif kaynaklarda farklı sayıda nüshası zikredilmiştir. Bu kaynakların hiçbirisinde elimizdeki nüshası görülmemiş olup yaklaşık 17 nüshasından bahsedilmektedir. Ömer Yağmur’un makalesinde olduğu gibi eserin kimi nüshaları farklı isimlerle de kayıt altına alınabilmiştir.

11 bâb üzerine tertip edilen eserde, baş, göz, ağız, diş ve bel gibi farklı uzuvlara dair hastalıklar üzerinde durulup bunlara ilaçlar yazılmıştır. Eser 88a’da sona ermektedir. 88b’de tıba dair Farsça 10 beyitlik bir manzume vardır.

هكمت - Hikmet - حکمت

HİKMET - AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ [JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]

PROF. DR. ALİ NİHAD TARLAN ÖZEL SAYISI

ISSN: 2458-8636

Başı: 72a

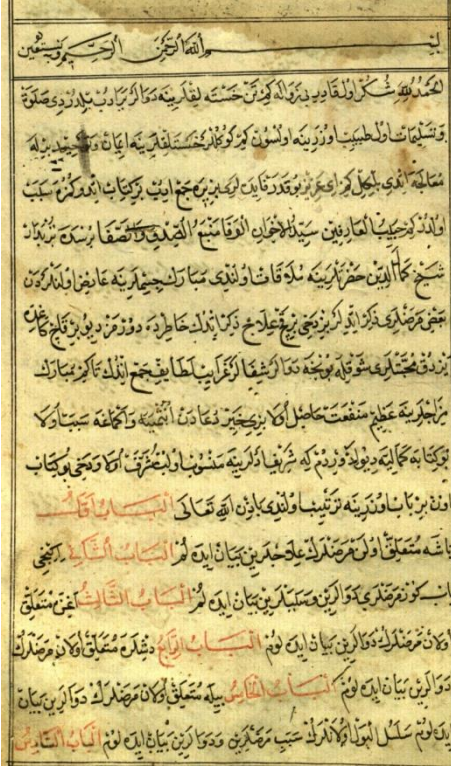
بسم الله الرحمن الرحيم وبه نستعين
الحمد لله شكر اول قادر بي زواله كم تن خستهلقلرينه دوالر يرادب بلدردي صلوة و تسليمات اول طبيب اوزرينه اولسون كم كوكلار خستهلقلرينه
ايمان و توحيد برله معالجه ايندي بلکل كم اي عزيز بو قدر فايده لري بر يره جمع ادب بر كتاب اتدوكمزه سبب اولدر كم حبيب العارفين ... برسده
ترتيدار شيخ كمال الدين حضرترلرينه ملاقات اولندي مبارك جسملرينه عارض اولنلردن بعض مرضلري ذكر ايتديلر... بو كتابه كماليه ديوا
ويردم كه شريف ادلرينه منسوب اولب مشرف اوله و دخي بو كتاب اون بر باب اوزرينه ترتيب اولندي...

Sonu: 88a

... يلانك كندودن پيدا اولان قردك اوجني ازه لر اوجق اروتن آدمه اجره لر ابروق اجق دتميه مجربدر.

FT: Türkçe, Nesih, 72a-88a yk.. Diğer fiziki özellikler için bk. 1780/1.

Kaynaklar: OM. III. 139, 234, 235; OTıPLT. I. 42-50; Hediye. II. 255; Mustafa Argunşah, "II. Murâd Devrinin (1421-1451) Ünlü Hekimi Muhammed b. Mahmud-ı Şîrvânî ve Türkçe Eserleri", Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sy. 4, Kayseri 1990, s. 483-89; Mahmud Şirvanlı, *Kemaliyye: (giriş-inceleme-cümle bilgisi-metin-sözlük)*, (hzl. Muhammed Yelten), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1993; K. Süveren- İ. Uzel, "İlk Türkçe Tıp Yazmalarına Genel Bir Bakış", *The New History of Medicine Studies* 2; Hatice Şahin, "Anadoluda Yazılmış Bir Tıp Kitabı Kemâliyye", *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: 6, S. 9, 2005/2, s. 147-177; Ali Haydar Bayat, *Kemaliyye: Erken Anadolu Türkçesi ile Yazılmış Bir Tıp Risalesi (Orjinal metin, sözlük, sadeleştirilmiş metin, tıpkıbasım)*, Merkez Efendi Geleneksel Tıp Derneği, İstanbul 2007; Ömer Yağmur, "Kitâb-ı İlâc-nâme (1556) Adlı Bir Kemâliyye Nüshası ve Eserin Dili Üzerine", *Türkbiğil*, 2014/28: 35-75.

1780/3

57

[el-Muhtasar fi't-Tıbb] / [المختصر في الطب]

Yaklaşık yarım sayfalık bir hamdele ve salvele bölümünden sonra meramını ifade etmeye başlayan yazar, bu kitabın uzun süre sultanların saraylarında saklandığını belirttiikten sonra, eseri İlyâs Beg b. Mahmûd Begzâde için yazdığını ifade etmektedir. Birinci bâb: insân menâfi'indedir. Bâb-ı sâni: fülân hayvânâtun menâfi'inde, menâfi' -i nebâtât

Başı: 89b

بسم الله الرحمن الرحيم
حمد وثنا اول پادشاهلر پادشاهنه اولسون كم غرايب مبدع و رغايبك واهبيدروخني تقدير بركاتندن بونكر حرکات كتوروب عناصر اربعيه امتزاج

حکمت - Hikmet - HIKMET

HIKMET - AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ [JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]

PROF. DR. ALİ NİHAD TARLAN ÖZEL SAYISI

ISSN: 2458 - 8636

Kesb itirb ... هزاران صلوة مصطفا و تحيات اوست و دخي أنك آله واصحابنه اولسون کم بزى اکه امت ابلدي وسلم تسليما اما بعد بلکل کم بر مختصردر بعض منافع انسانده ومسایري حيواناتده ونباتاتده واحجارده کم جالنوس حکم وضع اتمشدر وتجربه قلمشدر ... سلطانلر بو کتابي خزينه ده صفقرلردي و خاصکي لرك جليله نسخسين الدرلر اکه دکن بو ضعيفک الله دشدي برسم تحفه بمخدوم الامراء ملجأ العلماء احمد الخلايق مبارز الافاق وجود الياس بك بن محمود بك زاده و عظم قلور حضر تلرينه تركي دلنجه يازلدي چونکه قلان تختنه كجديک سن اي فخر زمانه ... باب اول انسان ...

Sonu: 94a

... دوکب کوزه قیالر اول کوز کم قزل اولا قانن کسر کوزلري آچلور نافع اولا تم بعون الله و حسن التوفيق..

FT: Türkçe, Nesih, 89b-94a yk.. Diğer fiziki özellikler için bk. 1780/1.

Kayıtlar:

1780/4

58

Kitâbu't-Tıbbi'n-Nebî aleyhi's-selâm / کتاب الطب النبوي عليه السلام

Eserde Eski Anadolu Türkçesi ile Hz. Peygamber'in insan sağlığına dair hadisleri açıklanmaktadır.

Baş: 94a

کتاب الطب النبوي عليه السلام

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على سيدنا محمد وآله اجمعين بيغامبردن صلى الله عليه وسلم حديثلري چوقدر کم انده علاج احوالي وار اول سوزلري هپ ديرمشلر اكا طب النبي آد ويرمشلر فصل عاقللر متفقدر کم کويندرمه چقا...

Sonu: 106a

... همان بر قشق دخي الجاق صو اجه وبرزجك دره صكره بر قشق دخي اچا اندن الجاق صو اچا .

FT: Türkçe, Nesih, 94a-106a yk.; Diğer fiziksel özellikler için bk. 1780/1.

1780/5

59

Kitâbu'l-Menâfi' fit-Tıbb / كتاب المنافع في الطب

ö. , عبدالوهاب بن شيخ جمال الدين يوسف بن احمد المارداني/ Abdülvehhâb b. Şeyh Cemâlüddîn Yûsuf b. Ahmed el-Mârdânî/ 823/1420'den sonra.

Tıp mecmuasındaki beşinci eser olan bu yazma OTıpLT'de Çelebi Sultan (I. Mehmed) devri (1402-1421) Osmanlı tabiplerinden Abdülvehhâb el-Mârdânî'nin eseri olarak ve *Tercüme-i Kânûnçe li'l-Çağmini* adıyla kaydedilmiştir. 10 makâleden oluşan bu eser, hıfzıssıhhaya dair olup her bir bâb da fasıllara ayrılmıştır. Yazarının verdiği bilgiye göre kadîm hukemânın kitaplarından istihrac edilip Türkçeye tercüme edilmek suretiyle oluşturulmuştur. Birinci makâle umûr-ı tabî'yye üzerinedir. İkinci makâlede teşrîh, üçüncü makalede insân bedeninin halleri, dördüncü makalede nabız ve karur, beşinci makalede hastalığı önleme tedbirleri, altıncı makale başa ait hastalıklar, yedinci makale göğüsten göbeğe kadar azaların hastalıkları, sekizinci makale diğer azaların hastalıkları, dokuzuncu makale beden dış kısmına ait hastalıklar, onuncu makale de yeme içme hakkındadır.

Eserin elimizdeki nüshası 112a'da sona ermektedir. 112b-125a arasında macun tarifleri ile birkaç hadis metni vardır. Bu macun tarifleri arasında kelliğe dair de bir macun tarifi vardır. 125b'de Yûnus isminin bulunduğu iki Türkçe gazel vardır. 126a'da divani hatla yazılmış kısacık bir mesnevi bulunmaktadır. 126b'de yine önemli birkaç tarih yer almaktadır. 127b'de önemli olayların tarihleri kaydedilmiştir. Elimizdeki nüshasının görülmediği eserin OTıpLT'de 5 nüshası tespit edilmiştir. Eser üzerinde yapılmış bir çalışma tespit edilememiştir.

Baş: 106b

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والعاقبة للمتقين ولا عدوان الا على الظالمين ... اما طب بلکل که شريف علمک بريسيدير وشرفته دليل بودر که ... پس ايله اولسه بو ضعيف نحيف عبد الوهاب قديم حکمانک کتابلرندن استخراج ايتدم مختصر ترکیه دندردم تا ميتديلره آسان اولا بو کتاب اون مقاله اوزرينه دوزدم قودم المقالة الاول اوموري طبيعي بلدر...

Sonu: 112a

... اندن صكره حمامك ادمك كودسينه سورسين غايت اق اولا تمت بعون الله و حسن توفيقه

FT: Türkçe, Nesih, 106b-112a yk.. Diğer fiziki özellikler için bk. 1780/1.

Kayıtlar: 106b'de Murâd b. Abdullâh'a ait bir mühür vardır. Eserin sonunda, müstensih olduğunu sandığımız Yûnus adlı birinin istinsah kaydı bulunmaktadır. Muharrem hamse ve hamsîn ibaresi okunmakla birlikte yüzler ve binler hanesi okunmamaktadır. 127a'da kâtib-i mîrlivâ-yı Cezayir Mustafâ'ya ait bir mülkiyet kaydı vardır.

Kaynaklar: OM. III. 248; OTıpLT. I. 34-36.

حکمت - Hikmet

HIKMET - AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ [JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]

PROF. DR. ALİ NİHAD TARLAN ÖZEL SAYISI

ISSN: 2458-8636

1781/1

60

Risâle fi'l-Futuk / رسالة في الفتق

Yazarı belirsiz olan eserde fitik konusu üzerinde durulmuştur.

Başı: 1b

ببسم الله الرحمن الرحيم

الفصل الاول في الفتق فتق امعائك ياخود امعا اوزرنده مفروش اولان ...

Sonu: 7b

... ثابت و محکم اولنجه ربطني ترك اتممک لازمدر ربطك طريقتي جوق کمسه لر تحرير اتمشدر بعض کتب جراحیته مراجعت اولنه.

FT: Türkçe, Nesih, 106b-112a yk.. Diğer fiziki özellikler için bk. 1780/1.**Kayıtlar:** 106b'de Murâd b. Abdullâh'a ait bir mühür vardır. Eserin sonunda, müstensih olduğunu sandığımız Yûnus adlı birinin istinsah kaydı bulunmaktadır. Muharrem hamse ve hamsîn ibaresi okunmakla birlikte yüzler ve binler hanesi okunmamaktadır. 127a'da kâtib-i mîrlivâ-yı Cezayir Mustafâ'ya ait bir mülkiyet kaydı vardır.

ASKERLİK

1513

61

طوپچی رسالسی / Topçu Risalesi

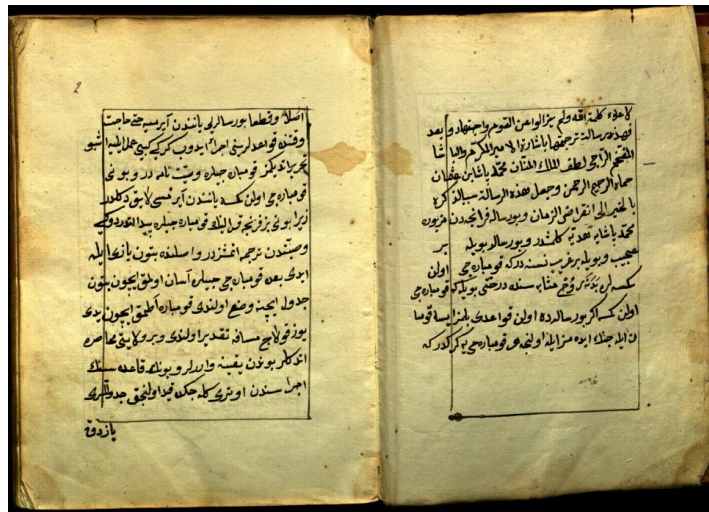
Topçuluk hakkında bilgi veren risale adını vermeyen müellifin verdiği bilgiye göre Muhammed Paşa b. Osman'ın isteğiyle Fransızcadan tercüme edilmiştir. Yazar bu konuda şunları söylüyor: “Ve bu risale Franççeden mezbûr Mehmed Paşaya hediye gelmiştir ve bu risâle böyle bir acîb ve böyle bir garîb nesnedir ki kumbaracı olan kimselere bedene rûh mesabesindedir. Hatta böyle ki kumbaracı olan kimse eger bu risâlede olan kavâidi bilmez ise kumbara ile ceng idemez. Öyle olunca kumbaracıya gerekdir ki (2a) aslâ ve kat'â bu risâleleri yanından ayırmaya.” Yazar daha sonra eserini Fransız kralının kumbaracılarına vasiyeti olan bir metinden tercüme ettiğini belirtiyor ve top kullanımı hakkında bazı teknik bilgiler veriyor. Top atmayla ilgili bazı tarif ve tavsiyeler veren yazar bunları cetveller halinde vereceğini belirtiyor. Cetvellerden önce 6a'da “Ve bu vasiyette toğru atmanın tarîki, barut komanın tarîkini yazmadık. Zîrâ ol âher ilmdir” diyen yazar birkaç sayfalık boşluktan sonra 9b'den itibaren sona kadar devam eden cetveller koymuştur. Bu cetvellerde hangi açıyla topun hangi mesafeye kadar gideceği rakamlarla belirtilmiştir.

Baş: 1a-b

الحمد لله معز الاسلام بنصره ومذل الشرك بقهره القاهر فوق عبادته... والصلوة والسلام على من نصر بالرب عب... وبعد فهذه رسالة ترجمتها
بإشارة الامير المكرم والباشا المفخم الراجي لطف الملك المنان محمد باشا بن عثمان... وبقو رساله فرانجه دن مزبور محمد باشايه هديه كلمشدر.....

Sonu: 163a

٧٠٠ ٤٥

FT: Türkçe, nesih, 163 yk., 11 st., 210x150 mm.

İlmü'l-firâse, ilmü ahkâmi'n-nücûm, ilmü'l-ihdiyârât ve ilmü's-sihr (gizli ilimler)

866

62

Sâat-nâme / ساعت نامه

Mustafâ Hibetullâh b. İbrâhîm b. İsmâ'îl / مصطفى هبة الله بن ابراهيم بن اسماعيل / ö. 1057/1647'den önce.

Elimizdeki Türkçe eser, adından da anlaşılacağı gibi bir saat-nâme olup hangi yüzyılda yaşadığı tam olarak tespit edilemeyen Mustafâ Hibetullâh b. İbrâhîm tarafından yazılmıştır. Eser üzerinde en yetkin çalışmayı yapan Buran, yazarın XV. veya XVI. yüzyılda yaşamış olabileceğini ileri sürerken eserin eldeki nüshalarından en eski tarihsinin 1057/1647 tarihini taşıdığını belirtmektedir. İlgili araştırmalarda ve kütüphane kayıtlarında yazarının genellikle Hibetullâh b. İbrahim Gözcü olarak kaydedildiği bu eserde; cennet, cehennem, melek, huri, şeytan, gece ve gündüzün, mevsimlerin, yağmur ve karın oluşumu gibi konular, Kur'an ayetleri, hadisler ve efsaneler kaynak alınarak anlatılmıştır. Ahmet Buran oldukça yaygın olan eserin yazma eser kütüphanelerinde 233 nüshasını tespit etmiştir. Eserin elimizdeki nüshası baştan ve sonan eksik bir nüshadır.

Başı: a

... عمل اتدك سني مغفور ايلدم ديو بيورر جناب باري شك و شپه سز و بو ساعت كيردوكي دم تكرى تعالى نظري ...

Sonu: 28b

... امدي بر جننده نه دكلو ير بوش قالدی جنتي نجر دیرسك بر كشي كيجه ايله كوندوزده اولان يكرمي دورت...

FT: Türkçe, harekeli nesih (reddâdeli), 28 yk., 11 st./ 1 stn., 205 x 144 mm. İktibaslar ve başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Cildi kopmuştur. Nispeten az tahrip görmüştür.

Kaynaklar: Hibetullah İbni İbrahim, *Sâ'atnâme*, (hzl. Ahmet Buran), Akçağ Yay., Ankara 2011.

867

62

Bk. 866. Sâat-nâme / ساعت نامه

Başı: 1b-3b

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله الذي جعل الإسلام نوراً وا شهد ان لا اله الا الله... بو كتاب تصنيف قلندي ايلرواخباردن وعجايب احوالدين وكجمش قصه لردن ويرده
كوكده يرادولمش دن ونكيم حق تعالى يرتدي ايشدنلره عبرتدر و بو هر بر كتابلردن النمشر نوان لوامع كبي وتفسير نتايچ كبي وتفسير فتاوي
كبي ...

Sonu: 160a-161a

...بر كشي كيجه ايله كوندوزي بو ساعت نامه حكمنجه عبادت وطاعت ايلسه و هر ساعته بويله رعايت ايلسه الله عظيم الشان حضرتلري انك
مقابله سنده هر بر ساعتندن اوتوري يدي بو دنيا قدر بير وريله... آمين بحق سيد المرسلين وبحرمة آب روي زمين ودخي الله تعالى امانتي
اولسون كي بو كتابي اوقدجه وقف ايدين كمسنك روحنه واجدادي روحنه دعا ايلك... الله اعلم بالصواب واليه المرجع والمآب

FT: Türkçe, nesih (reddâdeli), 161 yk., 11 st./ 1 stn., 168 x 117 mm. Sayfa cetvelleri ve başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Mukavva üzeri, kahverengi, şemseli ve miklepli cilt.

868¹⁶

63

Bk. 867. Sâat-nâme / ساعت نامه

FT: Türkçe, nesih (reddâdeli), 123 yk., 11 st./ 1 stn., 209 x 146 mm.

Kayıtlar: Eserin elimizdeki nüshası 1208/1793-94 yılında istinsah edilmiştir.

904/1

64

Ta'bîrnâme / تعبير نامه

Ne bizzat kendisini, ne de görüntülerini göremediğimiz bu eserin tavsifini yapamadık. Fagnan başından kısacık bir cümleye yer verdiği bu eserin bir tabirname olduğu bilgisini vermektedir.

Başı: 1

پيغمبرلغه سردی دخي دنيا دن نقل ایلدی

FT: Türkçe, harekeli nesih; 1-35 yk.; 11 st./ 2 stn.; 204 x 131 mm.

¹⁶ Eserin görüntülerine ulaşamadığından başı ve sonu kaydedilememiştir.

1547

65

Tuhfetü'l-Mülûk / تحفة الملوك

Kimi nüshalarında *Tercüme-i Tuhfetü'l-Mülûk* olarak da kayıtlı bulunan bu Türkçe eser, bir tabirname'dir. Elimizde yeterince görüntüsü bulunmadığından Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi'nde 19 Hk 3099 numarasıyla kayıtlı bulunan nüshasından yaptığımız incelemeye göre, adını vermeyen müellif/mütercim, "emîr-i kebîr merhûm u mağfûrın leh sa'îd-i şehîd... Şîrâz padişâhı.." ifadeleriyle nitelediği bir haminin kendisi için bir tabirname yazmasını istemesi üzerine, İbrâhîm b. Kermânî ve Muhammed b. Sîrîn'in kitaplarını kaynak olarak eserini yazdığını ifade etmektedir.

Türkiye kütüphanelerinde başka nüshası da bulunan eser üzerinde yapılmış bir çalışma tespit edilememiştir.

Başı: 1b

بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله رب العالمين والعاقبة للمتقين ولا عدوان الا على الظالمين... اما بعد امير كبير سعيد شهيد الى رحمة الله

FT: Türkçe, Nesih, 39 yk.; 19 st.,

Kayıtlar: Nüsha 1149/1736-37 yılında istinsah edilmiştir.

İlmü'l-ahlâk ve'l-âdâb ve's-siyâse (ahlak, âdâb ve siyaset ilmi)

539/3

66

Vasiyyet-i Resûl / وصية رسول الله صلى الله عليه وسلم

Yazarı veya mütercimi belirsiz olan bu Türkçe eser, Hz. Peygamber'in kızı Hz. Fâtıma özelinde mümin kadınlara tavsiyelerini bir araya getirmektedir. Eser Eski Anadolu Türkçesi dönemi eseridir. 133b'de sona eren eserden sonra, 133b-134b arasında macun tarifleri ve birkaç dua metni vardır.

Başı: 127a

هذا وصية رسول الله صلى الله عليه وسلم فاطمة الزهري رضي الله عنهن روايتدر بو بر كون علي ابن ابي طالب ... بدر رسول صلى الله عليه وسلم كوردم يا فاطمه بنومله يدي يا رسول الله آمم سكا فدا اولسون نجون اغلرسن ددم ...

Sonu: 133b

... يا فاطمه فقي عورت وقت نمازين قلسه بر أي اوروجن طوتسه فرجن زندان صقلسه و ارينه مطيع اولسه جنتك قيوسي اكه آجيله ارندن اون بيك يل اول جنته كي ره صدق رسول الله عليه و سلم واليه اجمعين تمت ١١٤٢.

FT: Türkçe, Harekeli Nesih, (Reddâdeli), 99b-127a yk.; 13 st./1 stn.; 225 x 160 mm. Başlıklar kırmızı mürekkeple imla edilmiştir. Yazma oldukça kötü durumda olup bir an evvel restorasyona girmesi gerekmektedir. Eserin tamamında yaprakların her tarafına sirayet eden kurt yenikleri mevcuttur. Bu kurt yenikleri baş taraflarda eserin okunmasını güçleştirecek şekildedir.

Kayıtlar: Eser 16 Cemâziyelevvel 1142 / 7 Aralık 1729 tarihinde istinsah edilmiştir.

1905/2

67

Tuhfetü'l-Vüzerâ / تحفة الوزراء

1905/1 numarada yer alan mektup örnekleri 76b'de bittikten sonra kırmızı bir yazıyla; "Risâle-i Tuhfetü'l-Vüzerâ" başlığı altında aynı kalemle yeni bir metin yer almaktadır. 84. yapağa kadar devam eden bu kısımda vezirlere idare konusunda yapılmış 40 nasihat mevcuttur. Fagnan'ın kataloğunda verilen bilgiye göre Kâtip Çelebi bu eserin Farsçadan tercüme olduğunu kaydetmektedir; ancak metin içinde bu bilgi yer almamaktadır.

Başı: 76a

الحمد لله نور قلوب العارفين و شرح صدور الصادقين..... بل كل كيم بورسالة تحفة الوزراء ديوا و ويردم و قرق..

FT: Türkçe, Dîvânî, 76a-84b, 11 st., 248x186 mm. Bazı başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Yapraklarda yer yer kurt yenikleri bulunmaktadır.

EDEBİYAT

Türk Edebiyatı

68

Şükürnâme/شكرنامه

563/7

Şairi belirsiz olan bu manzum eser, aruzun mefâ'ilün mefâ'ilün vezni ile ve -ân sesinin tekrarlandığı mürdef kafiye kullanılarak yazılmış bir murabbadır. Elimizdeki görüntülerden kaç bendden oluştuğunu anlayamadığımız bu şiir Allah'ın şükürünü konu eder. Yazmada mısraların noktalarla birbirinden tefrik edildiği görülmektedir. Elimizdeki nüshada yazara dair bir işaret bulunmamaktadır. Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları arasında 862/6 numarada, 56b-63b yaprakları arasında yer alan bir diğer nüshası Mahzûnî mahlaslı birine ait kılınmıştır. Biz bahsi geçen nüshayı incelediğimizde bu ismin kâtib/müstensih ismi de olabileceğini düşündüğümüzden yazar konusunda ihtiyatlı davranmayı tercih ettik.

Eser 99a'da sona ermektedir. 99b-100a arasında bir dua tarifi yapılmakta ardından gelen yapraklarda (100b-113a) müstakil bir eserden ziyade başka bir eserden koparıp mecmuaya yapıştırılmış görüntüsü veren fikhî konulara dair bilgi veren metinler ile bazı ilaç tarifleri yer almaktadır.

Yazma Bağışlar 2425 numaradaki nüshası Sultân Süleymân adına kayıtlıdır. Bu ise eserin sonunda yer alan şu bilgiye dayandırılmıştır:

Bu zikir olunan Şükürnâme'yi kim telif itdi diyü su'âl olunursa merhûm u mağfûr Sultân Süleymân rahmetullâhi aleyh hazretlerinin telif itdüğü şükürnâme budur. (10a)

Nuruosmaniye 4956 numarada, 75b-83b arasından da bir nüshası bulunmaktadır.

Başı: 88b

حقا شكر ايده لم هر بار
يرتدي صورتي انسان
كم اولدر فاعلي مختار
انك امرنده در الكوان

Sonu: 99a

...بنم فعلم بوكا لايق
دكلدر بيلورم فايق
ولي اولدر سكا لايق
ايده سز عفو له غفران
تمت الكتاب

FT: Türkçe, harekeli nesih (reddadeli), 88b-99a yk., 9/ 1 stn., Mısraları gösteren noktalar ve sayfa cetvelleri kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Yazı ve sayfa ölçülerinin farklılığı dikkate alındığında bu şiirin sonradan mecmuaya yapıştırıldığı anlaşılmaktadır.

563/13

69

Dâstân-ı (Vefât-ı) Hazret-i Fâtıma / داستان (وفات) حضرت فاطمة

Şairi belirsiz olan bu manzum eser, aruzun fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün vezni ile yazılmış olup Hz. Peygamber'in kızı Hz. Fatıma'nın vefatını anlatan bir eserdir. Eski Anadolu Türkçesi devrinde yazıldığı düşünülen bu eser, birçok mecmuada Süleyman Çelebi'nin *Vesiletü'n-Necât* adlı mevlidiyle birlikte yer almaktadır. Bu itibarla Mevlid hikâyeler/destanları olarak bilinen Geyik, Deve ve Vefât-ı İbrâhîm gibi birkaç destan içerisinde yer alan bu eserin konusu Perihan Ölker'in ifadesiyle şöyledir:

حکمت - Hikmet - حکمت

HİKMET - AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ [JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]

PROF. DR. ALİ NİHAD TARLAN ÖZEL SAYISI

ISSN: 2458 - 8636

Hz. Fatıma'nın babasının ölümüyle çektiği acı, öleceğini öğrenmesi üzerine arkada bırakacağı öksüzler (Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin) için üzülüğü, çocuklarının Hz. Fatıma'nın ölümüne üzülüğü, Hz. Ali'nin eşi Hz. Fatıma için yaktığı ağıt bütün derinliğiyle ve son derece sade bir dille yansıtılmaktadır.

Eserin “Vefât-ı Fâtıma, Manzûme-i Vefât-ı Fâtıma, Nazm-ı Vefât-ı Fâtıma” gibi isimlerle kaydedilmiş başka nüshaları da bulunmaktadır. Eser üzerinde birkaç araştırma yapılmıştır. Eserin elimizdeki nüshası baş taraftan birkaç yaprak kopuktur.

Başı: 159a

اغليوبين ويره بيدك جانموز
اتك اله كرسايدي اول سلطانموز

Sonu: 163a

ياننه الذي قيزن خوش ايلدي
مرحبا قزم صفا كلذك ديدي
طورمك امدي سزده وار ايكن حيات
...مطهر روحربنه الصلوة والسلام

FT: Türkçe, harekeli nesih (reddadeli), 159a-163a yk., 11/ 2 stn., Mısraları gösteren noktalar ve sayfa cetvelleri kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

Kaynaklar: Şaban Doğan, “Bir Eski Oğuz Türkçesi Metni Hikâye-i Fâtıma ve Dil Özellikleri”, *Akademik Bakış Dergisi*, sy. 32, 2012, ss. 1-20; Muhammet Kuzubaş, “Manzum Bir Destan Kitabı (Destân-ı Veysel Karânî, Vefât-ı Hz. Fâtıma, Vefât-ı Hz. İbrâhîm, Hikâyet-i Gügercin, Hikâyet-i Geyik)”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 1, sy. 2, 2008, ss. 304-340; Mehmet Mahfuz Söylemez, *Dâstân-ı İbrâhîm Edhem, Dâstân-ı Fâtıma, Dâstân-ı Hâtun*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2011; Perihan Ölker, “Hz. Fatıma Destanı”, *SEFAD*, sy. 36, 2016, ss. 351-366.

904/3

70

Bk. 563/13. Dâstân-ı (Vefât-ı) Hazret-i Fâtıma / حضرت فاطمة (وفات) داستان

Başı: 15

اشت امدي فاطمه احوالن

FT: Türkçe, harekeli nesih; 35-44 yk.; 11 st./ 2 stn.; 204 x 131 mm.

563/14

71

Dâstân-ı (Vefât-ı) İbrâhîm/ ابراهيم (وفات) داستان

قير شهرلي عيسى [?] İsâ / Kırşehirli İsa

Eski Anadolu Türkçesi devri ürünleri arasında gösterilen bu eser, Kazım Köktekin'in “Kırşehirli İsa'nın Dastan-ı İbrahim'i ve Dili” başlıklı makale ile neşrettiği metnin önemli oranda farklılaştırılmış halidir. Aruzun *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* vezni ile yazılmış olup Hz. Peygamber'in oğlu İbrahim'in vefatını anlatan bir eserdir.

Başı: 163¹⁷

Sonu: 168b

اي كريم بز قوللره لطف اشكل
يارين انده صوجومز باغشله غل
فاعلات فاعلات فاعلات
آخرت اله كرر سه دنيايي صات

FT: Türkçe, harekeli nesih (reddadeli), 159a-163a yk., 11/ 2 stn., Mısraları gösteren noktalar ve sayfa cetvelleri kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

Kaynaklar: Kazım Köktekin, “Kırşehirli İsa’nın Dâstân-ı İbrahim’i ve Dili”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, sy. 16, 2001, s. 13-26; Hanife Koncu, “Edebiyat-Tarih Bağlamında Bir Mesnevi: Dâstân-ı Vefât-ı İbrâhîm”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, sy. 4, 2000, s. 107-140.

731/10

72

Haber-i Hasan ve Hüseyin / خبر حسن و حسين

Yazarına dair bilgi bulunmayan bu manzumede Hz. Peygamber’in Hasan ve Hüseyin ile ilgili bir hikâyesine yer verildiği anlaşılmaktadır.

Başı: 82b

خبر حسن و حسين
ديلرسك ايدين بر خوش خبر
اول حبيبي مستعان اول معتبر

Sonu: 83a

عشق حق بيرنه دنيا سوکسن
طولدروبين سن حقي اونودسن

FT: Türkçe, harekeli nesih; 82b-83a yk.; 17 st./ 2 stn.; bk. 731/1.

870/3

73

Hikâyet-i Temîm-i Dârî / حکایت تمیمدار

Bu manzum ve Türkçe eser, erken Türk edebiyatında Hz. Alî cenkleri gibi bazı destanî hikâyelerin kısa mesnevîlerle kaleme alınıp muhtelif mahfillerde bir topluluk karşısında okunan eserlerin bir örneğidir. Eserin konusu, Muhammed Weyso’nun ifadesiyle şöyledir:

“Eser Peygamber efendimizin zamanında Filistin’den Medîne’ye gelerek İslâm dînini kabul eden Temîm-i Dârî adlı bir sahâbenin, Hz. Ömer’in halife olduğu dönemde, bir gece evinin avlusundan bir cin tarafından kaçırılarak yedi yıl boyunca yaşadığı olağanüstü ve garip olayları anlatan dînî konulu bir eserdir.”

Aynı hikâye üzerinde Mustafa Uğurlu Arslan da bir çalışma yapmıştır. Bu iki çalışmada ortaya çıkan bigilere göre, Eski Anadolu Türkçesi devrinde kaleme alınan bu hikâyenin elimizdeki nüshada olduğu gibi manzum versiyonu yanında mensur versiyonları da bulunmaktadır. Öte taraftan muhtelif halk meclislerinde okunmak üzere kaleme alındığı ve bu amacına uygun olarak da farklı kültür çevrelerinde okunageldiğinden manzum nüshaları arasında ciddi farklar bulunmaktadır. Bundan dolayıdır ki Mustafa Uğurlu Arslan eserin belirlediği 4 nüshasını 4 ayrı versiyon olarak hazırlamıştır.

Weyso’ya göre bu manzum Temîm-i Dârî hikâyesinin yazarı, eserin 10’u aşkın nüshasından sadece iki tanesinde Dâvûd ve Dâvûd Ümmî olarak geçmektedir. Mustafa Uğurlu Arslan ise bu ismi müstensih olarak değerlendirmiştir.

Eserin elimizdeki nüshasının yeterli görüntüleri alınmadığından tespit edilen nüshalardan hangisiyle benzerlik gösterdiği, bu nüshada da Dâvûd isminin geçip geçmediği müstakil bir araştırmaya ihtiyaç duymaktadır. Eserin sadece birinci mısraı edinilebildiğinden başı ve sonu için Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud 1693 numarada bulunan nüshası dikkate alınarak yazılmıştır.

Başı: 17

اول آني ايدلوم كم اول بزه
[رزق مقسوم ايلدي قاموموزه]

¹⁷ Tarafımıza ulaştırılan görüntülerinde baş tarafına örnek vereceğimiz yapraklar yer almamaktadır.

Sonu: 65

[بو اراده ختم اولدي اشده كلام
مصطفى يه صد هزاران بك سلام...
حق تعالى اول قوله رحمت قله
كم اوقيه فاتحة صدقله]**FT:** Türkçe, harekeli nesih; 17-65 yk.; 17 st./ 2 stn.; bk. 870/1.**Kaynaklar:** Mustafa Uğurlu Arslan, “Türk Edebiyatında Temîmü'd-Dârî hikâyeleri (İnceleme-metin)”, Dicle Üniversitesi, SBE, Diyarbakır 2015; Muhammed Weyso, “Dâvûd'un "Kıssa-i Temim-i Dârî" adlı mesnevisi (Giriş-inceleme-tenkitli metin-açıklamalı dizin)”, Marmara Üniversitesi, TAE, İstanbul 2015.

904/4

74

ذم الفناء / Zemmü'l-Fenâ

علی ابن مصلح الدین، بوزقیرلی/ (?)/ Alî b. Muslihuddîn, Bozkırlı (?)

Hayatı hakkında çok fazla bilgi edinilemeyen Alî b. Muslihuddîn eserine bir tevhîd ile başladıktan sonra, ismini ve eserinin ismini açıkladığı bir bölümle devam eder. Yazar eserinde fâni olan şeyleri yediği için eserine “Zemmü'l-fenâ” ismini verdiğini söyler. Eserinin her kesime hitap ettiğini söyleyen şair, muhtelif konulardan (dünya hayatının geçiciliği, zekât, oruç, namaz, güzel ahlak, ilmin fazileti) bahsetmektedir. Şair her konuyla ilgili ayet ve hadisleri alıntılıyıp onları yorumlamaktadır. Eser, ilmihal veya nasihatnâme türü eserler içinde değerlendirilebilir.

Eserin her bölümü kendi içinde ayrı ayrı kafiyelidir. Eserin tümünde kullanılan vezin ise “mefâ’îlün mefâ’îlün mefâ’îlün mefâ’îlün”dür.

Başı¹⁸: 44ثنا و حمد لا يحصى سكا ای خالق فياض
كه يوقدر هيج سكا امثال كه سن سن قاهر و فياض**FT:** Türkçe, harekeli nesih; 44-177 yk.; 11 st./ 2 stn.; 204 x 131 mm.

1700

75

محمدیه / Muhammediyye

Gelibolulu Yazıcıoğlu Mehmed b. Sâlih / اوغلی محمد بن صالح / ö. 855/1451

Manzum olarak kaleme alınan bu Türkçe eser, Yazıcıoğlu Mehmed'in yine kendisinin yazdığı Arapça *Megâribü'z-zamân*'ın manzum tercümesi olan Muhammediyye'sidir. İnzivaya çekilmişken bazı dostlarının kendisinden Hz. Peygamber hakkında bir eser yazmalarını istemeleri ve bunun üzerine Hz. Peygamber'i rüyasında görmesi, Yazıcıoğlu'nun eserini yazma sebeplerindendir. Mevlid türü veya dinî-destanî eserler arasında değerlendirilebilecek eser, üç temel bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yaratılış, ikinci bölümde Hz. Peygamber'in doğumu, hayatı, savaşları, mucizeleri ve yakınları; üçüncü bölümde ise kıyâmet alâmetleri, âhret hayatı ve hususiyetleri anlatılmaktadır.

Müellifinin ifadesine göre 9028 beyitten oluşan eserde, farklı nazım biçimleri ve aruz kalıplarının kullanıldığı görülmektedir. Eserin elimizdeki nüshası tam olup eserin sonunda muhtemelen eserin istinsahını yapan kâtip tarafından yazılan münâcât türünde bir manzume vardır. Elimizdeki nüshanın bazı sayfalarında kimi kelimelerin karşılıkları verilmiştir.

Başı: 1b

اله واحد رب تعالى
هو الله البديع الحق الاعلى

Sonu: 280b

حبيبينه صلوة بيله تحيات
داخى أنه كم خير البريات**FT:** Türkçe, nesih; 280 yk.; 17 st./ 2 stn.; 287 x191 mm. Kestane renginde şemseli, köşebentli, su yollu ve miklepli deri cilt. Sayfa ve sütun cetvelleri ile başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Yazı alanının kenarında yoğun kurt yenikleri bulunmaktadır.¹⁸ Eserin görüntüleri elimize ulaşmadığından sonu kaydedilememiştir

Kaynaklar: Keşf. II. 1618; OM. I. 194-96; Karabulut. IV. 2772 (7440); Yazıcıoğlu Mehmed, *Muhammediye*, (hzl. Amil Çelebioğlu), İstanbul, 1996, MEB Yay.

1701

76

Bk. 1700. Muhammediye / محمدیه

Başı: 1b

هذا كتاب محمدیه
اله واحد رب تعالی
هو الله البديع الحق الاعلی

Sonu: 251b

حبيبینه صلوة بيله تحيات
داخی آله کم خير البريات
بني هر که دعايله اكا اول
الهي لطف رحمت قل اكا يول
بو دعاده بولنه حق ندا
فاتحه اوقيانه رحمت ايده
بوني يزدم يادكار اولمغجون
اوقيلر بزه دعا قلماغجون
تكري رحمت ايلسون اول جان ايجون
فاتحه اوقيالر يزان ايجون
تمت بعون الله ... كتب هذا الكتاب في بلد ردوس همت ابن يوسف ... في شهر ربيع الاخر المعظم تاريخ سنة ١١٠١ .

FT: Türkçe, nesih; 251 yk.; 18 st./ 2 stn.; 269 x 191 mm. Açık kahverengi şemseli deri cilt. Sayfa ve sütun cetvelleri ile başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Yoğun kurt yenikleri ve sayfaların üst kısımlarında nemlenme bulunmaktadır.

Kayıtlar: Eserin elimizdeki nüshası, Rebülâhîr 1101 / Ocak-Şubat 1690 tarihinde İbn Yûsuf tarafından Rodos'ta istinsah edilmiştir.

1702

77

Bk. 1700. Muhammediye / محمدیه

Eserin elimizdeki nüshası oldukça eksik bir nüshadır.

Başı: 1b

اله واحد رب تعالی
هو الله البديع الحق الاعلی

Sonu: 30b

ددي اغلامامي الورسز جان كيدر سز دن
نه قلور حسنله صورت نه قلور جورله اخلاص

FT: Türkçe, nesih; 30 yk.; 17 st./ 2 stn.; 314 x 215 mm. Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Sayfaların alt kısımlarında nemlenme bulunmaktadır.

1703/1

78

Bk. 1700. Muhammediye / محمدیه

Başı: 1b

اله واحد رب تعالی
هو الله البديع الحق الاعلی

Sonu: 448a

حبيبینه صلوة بيله تحيات
داخی آله کم خير البريات
تمت بعون الله لكاتبه الفقير هبة الله حسن بن حمزه غفر الله ذنوبه .. تاريخ الكتابة بك يوز التمش ايكي سنه سنده في شهر محرم دورت ونجي
كوني اليوم اثنين ١١٤٢ وقت الضحى.

FT: Türkçe, nesih; 1b-448a yk.; 21 st./ 2 stn.; 335 x 240 mm. Sayfa ve sütun cetvelleri ile başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

Kayıtlar: Eserin elimizdeki nüshası, 4 Muharrem 1162 /25 Aralık 1748 tarihinde Hibetullâh Hasan b. Hamza tarafından istinsah edilmiştir.

1704

79

Hadîkatü's-Sü'edâ / حديقة السعداء

Fuzûlî, Mehmed b. Süleymân / محمد بن سليمان، فضولي، ö. 963/1556.

Türkçe olarak kaleme alınan bu eser, XVI. yüzyıl meşhur Türk şairi Fuzûlî'nin yazdığı *Hadîkatü's-sü'edâ* adlı eseri olup 1b'den itibaren başlamaktadır. Türk edebiyatındaki en önemli maktellerden biri olan Fuzûlî'nin bu eseri, eserin konusuyla ilgili birkaç ayet ve hadisin açıklandığı bir mukaddime ile başlamaktadır. Bu bölümden sonra ise sebep-i te'lîf gelmektedir. Fuzûlî Hz. Hüseyin'in şehâdet olayını hikâye ederken; kendisinden önce bu olay etrafında Arapça ve Farsça birçok eserin yazıldığını söyledikten sonra, Kâşifi'nin *Ravzatü's-ş-şühedâ*'sını kaynak aldığını bildirmektedir. Kânûnî'nin pašalarından Mehmed Paşa'ya sunulan eser, 10 bölüm ve bir hâtimeden oluşturulmuştur. Bu bağlamda yazar ilk bölümde peygamberlerin başına gelen belalardan, ikinci bölümde Hz. Peygamber'in Kureyş kâfirlerinden çektiği sıkıntılardan, üçüncü, dördüncü ve beşinci bölümlerde sırasıyla Hz. Peygamber, kızı Hz. Fâtıma ve Hz. Ali'nin vefatlarından bahsettikten sonra altıncı bölümle birlikte asıl konuya yani Hz. Hüseyin'in Kerbela'da şehit edilmesiyle neticelenecek olaylar dizisini anlatmaya başlar. Klâsik inşâ sanatına uygun olarak kaleme alınan eserde 16'sı Arapça, 523'ü de Türkçe olmak üzere 541 parça manzume vardır. Cumhuriyet'ten önce eserin birkaç Arap harfli baskısı yapıldığı gibi Cumhuriyet devrinde de birkaç ayrı baskısı Servet Bayoğlu ve Mehmet Faruk Gürtunca tarafından sadeleştirilerek neşredilen eserin ilmi neşri ise Şeyma Güngör tarafından yapılmıştır. Abid Nazar Mahdum ise eser üzerinde, Kâşifi'nin *Ravzatü's-ş-şühedâ*'sı ile karşılaştırmayı konu alan bir doktora çalışması yapmıştır.

Elimizdeki nüshası yedinci bölümün başlarında sonu eksik olarak bitmektedir. Eserin başladığı ilk yapraktan önce üç yaprak bulunmaktadır. Ia içiçe geçmiş notlarla doludur. Bu sayfada eserin adı, yazarı ve hamisi hakkında bilgi, birkaç ayet ve hadis metni, birkaç özlü sözün dışında yarım sayfalık önemli bir biyografik bilgi bulunmaktadır. Bu bilgiye göre İçili Şuhlu (?) kasabası sakinlerinden Şeyh Şemseddin (?) el-Hâc Mehmed Hz. Peygamber'in soyundan gelmekte olup "hâliyen" hacc-ı şerîfden dönmüştür. Notun yazarı bu şahıstan eğitim aldığı bilgisini vermektedir. Ib'de birbirine nazire olduğu anlaşılan "-âb" redifli iki gazel vardır. IIa'da iman ve İslam'ın şartlarına dair uzunca bir Türkçe metin ve IIb'de sayfanın üst kısmında iki satırlık bir dua metni bulunmaktadır. IIIa'da üç beyit olan eserde IIIb-1a boştur. Eserin sona erdiği 230a'dan sonra da yazmadaki yoğun notlar devam etmektedir. 230b'de iki kıta, bir mülkiyet kaydı, eserin satın alınmasına dair kısa bilgi bulunmaktadır. 231a'da bir dua metninden sonra bir kısmı kopuk olan bir mektup metni ile 231b'de dört beyit vardır.

Başı: 1b

يا رب ره عشقكده بنی شیدا قل
احكام عبادتك بكا اجرا قل
نظاره صنعكده كوزم ببنا قل
اوصاف حبيبهكده دلم كويا قل

Sonu: 230a

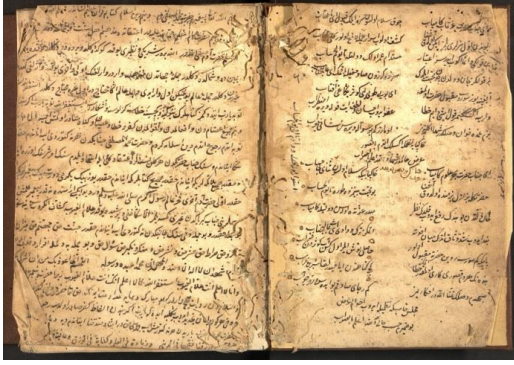
روزكارك صورت حالن كه بلسونلر دنياي دون پرور سرنجامي شواهد النبوه ده مسطوردر كه...

FT: Türkçe, harekeli Nesih (reddâdeli), 231 yk.; 13 st./ 1 stn.; 201 x 144 mm. Başlıklar ve vurgulanan kimi ifadeler kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Yer yer metne de sirayet eden yoğun kurt yenikleri bulunmaktadır.

Kayıtlar: 230b'de 1253/1837-38 tarihli Mahrûse-i Cezâir'den Hüseyin Hocası'na ait bir mülkiyet kaydı vardır.

Kaynaklar: OM. II. 360; IA. IV. 686-99; DİA. 13. 240-46; EI². II. 937-39; TDEA. III. 249-58; Safâ. Edebiyyât. V/2. 674-79; Abdülkadir Karahan, Fuzûlî, Muhiti, Hayatı ve Şahsiyeti, İstanbul 1949; Fuzûlî, *Hadîkatü's-sü'edâ*, (hızl. Şeyma Güngör), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987; Müjgan Cunbur, *Fuzûlî Hakkında Bir Bibliyografya Denemesi*, İstanbul 1956; *Fuzûlî Kitabı: 500. Yılında Fuzûlî Sempozyumu Bildirileri*, (ed. Beşir Ayvazoğlu), İstanbul 1996; Ahmet Tanyıldız, "Fuzûlî'nin Hadîkatü's-Su'adâ'sı Üzerine Notlar", *Hikmet: Akademik Edebiyat Dergisi* (Prof. Dr. Abdülkerim Abdülkadiroğlu Özey Sayısı), yıl: 2, sy. 3, 2016, ss. 139-155.

<http://www.iranicaonline.org/articles/fozuli>

1781/3

80

وسيلة النجات (مولد نبی) // Vesiletü'n-necât (Mevlid-i nebî)
Süleymân Çelebi / سليمان چلبی, ö. 824/1422-23.

Türkçe mevlid metinleri arasında en meşhuru olan Süleyman Çelebi'nin mevlidinin bu nüshasında, tevhid, iltimâs-ı du'â, Hz. Âdem'in yaratılması, Hz. Peygamber'in dünyaya gelmesi, mucizeleri ve mi'râcî bölümleri bulunmaktadır. Elimizdeki nüsha mi'râc bahsinin ortasında yarım kalmıştır.

Başı: 28b

كتاب وسيلة النجات في مولد النبي عليه الصلوة
بسم الله الرحمن الرحيم
الله آدين ذكر ايده لم اولاً
واجب اولدر جمله اشده هر قولاً

Sonu: 36b

سن بنومسن بن سنك ابي بختيار
جمله وارم بخشيش ايديوب سكا وار

FT: Türkçe, harekeli nesih (reddâdeli), 28b-36b yk; 15 st./ 2 stn.; 249 x 153 mm. Başlıklar kırmızı mürekkeple imla edilmiştir.

Kaynaklar: Keşf. II. 1910; OM. II. 221; Karabulut. II. 1236 (3338); DİA. XXIX. 485-86; Ahmet Ateş, *Vesiletü'n-necat: mevlid, Dede Süleyman Çelebi*, Türk Dil Kurumu, Ankara 1954; Dede Süleyman Çelebi, *Mevlid: (Vesiletü'n-Necat)*, (hızl. Faruk Kadri Timurtaş), MEB Yayınları, Ankara 1972; Ahmet Aymutlu, *Süleyman Çelebi ve Mevlid-i Şerif*, MEB Yayınları, İstanbul 1995; Süleyman Çelebi, *Mevlid*, (hızl. Necla Pekolcay), Ankara 1997, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

1866

81

وسيلة النجات (مولد نبی) // Bk. 1781/3. Vesiletü'n-necât (Mevlid-i nebî)

Elimizdeki nüshası tam olan eserden sonra 1 yaprak bulunmaktadır. 20b'de Sa'dî mahlaslı bir şaire ait bir naat ve 21a'da bir muska tarifi vardır. 21b'de de bir iki hat meşki vardır.

Başı: 1b

بسم الله الرحمن الرحيم وصلى الله على محمد
الله آدين ذكر ايده لم اولاً
واجب اولدر جمله اشده هر قولاً

Sonu: 20a

امتندن راضي اولسون اول معين
رحمت الله عليهم اجمعين

FT: Türkçe, harekeli nesih (reddâdeli), 21 yk; 15 st./ 2 stn.; 215 x 155 mm. Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

Kayıtlar: 21b'de İbrâhîm adlı birine ait bir mülkiyet kaydı bulunmaktadır.

1867

82

Bk. 1781/3. Vesîletü'n-necât (Mevlid-i nebî) / (مولد نبی)

Elimizdeki nüshası baştan bir yaprak eksiktir.

Başı: 1a

حق تعالی رحمت ایلیه اكا
كم بزي بر دعا ايله اكا

Sonu: 6b

يوغیكن بو نوعه اعطاف ایلدوك
شمديكم ايمان عرفان و يروب

FT: Türkçe, harekeli nesih (reddâdeli), 6 yk; 11 st./ 2 stn.; 232 x 160 mm. Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

1907/1

83

ابیات كانی / Ebyât-ı Kânî

Kânî, Ebûbekir / ابوبكر, d. 1124/1712 -- ö. 1206/1792

Kânî'nin münşeâtını da havi olan bu mecmuanın baş tarafından kopuk olduğu anlaşılmaktadır. Eldeki mevcut 6 yaprağında, Kânî'nin müretteb divanının sonunda yer alan "ebyât" bölümünden beyitler yer almaktadır. Bu itibarla elimizdeki mecmuanın Kânî külliyyatı olduğu, bu külliyyatın baş tarafına da divanının yerleştirildiği anlaşılmaktadır; ancak yaklaşık 100 yapraktan oluşan bu divan bölümünün sadece altı yaprağı bu mecmuada korunmuştur.

Başı: 1a

كرمايه وصلنده بايلدق او پرينك
كاني يتشور ديوشره لم طاس و طراغي

Sonu: 6a

بيهوده ايمش چون كورينن كويه قولاغوز
مشهور مثلدر كه بو يوق كوزلويه كيزلو

FT: Türkçe, harekeli nesih (reddâdeli), 1a-6a yk; b.b st./ 2 stn.; 224 x 157 mm.

Kaynaklar: OM. II. 392; DİA. 24. 306-07. İlyas Yazar, *Kani Divanı: Tenkidli metin ve tahlil*, Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, İstanbul 2010.

1942

84

قصه يوسف / Kıssa-i Yûsuf

Yûsuf Meddâh / يوسف مداح, ö. 768/1366-67.

Cezayir Milli Kütüphanesi'ndeki en önemli Türkçe yazma olan bu eser, yaptığımız araştırmalara göre Türk edebiyatı tarihi için bir keşif niteliğindedir. Eserin konusu, Türk edebiyatında çokça örneği bulunan *Yûsuf u Züleyhâ* hikâyesidir. Yapılan araştırmalar ve incelemeler neticesinde bu eserin erken dönem Türk edebiyatının velut şairlerinden olup *Varka vü Gülşâh*, *Maktel-i Hüseyin* ve birkaç kısa mesnevisi tespit edilen Yûsuf Meddâh'a ait olduğu tespit edilmiştir. Öte taraftan metnin daha evvel Erzurumlu Darîr'e atfedilerek neşredilen *Kıssa-i Yûsuf* ile aynı olduğu tespit edilmiştir. Yapılan mukayese ve değerlendirmeler neticesinde, bu eserin Darîr'e ait kılınmasının hatalı olup söz konusu eserin Darîr'e değil, onun çağdaşı olan Yûsuf-ı Meddâh'a ait olduğu sonucuna varılmıştır.

Eser, 768/1366-67 yılında Kastamonu yöresinde varlığını sürdürmüş olan Candaroğulları Beyliği'nden Kötürüm Bâyezîd lakabıyla bilinen Celâlüddîn Bâyezîd b. Âdil adına kaleme alınmıştır. Sadık Yazar bir makaleyle eseri tanıtır Türk edebiyatı tarihi araştırmalarına katkısını ele almıştır.

Başı: 1b

حكايت يوسف پیغمبر علیه السلام
بسم الله الرحمن الرحيم
اول الله أدني بشلايلوم
معرفت باغنده كل أشلايلوم

Sonu: 62b

شادي مداح بيچاره قل حقا
قول اولورسه كستر اكا لقا
...
مصطفانك حرمتيچون يا اله

عفو قل بز(م) قمو جرم و كناه
في شهر شعبان المعظم ١١٣٤.

FT: Türkçe, harekeli nesih (reddâdeli), 62 yk; 17 st./ 2 stn.; 249 x 153 mm. Başlıklar ile sayfa ve sütun cetvelleri kırmızı mürekkeple imla edilmiştir. Cildi kopmuştur. Yazma ileri derecede tahrip olmuştur. Öncelikle yazmanın başından sonuna kadar tüm sayfalarda kurt yenikleri bulunmaktadır. Yapraklar yer yer şirazededen ayrılmıştır. Yaprakların ortadan üst kısımlarında da yazı alanına çok az sirayet etmiş bir su lekesi söz konusudur.

Kayıtlar: Yazma Şa'bân 1143/ Şubat-Mart 1731 tarihinde istinsah edilmiştir.

Kaynaklar: Gülçin Kocaengin, “Zarîr ve Yusuf İle Zeliha Mesnevisi”, (bitirme tezi), İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümü, İstanbul 1954; Leyla Karahan, *Darir, Mustafa b. Yusuf b. Ömer Erzurumlu. Kısâ-i Yusuf= Yusuf u Züleyha*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1994; Kenan Özçelik, “Yûsuf-ı Meddâh ve Maktel-i Hüseyin (İnceleme- Metin-Sözlük)”, (yayımlanmamış YL tezi), Ankara Üniversitesi, SBE, Ankara 2008; Kenan Özçelik, “17. Yüzyıldan 14. Yüzyıla Armağan: Şâdî Meddâh Adına Yayımlanan Maktel-i Hüseyin”, *Mertol Tulum Kitabı*, (Ed. Ahmet Kartal- M. Mahur Tulum), İstanbul: Sivrihisar Belediyesi Kültür Yay., 2017, ss. 609-622; Sadık Yazar, “Yeni Bir Nüshayla Değişen Fotoğraf: Yûsuf-ı Meddâh’ın (ö. XIV. yy) *Kısâ-i Yûsuf*’u ya da Erzurumlu Darîr *Kısâ-i Yûsuf* Adlı Bir Mesnevi Yazmış mıdır?”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, sy. 21, 2018, s. 681-719.

1943

85

قرق وزیر حکایه سی (کتاب اربعین صبح و مسا) / (Kitâbu Erba'in Subh in Mesâ)

Ahmed Mısırî [?]/ احمد مصري (XV. yüzyıl –II. Murad devri-)

Bu eser, müşterek klasik Türk edebiyatındaki mensur hikâye geleneğinde önemli bir yeri olan kırk vezir hikâyeleridir. Bir çerçeve hikâye ile buna bağlı değişik hikâye ve masallardan oluşan kırk vezir hikâyeleri, Sindbâdnâme kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Ele geçen tüm nüshaları, küçük farklılıklar dışında aynı olmakla birlikte, bu hikâyeleri Türkçeye kimin aktardığı noktasında bahsi geçen nüshalarda iki isim bulunmaktadır. Hikâyelerin bulunduğu bazı nüshalarda bu isim Şeyhzâde olarak kaydedilmişken bazılarında ise bu isim Ahmed Mısırî şeklinde geçmektedir. Bazı araştırmacılara göre aynı kişiye ait olması gereken bu isimler, eldeki nüshaların hiçbirinde bir arada yer almamaktadır. Ahmed Mısırî'nin isminin yer aldığı nüshalar II. Murâd'a sunulmuşken, Şeyhzâde nüshalarında ise II. Murâd ve II. Mehmed'in ismi geçmektedir. Kızıltan, hikâyelerin mütercimi hakkında verilen bilgileri değerlendirdikten sonra; hikâyelerin iki ayrı kişi tarafından tercüme edilmiş olmasının zayıf bir ihtimal olduğunu; ancak Ahmed Mısırî ve Şeyhzâde isimlerinin de aynı kişiye işaret ettiği noktasındaki görüşlerin de çok sağlam bir yorum olmadığını söyler ve eserin önce Ahmed-i Mısırî tarafından tercüme edildiği daha sonra da Şeyhzâde tarafından yeniden elden geçirildiği ihtimalinin de gözden irak tutulmamasının gerektiğini ifade eder. Eserin konusu, üvey annesi tarafından hile ile babasına öldürtülmek istenen bir şehzâdenin padişahın vezirleri sayesinde hayatta kalmasıdır. Çerçeve hikâyede, her sabah padişahın bir veziri kadınlara

حکمت - Hikmet - ۱۱۳۳

HİKMET - AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ [JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]

PROF. DR. ALİ NİHAD TARLAN ÖZEL SAYISI

ISSN: 2458 - 8636

güvenememek konulu bir hikâye anlatırken padişahın hilekâr karısı da her gece şehzâdenin öldürülmesi gerektiğine dair bir hikâye anlatır. Mübcecel Kızıltan eserin 75 kadar nüshasını tespit etmişken bu sayının artması kuvvetle muhtemeldir. Eser, gerek metinlerde gerekse kataloglarda değişik şekillerde adlandırılmıştır: *Erba'ın Şabâh u Mesâ'*, *Hikâyât-ı Şâh*, *Kitâb-ı Kırk Vezir*, *Kitâb-ı Sindbâd*, *Kitâb-ı Şâh-ı Hâfıkayn ve Vezirler*, *Hikâye-i Erba'ın Sabâh ve Erba'ın Mesâ*, *Hikâye-i Şâhnâme*, *Kırk Vezir Kitabı* veya *Şâhnâme-i Türkî*, *Kırk Vezir-Şâhnâme*, *Kıssat-ı Vüzerâ-yi Erba'ın*, *Kitâb-ı Vüzerâ-yi Çihil*, *Maârifü'l-esrâr*, *Menkıbe-i Kırk Vezir*. İstanbul (1280, 1283, 1285, 1303, 1325, 1326 ve iki defa tarihsiz olarak) ve Mısır'da (1812) basılan eser Kayyûm Nâsırî tarafından Kazan Türkçesi'ne çevrilmiştir (Kazan 1883, 1896).

Başı: 1b

bu کتابک اولی بر پادشاه حکایتیدر اول پادشاهک خاتون کینه شاه اوغلنی خاین بلدودر وشاه غضبه کلور وقرق صباح اوغلنی اولدر دیو امر ایدردی اولدرمه کتورلردی واول شاهک قرق وزیري وار اییدی...

Sonu: 178b-179a

... پادشاه و شهزاده و وزیرلر جمیع اخرت سراینه نقل اتدیبلر سوزلری وایو اشلری یره نمونه و نصیحت قلدی و بز دخی بر کون انلرک اردنجه نقل ادسوز هله بر انلری خیر دعا ایله اکالوم اوله که بز بزى دخی خیر و دعا ایله اکالر تمت بعون الله الملك الوهاب سنة ۱۲۳۱ المحرمک اون بشنده بو کتاب تمام اولده رحمت تکرری لطفندن اکا کم بونی یازنی فاتحیله اکا کم

FT: Türkçe, nesih (reddâdeli), 179 yk; 13 st./ 1 stn.; 208 x 150 mm. Başlıklar kırmızı mürekkeple imla edilmiştir. Kahverengi, şemseli, su yollu, zencirekli deri cilt.

Kayıtlar: Eserin elimizdeki nüshası, 15 Muharrem 1231 / 17 Aralık 1815 tarihinde istinsah edilmiştir.

Kaynaklar: DİA. XXV. 474-75; Mübcecel Kızıltan, “Kırk Vezir Hikâyeleri”, (Yayımlanmamış Dr. Tezi), İstanbul Üniversitesi, SBE, İstanbul, 1991.

İnşâ İlmi (Mektup)

1905 /1

86

إنشا مجموعہ سی / İnşâ Mecmûası

Elimizdeki bu eser, klâsik bir inşâ mecmûası örneği olup kısmen yırtılmış olan ilk varanın a yüzünde Türkçeyle bazı hesap notları mevcuttur. 2a'dan itibaren “akçe” ve “dirhem” başlığı altında bir dizi rakamdan oluşan tablolar yer almaktadır. Kırmızı cetveller içindeki bu liste 20b'de muhtemelen bir varak kaybıyla bitmektedir. İnşâ örnekleri ise 21b'de başlamaktadır. Muhtelif makamlara yazılacak mektup örnekleri, fetihnâme sureti (28a), babadan oğula, oğuldan anne ve babaya, Tunus beğlerbeğisinden kaptan Paşaya, mirmirandan mirmirana, kapudan paşadan beglere, akrandan akrana, evlilik tebrîği için mektup gibi mektup örnekleri yanında, Kıbrıs valisi Kara Mustafa Paşa'dan sadr-ı a'zama gönderilen mektup gibi bazı gerçek mektuplar da yer almaktadır. 76a-84b arasında Tuhfetü'l-Vüzerâ adlı bir risâlenin yer aldığı mecmuada 85a'dan itibaren mektup örnekleri devam etmektedir. Bu bağlamda; 85a'da Engürüs kralından Kânûnî'ye yazılan mektup ve Kânûnî'nin cevabı yer almaktadır. Mecmua bilhassa Cezayir ve Tunus'la ilgili bazı yazışmaları havi olması bakımından bir kıymeti haizdir.

196a-213b'ye kadar Türkçe bazı hesap işlemleri ve arkasından 228b'ye kadar da bazı Arapça yazı örnekleri-yazışmalar mevcuttur.

Başı: 21b

حکمت - Hikmet - حکمت

HİKMET - AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ [JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]

PROF. DR. ALİ NİHAD TARLAN ÖZEL SAYISI

ISSN: 2458 - 8636

بسم...حمد بی غایه و ثنا بی نهاییه اول خالق . . .

Sonu: 195b

... ارباب کرمدن رجا و اصحاب هممدن تمنا اولونر که بو کتاب مسرت نما و بو نسخه بهجت فزا یه نظر عنایت آثارلری مطالعه اولوندقده کمال مرحمت و وفور ... بو بنده بی مقدار و ذره خاکسار اولان محمد خواجه بن احمد الردوسی ?بی خیر دعادن فراموش بیورمیه لر. تمت کتاب انشا من یوم ثلث فی شهر ذی الحجة اربع یوما سنه الف و مائة اثتین واربعون من هجر النبي و اله المختار.

FT: Türkçe, harekeli nesih (reddâdeli), 21b-228b yk; 11 st./ 1 stn.; 248 x 185 mm.

Kayıtlar: Nüsha, 3 Zilhicce 1142/ 30 Haziran 1729 tarihinde istinsah edilmiştir.

1907/2

87

منشآت کانی / Münşe'ât-ı Kânî

Kânî, Ebûbekir / ابوبکر, d. 1124/1712 - ö. 1206/1792.

Elimizdeki Türkçe eser, XVIII. yüzyıl Türk edebiyatının ileri gelen şair ve nasirlerinden olan Tokatlı Ebûbekir Kânî Efendi'nin münşeâtıdır. İsa Kayaalp'in verdiği bilgiye göre, *Letâif ve Hezeliyyât* adlarıyla da anılan ve 120 kadar mektuptan meydana gelen eser, döneminin ifade zenginliği ve üslup özelliklerini yansıtan zarif nükteler ve hiciv örnekleriyle doludur. Çağın örfleri, anlayış tarzı ve sosyal hayatından izler taşıyan mektuplar arasında özellikle üç tanesi oldukça meşhurdur. Münşeât'ın değişik hacimlerdeki nüshaları çeşitli kütüphanelerde mevcuttur.

Başı: 6b

منشآت کانی افندی

صدارت عظمی تبریکی

بعد الاقاب حضرتلری دولت جاوید و اقبال بر مزید ایله صاغ اولسون...

Sonu: 80b

... بیرلمزسه شکسته خاطر اولوب بلکه مجلسدن ایقلنه جقلری دخی ملحوظدر کبابی افندی تاب و تف اشتیاقکزله سوزان و سراخی چلبی دخی سر سفره ده تشریفکزا نکراندر...

FT: Türkçe, harekeli nesih (reddâdeli), 6b-80byk; 21 st./ 1 stn.; 224 x 157 mm. Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

Kaynaklar: OM. II. 392; DİA. 24. 306-07; H. Dilek Batislam, "Kânî'nin mensur Letâifi ve Hezeliyyâtı.", Çukurova Üniversitesi, SBE, Adana 1997, (Basılmamış Dr. tezi).

1908

88

انشاء مرغوب / İnşâ-ı Mergûb

Mektup yazma geleneğiyle ilgili olan bu eserin girişinde kısaca kitâbetin öneminden bahsedilip sonrasında muhtelif mektup şablonlarına yer verilmiştir. Bir mektup mecmuası olan bu eserin başka nüshaları ile de karşılaşmak mümkündür. Örneğin Süleymaniye Ktp. Yazma Bağışlar 503, 2070, 2072, 4341, 6059, 6893 Millet Ktp. Ali Emiri Edebiyat 52, 53, 54.

Başı: 1b

هذا انشاء مرغوب

بسم الله الرحمن الرحيم

اما بعد ضمیر منیر ارباب معارفدن اولنلره پوشیده و نهان دکلدر که اشبو علم انشا غایت لطیف بر علمدر نتکم ولیلر سروری حضرت علی کرم الله تعالی ...

Sonu: 32a

شهود عربی محرم الحرام: م، صفر الخیر: ص، ربیع الاول: ر، ربیع الآخر: ر، جمادی الاول: ج، جمادی الآخر: ج، رجب الفرد: ب، شعبان المعظم: ش، رمضان الشریف: ن، شوال المکرم: ل، ذی القعدة الشریف: ذ، ذی الحجة الشریف: ذ. تمت الانشا بعناية الله ... سوده حقیر محمد سعید .. س نة ١٢٣٨.

FT: Türkçe, harekeli nesih (reddâdeli), 32 yk; 11 st./ 1 stn.; 230 x 159 mm.

Kayıtlar: Nüsha, 1248/ 1832-33 yılında istinsah edilmiştir.

1909

89

انشاء مرغوب / İnşâ-ı Mergûb

Bu eserde bir inşâ mecmuası olup muhtelif mektup şablonlarını ihtiva etmektedir. Eserin elimize ulaşan görüntülerinde sonu net olarak görünmemektedir.

Başı: 1b

هذا کتاب انشاء مرغوب محلنده ... بو اسلوب اوزره یازیلور

پرورده نفع فراوانی و شرمنده لطف و احسانی اولدوغم دولتلور ومرحتلو اوستادم افندم...

حکمت - Hikmet

HİKMET - AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ [JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]

PROF. DR. ALİ NİHAD TARLAN ÖZEL SAYISI

ISSN: 2458-8636

FT: Türkçe, harekeli nesih (reddâdeli), 131 yk; 12 st./ 1 stn.; 223 x 160 mm. Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Kahverengi, şemseli ve suyuollu cilt. Cilt tahrip olmuş, şiraze dağılmıştır. Yazmanın her tarafında yoğun kurt yenikleri bulunmaktadır.

1910

90

İnşâ-ı Mergûb/انشاء مرغوب

Elimizde yeterli görüntüsü olmadığından tam olarak tavsifini yapamadığımız bu eserin de bir inşâ mecmuası olduğunu bahsi geçen koleksiyonun daha evvel hazırlanan kataloğundan anlamaktayız.

Baş (1b)

هذا كتاب ديباچه انشا
بسم الله الرحمن الرحيم
حمد بي غايه و ثناي بي نهايه وال واجب...

FT: Türkçe, divanî, 18 yk; 11 st./ 1 stn.; 201 x 154 mm.

Kayıtlar: Eser 1151/ 1738-39 yılında istinsah edilmiştir.

1911

91

İnşâ Mecmûası /إنشا مجموعه سي

Derleyeni belirsiz olan bu eser bir inşâ mecmuasıdır. Eserde farklı mevki ve makamlar arası mektuplaşma örnekleri verilmektedir. Bu eserdeki ilk örnekler, paşaların paşalara mektuplarını söz konusu etmektedir. Mektuplar 29b’de sona ermektedir. 29b-30a arasında bir İran seferi özetlenmektedir.

Başı: 1b

پاشالردن بر برلرینه بویله یازیلور
سعادتلو مکرمتلو مودتلو قرنداش اعزم پاشای جلیل الشان حضرتلرینک رشک آور فردوس اعلا اولان...

Sonu: 29b

...درج بیوریلان اخبار بهجت اثارلرندن فوق ما یتصور سرور بسیار وحبور بی شمار حاصل اولمشدر که تحریر و بیانندن خامه و زبان عاجز وبالاندر باقی. تمت.

FT: Türkçe, nesih, 1b-30b yk; 13 st./ 1 stn.; 222 x 161 mm. Mukavva üzeri bir kağıtla kaplı çâr kûşe cilt.

Kayıtlar: 1a’da Mollâ Mustafâ b. El-Hâc Süleymân’a ait bir mülkiyet kaydı vardır. Aynı sayfada yer alan bir şukkada da “Mollâ Mustafâ b. El-Hâc Süleymân’ın inşâsıdır.” kaydı bulunmaktadır.

1912

92

İnşâ Mecmûası /إنشا مجموعه سي

Muhtelif mektup örneklerini havi bir inşâ mecmuasıdır. Derleyeni belirsizdir.

Başı: 1b

مستقیم وشرع شریفیله بر کمسنه طریق بدعتی و ظلم وریجیه اونتمیوب هر خصوص که...

Sonu: 14b

وقهوه وار بنم افندم دعادن اخراج بیوره سز امین امین

FT: Türkçe, divanî, 14 yk; 11 st./ 1 stn.; 208 x 220 mm. Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Cildi kopmuştur.

İndeksler

ESER ADLARI İNDEKSİ

Eser adı	Kütüphane no	Katalog no
Akâ'id Risâlesi	563/9	13
Dâstân-ı (Vefât-ı) Hazret-i Fâtıma	563/13, 904/3	70, 71
Dâstân-ı (Vefât-ı) İbrâhîm	563/14	72
Dekâiku'l-Ahbâr	865/1, 870/4	35, 36
Ebyât-ı Kânî	1907/1	84
Emsile Şerhi	35	46
Fezâ'ilü'l-Cihâd	1303	40
Gülşen-i Hulefâ	1596	47
Haber-i Hasan ve Hüseyin	731/10	73
Hadikatü's-Sü'edâ	1704	80
Hikâyet-i Temîm-i Dârî	879/3	74
Hulviyyât-ı Şâhî	732	5
İbretnâme (İbretnümâ)	1719	54
İlmihâl	587/4, 736, 977/2	15, 16, 17
İlmihâl	730, 737	18, 19
İlmihâl	733	21
İlmihâl	734	22
İlmihâl	735	23
İnşâ Mecmûası	1905/1	87
İnşâ Mecmûası	1911	92
İnşâ Mecmûası	1912	93
İnşâ-ı Mergûb	1908	89
İnşâ-ı Mergûb	1909	90
İnşâ-ı Mergûb	1910	91
Kâmûsu'l-Elfâzi'l-Askeriyye	249	41
Karabaş Tecvîdi	587/1	3
Kemâliyye	1780/2	56
Kırk Su'âl	865/3	37
Kırk Vezîr Hikâyesi (Kitâbu Erba'in Subh u Mesâ)	1943	86
Kıssa-i İblîs	563/1	8
Kıssa-i Yûsuf	1942	85
Kıyâmet Alâmetleri	563/4	10
Kitâb-ı İlmü'l-Akâyid	731/1	20
Kitâb-ı Rûmî Kara Ahmed Efendi	563/5	11
Kitâbu'l-Menâfi' fit-Tıbb	1780/5	59
Kitâbu't-Tıbbi'n-Nebî aleyhi's-selâm	1780/4	58
Lûgat-ı Ahterî	252, 253	43, 44
Menâsikü'l-Hac	904/2	7
Muhammediyye	1700, 1701, 1702, 1703/1	76, 77, 78, 79
Muhtasar fi't-Tıbb	1780/3	57
Münâcât-ı Mûsâ	539/2	53
Münşe'ât-ı Kânî	1907/2	88
Peygamberler ve Pâdişâhlar Şeceresi	1652	50
Peygamberler ve Pâdişâhlar Şeceresi	1653	51
Risâle fi'l-Futuk	1781/1	60
Risâle-i Bey' u Şirâ (Mu'âmelât)	745/2	6
Risâle-i Fevâ'idü'l-Emâlî ve Ferâ'idü'l-Le'âlî (Risâle-i Üstüvânî Mehmed Efendi)	738, 739	24, 25
Risâle-i Kadızâde Efendi	740/3	31
Risâle-i Rûmî Ahmed Efendi	740/2	30
Risâle-i Tecdîd-i İmân	563/6	12
Rûhî Târîhi	1650	49
Sâat-nâme	866, 867, 868	62, 63, 64
Sübhatü'l-Ahbâr	1654	52
Şerh-i Amentü Billâh	824/6	38
Şerh-i Vasiyyetnâme-i Birgivi	743, 744, 745/1	32, 33, 34
Şurûtu's-Salât	563/11	14
Şükürnâme	563/7	69
Ta'bîrnâme	904/1	65

Tahte'l-lafz (Satraltı) Arabî-Türkî Lügat	1703/2	45
Tahte'l-lafz (Satraltı) Kuran Tercümesi	262	1
Tecvîd Risâlesi	408/4	2
Tecvîd Risâlesi	563/15	4
Tercüme-i Hulâsa fî Fenni'l-Cirâha	1780/1	55
Tercüme-i Mukaddime-i İmâm-ı A'zam	563/2	9
Tibrü'l-Mesbûk fî Cihâdi Guzâtî'l-Cezâ'ir ve'l-Mülûk	1640	48
Topçu Risalesi	1513	61
Tuhfe-i (lûgat-ı) Şâhidî	251	42
Tuhfetü'l-Mülûk	1547	66
Tuhfetü'l-Vüzerâ	1905/2	68
Vasiyyet-i Resûl	539/3	67
Vasiyyetnâme-i Birgivî	740/1, 741, 742, 865/2	26, 27, 28, 29
Vesiletü'n-necât (Mevlid-i nebî)	1781/3, 1866, 1867	81, 82, 83
Yüz Hadîs Yüz Hikâye	539/1	39
Zemmü'l-Fenâ	904/4	75

YAZAR ADLARI İNDEKSİ

Yazar adı	Kütüphane no	Katalog no
Abdülvehhâb b. Şeyh Cemâlüddîn Yûsuf b. Ahmed el-Mârdânî	1780/5	59
Ahmed Mısri	1943	85
Ahterî, Muslihuddîn Mustafâ b. Şemsüddîn Ahmed el-Karahisârî	252, 253	43, 44
Alî b. Muslihuddîn, Bozkırlı (?)	904/4	74
Bâkî, Abdülbâkî Mahmûd	1303	40
Bedreddîn Alî es-Sadrî el-Konevî	743, 744, 745/1	32, 33, 34
Birgivî, Takiyyüddîn Mehmed b. Pîr Alî	740/1, 741, 742, 865/2	26, 27, 28, 29
Cerrâh Mes'ûd	1780/1	55
Darîr, Mustafâ b. Yûsuf b. Ömer ed-Darîr Erzurûmî	539/1	39
Dâvûd b. Muhammed el-Karsî	824/6	38
Ebü'l-Hasen İsmâ'îl b. İbrâhîm b. İsfendiyâr b. Bâyezîd b. Âdil	732	5
Fuzûlî, Mehmed b. Süleymân	1704	79
Gelibolulu Yazıcıoğlu Mehmed b. Sâlih	1700, 1701, 1702, 1703/1	75, 76, 77, 78
Hamza Efendî ed-Dârendevî	6	745/2
Hüseyn Efendî	563/6	12
Kadızzâde Efendî	740/3	31
Kânî, Ebûbekir	1907/1, 1907/2	83, 87
Karabaş Velî, Alâ'eddîn Alî Efendî el-Halvetî el-Atvel	687/1	3
Kırşehirli İsâ	563/14	71
Köse Efendî	35	46
Lâmi'î, Mahmûd b. Osmân b. Alî Bursevî	1719	54
Mevlânâ Firâkî	865/3	37
Mustafâ b. Hasan	1640	48
Mustafâ Hibetullâh b. İbrâhîm b. İsmâ'îl	866, 867, 868	61, 62, 63
Nazmîzâde Hüseyn Murtazâ b. Seyyid Alî el-Bağdâdî	1596	47
Rûhî, Fâzıl b. Şeyhülislâm Zenbillî Alî	1650	49
Rûmî, Ahmed b. Mehmed Rûmî Akhisârî (Saruhânî)	740/2	30
Süleymân Çelebi	1781/3, 1866, 1867	80, 81, 82
Şâhidî, İbrahim Dede b. Sâlih el-Muğlavî	251	42
Şükrollâh Muhammed b. Mahmûd b. Hacı Dilşâd eş-Şirvânî	1780/2	56
Üstüvânî, Mehmed b. Ahmed b. Mehmed eş-Şâmî	738, 739	24, 25
Yûsuf b. Abdullatîf	1654	52
Yûsuf Meddâh	1942	84

Kütüphane/Katalog Numarası İndeksi

Katalog no	Kütüphane no
1	262
2	408/4
3	587/1
4	563/15
5	732
6	745/2
7	904/2
8	563/1
9	563/2
10	563/4
11	563/5
12	563/6
13	563/9
14	563/11
15	587/4
16	736
17	977/2
18	730
19	737
20	731/1
21	733
22	734
23	735
24	738
25	739
26	740/1
27	741
28	742
29	865/2
30	740/2
31	740/3
32	743
33	744
34	745/1
35	865/1
36	870/4
37	865/3
38	824/6
39	539/1
40	1303
41	249
42	251
43	252, 253
44	253
45	1703/2
46	35
47	1596
48	1640
49	1650
50	1652

51	1653
52	1654
53	539/2
54	1719
55	1780/1
56	1780/2
57	1780/3
58	1780/4
59	1780/5
60	1781/1
61	1513
62	866
63	867
64	868
65	904/1
66	1547
67	539/3
68	1905/2
69	563/7
70	563/13
71	904/3
72	563/14
73	731/10
74	879/3
75	904/4
76	1700
77	1701
78	1702
79	1703/1
80	1704
81	1781/3
82	1866
83	1867
84	1907/1
85	1942
86	1943
87	1905/1
88	1907/2
89	1908
90	1909
91	1910
92	1911
93	1912

KAYNAKLAR

- Birnbaum, Eleazar, (1983a), “Turkish Manuscripts: Cataloguing since 1960 and Manuscripts Still Uncatalogued, Part 1: The Berlin Catalogue” , *Journal of the American Oriental Society*, 103, sy. 2, s. 413-420.
- Birnbaum, Eleazar, (1983b), “Turkish Manuscripts: Cataloguing Since 1960 and Manuscripts Still Uncatalogued. Part 2: Yugoslavia, Bulgaria, Romania”, *Journal of the Oriental Society*, 103, s. 515-532.
- Birnbaum, Eleazar, (1983c) “Turkish Manuscripts: Cataloguing since 1960 and Manuscripts Still Uncatalogued, Part 3: U.S.S.R., Iran, Afghanistan, Arab Lands (except Palestine), Israel and Palestine, India and Pakistan, China”, *Journal of the American Oriental Society*, 103, sy. 4, s. 691-707.
- Birnbaum, Eleazar, (1984a), “Turkish Manuscripts: Cataloguing since 1960 and Manuscripts Still Uncatalogued, Part 4: Hungary, Czechoslovakia, Poland, Great Britain, Ireland, The Netherlands, Belgium, France, Germany, Switzerland, Austria, Italy, Finland, United States, Canada”, *Journal of the American Oriental Society*, 104, sy. 2, s. 303-314.
- Birnbaum, Eleazar, (1984b), “Turkish Manuscripts: Cataloguing since 1960 and Manuscripts Still Uncatalogued, Part 5: Turkey and Cyprus”, *Journal of the American Oriental Society*, 104, sy. 4, s. 465-503.
- Birnbaum, Eleazar, (1999), “Turkish Manuscripts: Cataloguing since 1960 and Manuscripts Still Uncatalogued, Part 6: Turkish and Persian Manuscripts in Morocco”, *Journal Asiaticae* 287, sy. 2, , s. 433-55.
- Birnbaum, Eleazar, (2000), “Turkish Manuscripts Victims of War: Turkish Manuscripts, Part 7: Oriental Institute, Sarajevo Section1”, *Journal of Turkish Studies / Türklük Bilgisi Araştırmaları (Âgâh Sırrı Levend Hâtıra Sayısı)*, C. XXIV/3, , s. 39-80.
- Birnbaum, Eleazar, (2005), “Burnt Boks: A Catalogue of Some Turkish Manuscripts Destroyed in the 1992 War in Bosnia”, *Şinasi Tekin Anısına Uygurlardan Osmanlıya*, Simurg Yayınları, İstanbul.
- Demirayak, Kenan; Çöğenli, M. Sadi, (tarihsiz), *Türkçe Çevirileriyle Sarf Mecmuası*, İstanbul, Cantaş Yayınları.
- Yazar, Sadık, “Yeni Bir Nüshayla Değişen Fotoğraf: Yûsuf-ı Meddâh’ın (ö. XIV. yy) *Kıssa-i Yûsuf*’u ya da Erzurumlu Darîr *Kıssa-i Yûsuf* Adlı Bir Mesnevi Yazmış mıdır?”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, sy. 18, Aralık 2018, ss. 681-719.